KÜRESELLEŞME, KÜRESELLEŞMENİN OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Muhterem DALYANOĞULLARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-2007

KÜRESELLEŞME, KÜRESELLEŞMENİN OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Muhterem DALYANOĞULLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Yrd.Doç.Dr.Güler GÜNSOY

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat 2007

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

KÜRESELLEŞME, KÜRESELLEŞMENİN OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Muhterem DALYANOĞULLARI

İktisat Ana Bilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2007
Danışman: Yrd Doç. Dr. Güler GÜNSOY

Dünyada küreselleşme hareketleri hızla artmaktadır. Küreselleşen dünyada var olmanın ve ayakta kalmanın tek gerçeği bu küreselleşme hareketlerini yakından takip etmekten geçmektedir. Bu gerçeği gören firmalar uluslar arası şirketler haline dönmektedirler. Küreselleşen dünyada çok uluslu şirketlerin faaliyetleri ülkelere yön veren en önemli etkenlerin başında gelmektedir. Çok uluslu şirketler faaliyette bulundukları ülkelerde bir çok değişikler meydana getirebilmekte ve bulundukları ülkelere ekonomik yönden bir çok katkı sağlayabilmektedirler. Dünya çapında bir çok sektörde çok uluslu şirketler faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu sektörlerin biri de otomotiv sektörüdür. Otomotiv sanayinde yaşanan gelişmeler ülke gelirini doğrudan etkileyebilmektedir. Sağladıkları istihdam kapasitesi ile insanlara yeni iş imkanları sağlanmakla birlikte kurulan otomotiv ana sanayinin yanında bir çok otomotiv yan sanayi sektörü de faaliyete geçmekte ve bu sayede ülke ekonomisine çok önemli katkı sağlanmaktadır. Otomotiv ana sanayi ve yan sanayi bütün ülkeler açısından olduğu kadar Türkiye için de önemli bir sektör konumundadır. Yarattığı istihdam kapasitesi, katma değer vergileri ve sağladığı ekonomik artışlar sayesinde ülkenin gelir düzeyini olumlu olarak etkilemektedir. Bu olumlu etkileri daha da arttırmak için ülke ekonomisinde uygulanan politikalar gözden geçirilmeli ve yabancı sermayenin ülke içine girişine kolaylık sağlayacak bazı değişiklikler yapılması gerekmektedir.

ABSTRACT

Globalization movements increase fast at world. Unique reality to survive and stand at global world goes through following globalization movements closely. Firms which see this reality has become international companies. Activities of multinational companies are one of the most important factors that lead countries. Multinational companies can make many changes and can make many economic contributions to countries at which they exist for business. At worldwide, many multi national companies have continued their activities at various sectors. One of these sectors is the automotive industry. Developments which has been experienced at the automotive industry are able to reach the level that affect country income directly. This industry can provide new opportunity work with employment capacity automotive sector that create. Furthermore, beside automated main industry, many automated sub industry and automotive replacement part industry have into operations. Thus, it make very essential contribution to country economy. Automated industry and its sub industries are important for Turkey as other countries. It causes positive effects with employment capacity that this industry creates, additional value tax, increases on economic indicators on country income. To increase this positive developments much more, economic polices should be reconsidered and some changes should be made to attract foreign capital into Turkey.

JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAYI

Muhterem DALYANOĞULLARI' nın **Küreselleşme, Küreselleşmenin Otomotiv Ana Ve Yan Sanayi Sektörüne Etkileri** başlıklı tezi.....tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İktisat** Anabilim dalında Yüksek Lisans – Doktora/ Sanatta Yeterlilik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	**İmza**
Üye(Tez Danışmanı)	: Yrd. Doç. Dr. Güler GÜNSOY	
Üye	: Yrd.Doç.Dr.Meriç SUBAŞI ERTEKİN	
Üye	: Doç.Dr.Nuri ÇALIK	

Prof. Dr. Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Enstitüsü müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Muhterem DALYANOĞULLARI

İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Ls.	2002	Sakarya Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Elektronik ve Bilgisayar Bölümü Öğretmenliği
Lise	1998	Eskişehir Yunus Emre Teknik Lisesi, Elektronik Bölümü

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı:
Eskişehir/ 12 Eylül 1980 Cinsiyeti: Erkek Yabancı Dil:İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....ii
ABSTRACT.....iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....iv
ÖZGEÇMİŞ.....v
TABLOLAR LİSTESİ.....ix
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE BOYUTLARI

1. KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMSAL ANALİZİ.....3
1.1. Küreselleşmenin Tanımı Ve Ortaya Çıkış.....3
1.2. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu.....11
1.2.1. Ticaretin Küreselleşmesi.....14
1.2.2. Üretimin Küreselleşmesi.....16
1.2.3. Finansın Küreselleşmesi.....17
1.2.4. İşgücünün Küreselleşmesi.....19
1.3. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Ve Gelişimini Sağlayan Faktörler.....21
1.3.1. Küreselleşme Sürecini Hızlandıran Çevresel Faktörler.....22
1.3.2 Uluslar Arası Ticaretin Serbestleşmesi.....24
1.3.3. Çok Uluslu Şirketlerin Güçlenmesi.....25
1.3.4. Teknolojik Alanda Yaşanan Gelişmeler.....26
1.4. Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Entegrasyonlar.....28

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRETİMİN KÜRESELLEŞMESİ VE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER

1. ÜRETİMİN KÜRESELLEŞMESİ SÜRECİ.....32
1.1. Üretimin Küreselleşmesinde Çok Uluslu Şirketler.....32
1.1.1. Çok Uluslu Şirketlerin Oluşumu Ve Yapısı.....32
1.1.2. Çok Uluslu Şirketlerin Küreselleşme Nedenleri.....36

1.1.3. Çok Uluslu Şirketlerin Yeni Dünya Düzenine Etkileri 39
1.1.4. Küreselleşen Dünya Düzeninde Şirket Birleşmeleri 40
1.1.5. Çok Uluslu Şirketlerde Üretimin Küreselleşmesi Ve Bu Küreselleşmenin Olumlu-Olumsuz Yönleri. 43
1.1.6. Üretimin Küreselleşmesi, Teknolojik Gelişmeler. 46
1.1.7. Çok Uluslu Şirketler Ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları. 47
1.1.8. Çok Uluslu Şirketlerin Türkiye Üzerindeki Etkileri. 48
1.1.9. Küreselleşme Sonucu Yayılan Doğrudan Dış Yatırımlara Sektörel Bakış. 55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE OTOMOTİV SEKTÖRÜ VE OTOMOTİV YAN SANAYİ SEKTÖRÜNÜN DÜNYA VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. KÜRESELLEŞME VE SANAYİLEŞME İLİŞKİSİ. 56
1.1. Küreselleşen Dünyada Sanayinin Ülkeler Açısından Önemi Ve Gelişimi.....60
1.2. İleri Teknolojik Gelişmelerin Sanayileşmeye Etkisi. 61
1.2.1. Küreselleşme Sürecinde ileri Üretim Teknolojilerindeki Gelişmeler.....61
1.2.2. Sanayileşme Alanında İleri Üretim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Çok Uluslu İşletmelere Etkileri.....63
1.2.3. Türkiye'nin Sanayileşme Süreci Ve Bu Süreçte Yaşanan-Gelişmeler (1980 Öncesi ve Sonrası).....65
1.2.3.1. 1980 Öncesi Sanayileşme.....65
1.2.3.2. 1980 Sonrası Sanayileşme 67
1.3. Küreselleşmeden Etkilenen Sanayi Sektörünün Analizi. 70
1.3.1. Dünya Açısından Değerlendirilmesi 70
1.3.2. Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. 71
1.4. Küreselleşmenin Türkiye'deki Firmalara Etkisi..... 74

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE OTOMOTİV VE OTOMOTİV YAN SANAYİ SEKTÖRÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ 75

2.1. Küreselleşen Dünyada Otomotiv Sektörünün Tarihi Gelişimi, Yeri ve Önemi 77

2.2. Otomotiv Sanayinde İleri Teknolojinin Kullanılması 78

2.3. Dünya Otomotiv Sektörü ve Küreselleşme Arasındaki İlişki. 82

2.4. Otomotiv Sektörünün Türkiye Açısından Değerlendirilmesi 85

2.5. Küreselleşme Sürecinde Otomotiv Yan Sanayindeki Gelişmeler 100

2.6. Küreselleşme Ve Dünyada Otomotiv Yan Sanayi İlişkisi 102

2.7. Türk Otomotiv Yan Sanayindeki Gelişmeler 104

2.8. Küreselleşmenin Türkiye'deki Otomotiv Yan Sanayi Firmalarına Etkisi 112

SONUÇ 117

KAYNAKÇA 120

TABLOLAR LİSTESİ:

TABLO 2.1: TÜRKİYE'DEKİ YABANCI FİRMA SAYISI 51
TABLO 2.2: TÜRKİYE'DEKİ YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI 52
TABLO 2.3: TÜRKİYE'YE YÖNELİK NET SERMAYE HAREKETLERİ.....54
TABLO 3.1: 1950-1998 YILLARI ARASI DIŞ TİCARET DENGESİ.....68
TABLO 3.2: 2005 YILI OTOMOTİV, TEKSTİL VE GIDA SEKTÖRLERİNİN 500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU İÇİNDEKİ PAYLARI.....73
TABLO 3.3: DÜNYA MOTORLU ARAÇ ÜRETİMİNİN YILLAR İTİBARİYLE GELİŞİMİ 83
TABLO 3.4: DÜNYA OTOMOBİL ÜRETİMİ..... 84
TABLO 3.5 : OTOMOTİV TOPLAM PAZAR DEĞERLERİ.....87
TABLO 3.6 : TÜRKİYE OTOMOTİV SANAYİ ÜRETİMİ.....91
TABLO 3.7 : TÜRKİYE OTOMOTIV TOPLAM İHRACAT.....93
TABLO 3.8 : 2000-2005 YILLARI ARASINDA OTOMOTİV FİRMALARININ 500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU İÇİNDEKİ PAYLARI.....95
TABLO 3.9: TÜRKİYE'DEKİ BÜYÜK OTOMOTİV FİRMALARI.....96
TABLO 3.10 :TÜRKİYE'NİN 500 BÜYÜYK SANAYİ KURULUŞU SIRALAMASINDA FİRMALARIN ÜRETİMDEN SATIŞLAR VE İHRACAT TUTARINA GÖRE SIRALAMASI.....97
TABLO 3.11: ÜLKELERE GÖRE OTO ANA SANAYİ İHRACATI.....98
TABLO 3.12 : TÜRKİYE 'DE OTOMOTİV İTHALAT PAYI.....99
TABLO 3.13: ÜLKELERE GÖRE OTO ANA SANAYİ İTHALATI 100
TABLO 3.14: TÜRKİYE OTO YAN SANAYİ ÜRETİMİ.....106
TABLO 3.15: TÜRKİYE OTOMOTİV YAN SANAYİ İHRACAT PAYLARI.....107
TABLO 3.16: OTOMOTİV YAN SANAYİ'NİN TÜRK EKONOMİSİNE KATKI POTANSİYELİ.....111
TABLO 3.17: TÜRKİYE'DEKİ YABANCI SERMAYELİ FİRMA PAYLARI..... 116

GİRİŞ

Günümüzde yapılan araştırmalar sonucu dünyanın giderek küreselleştiği ve bu küreselleşmenin de yıllar boyu devam edeceği vurgulanmaktadır. Bilindiği gibi 20. yüzyılın sonlarında dünya çapında sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanda bir çok değişim rüzgarları; devletleri, şirketleri ve bireyleri hızla etkisi altına alarak, yeni bir dünya düzeninin kurulmasına yol açmıştır. Eski değerler, eğilimler yerini yenilerine bırakmaktadır. Bugün hiçbir ülke bu değişimin dışında kalmak istemektedir.

Bilgi teknolojisindeki devrim, ülkeleri birbirleriyle daha yakın ilişkiler kurmaya ve dünyadaki gelişme trendlerini yakalamaya zorlamaktadır. Gelişmiş yada gelişmekte olan ülkeler, dışa kapalı bir ekonominin günümüz dünyasında yeri olmadığını anlamışlardır. Bugün hiçbir ekonomi kendini tek başına geliştirme imkanına sahip değildir. Dolayısıyla ülkeler arası işbirlikleri ve ortaklıklar artmıştır. Kendini bu yeni oluşan sisteme açmayan bir ekonomi, değişimin gerisinde kalır ve gelişemez. Bunun bilincine varan ülkeler, ulusal ekonomilerini dünyaya açmaya; mal, emek ve sermaye hareketlerinin sınır tanımadığı dünyada bir yandan uluslararası rekabet yarışında öne geçmeye, diğer yandan rekabet güçlerini arttırmak için ekonomik işbirliğine ve bölgesel birleşmelere ağırlık vermeye başlamışlardır.

Tezin ilk bölümde küreselleşme olgusu, boyutları ve gelişimi ele alınmıştır. Bunun yanı sıra küreselleşmenin çeşitleri, küreselleşmeyi ortaya çıkaran faktörleri ve özelliklede finansal alanda küreselleşmenin önemi vurgulanmıştır.

İkinci bölümde, küreselleşen dünyada çok uluslu şirketlerin önemi, etkisi ve çalışma alanları belirtilmiştir. Çok uluslu şirketlerin üretime ne derecede etki ettiği ve üretim sürecinin dünya genelinde gittikçe küreselleştiği belirtilmektedir. Doğrudan dış yatırımların ülke ekonomilerine etkileri ve çok uluslu şirketler ile küreselleşmenin olumlu olumsuz yönleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; üretimin küreselleşmesinin sektörlere özellikle de sanayi sektörüne etkileri araştırılmıştır. Sanayi sektörünün önemli bir parçası olan otomotiv ve otomotiv yan sanayi sektörünün küreselleşme hareketlerinden nasıl etkilendiği

incelenmiştir. Küreselleşen dünya ekonomisinde otomotiv sektörünün dünya ve Türkiye açısından değerlendirilmesi, sektörün otomotiv yan sanayi sektörü ile ilişkisi açıklanmıştır. Küreselleşmenin otomotiv sektörüne olumlu ve olumsuz etkileri belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE BOYUTLARI

1. KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMSAL ANALİZİ

Dünyada birçok yeni oluşumlar varolmakta ve bu oluşumlar çerçevesinde yeni terimler ve kavramlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan yeni kavramalar literatürümüze eklenmekte ve bu kavramların zamanla değiştiği de bilinmektedir. Çünkü insanoğlunun varoluşundan itibaren yeni olgular keşfetmek, bunları yapılandırmak insanın en önemli karakter özelliklerinden biridir.

Siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel gibi bir çok dalda oluşan yeni terimler günümüzde oldukça sık kullanılmakta ve yaşamın değişmez bir parçası haline gelmektedir. Ekonomi alanında son dönemlerde oldukça sık karşılaştığımız ve her türlü olaydan bahsederken dahi kullanılan bir kavram olan "küreselleşme" kelimesinin insanoğlunun hayatına yerleşimi ve kullanımı oldukça dikkat çekicidir. Artık birçok cümle içinde küreselleşme kelimesi geçmektedir. Örneğin dünya çapındaki bazı tehditlerden "küresel tehdit", bazı tabiat olaylarından "küresel ısınma" ve bazı terör olaylarından da "küresel terör" ifadeleri kullanılarak bahsedilmekte ve bu ifadelerin hepsinde de bir küreselleşme etkisinin olduğu görülmektedir.

1.1. Küreselleşmenin Tanımı Ve Ortaya Çıkışı

Dünyada meydana gelen yeni oluşumların önemi herkes tarafından bilinmektedir. Ekonomi alanında da özellikle son 30 yıldan günümüze kadar gelen süreçte insanları etkileyen ve oldukça ilgilendiren bir kelime olan "küreselleşme" kelimesi hızla insan hayatına girmiştir. "Kavram olarak "küresel" (global) sözcüğünün kökeni, 400 yıl öncesine gitse bile, "küreselleşme" (globalization), oldukça yenidir. İlk olarak 1960'larda ortaya çıkan küreselleşme kavramı, 1980'lerde ise sıkça kullanılmaya

başlanmıştır. 1990'lara gelindiğinde de, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir" . [1]

Küreselleşmenin varoluş tarihi çok eskilere dayanmakla birlikte özellikle 1980'li yıllardan sonra daha fazla duyulmaya ve akademik araştırmalarda daha fazla yer almaya başlamıştır. Özellikle 1970'li yıllardan sonra ortaya çıkan ve dünya ekonomisinde önemli paya sahip olan çok uluslu şirketlerin oluşması küreselleşme sürecini hızlandıran ve geliştiren unsurların başında gelmiştir. Daha sonra da 1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkan "yeni dünya düzeni" kavramı altında toplanan devletlerin tek kutuplu bir oluşum politikası izlemesiyle daha da önem kazanmıştır.

Küreselleşmenin günümüzde ne derece önemli olduğunu ve hayatımıza ne şekilde girdiğini görmek için küçük bir araştırma yapmak yeterlidir. "İnternet üzerinde bir arama motoruyla arandığında, yaklaşık bir buçuk milyon belgeyle karşılaşılmıştır. Aynı arama motorunun yaklaşık bir milyar belgeyi aradığı düşünüldüğünde web üzerinde yer alan her altı yüz yetmiş belgeden bir tanesinde bu kavram geçmektedir. Bir zamanlar, Doğu Asya ülkelerinin ekonomik gelişmeleri üzerine yapılan akademik nitelikli çalışmalar bir araya getirilirse, bir uçak dolusu malzemenin birikeceğinden söz edilirdi. Günümüzde ise küreselleşme üzerine yapılan çalışmalar açısından ölçeği bir hayli büyütmek gerekebilir. Bunda hiç kuşkusuz küreselleşme kavramının; ekonomiden siyasete, kültürden sanata, cinsellikten modaya toplumla ve yaşamla ilgili hemen her alandaki değişimi ifade etmek için kullanılan bir sembol haline getirilmesinin büyük payı vardır."[2]

Küreselleşmenin ortaya çıkışında çeşitli bulgulara rastlanmaktadır; Bu bulgulardan bazılarında küreselleşmenin tarihin başlangıcından beri var olan bir süreç olduğu, kimine göre modernleşme ve kapitalizmin gelişmesi ile kimine göre de sanayi ötesi toplum ile ilgili son yıllardaki gelişmeler neticesinde ortaya çıkan bir olgu olduğu düşünülmektedir.

---

[1] Veysel BOZKURT, "Küreselleşme, kavram, gelişim ve yaklaşımlar", **www.stradigma.com**
[2] Alkan SOYAK**, Küreselleşme; İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar**, (OM Yayın Evi, 2002, İstanbul)

"Küreselleşme konusunda farklı tanımlar ortaya çıkmaktadır. Bunun temelinde yatan ise, küreselleşme konusunda bilim adamlarının henüz ortak bir yargıya ulaşmamış olmalarıdır"[3] . Dolayısıyla her konuda olduğu gibi küreselleşme konusunda da bir çok tanımlamalar, ifadeler, karşıt görüşler, düşünceler varolmaktadır ve çeşitli tartışma konuları meydana gelebilmektedir. Öncelikle küreselleşme kavramını algılayabilmek için "ülke sınırlarının olmadığı bir dünyayı gözümüzde canlandırmak iyi bir başlangıç olacaktır." [4] Dünyadaki toplumları bir bütün olarak düşünmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik, siyasal, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren, bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir. Küreselleşme siyasal ve sosyal alanda değişimleri kapsayan çok yönlü bir süreçtir.

"Küreselleşme, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasıdır. "[5]

Siyasal açıdan küreselleşme, devletin elinde bulunan görevlerinin yeniden tanımlanması ve bazı unsurların tekrar gözden geçirilmesi şeklinde yorumlanabilmektedir. Küreselleşme sürecinde, ulus devletin hakimiyetinin azaltılması savunulmakta, devletin görev ve yetkilerinin sınırlı bir yapıya kavuşturulması sağlanması öngörülmektedir. Ancak ulus-devletin halen ülkeler içinde varlığının yoğun bir şekilde hissedilmesi, ulus- devletin uyguladığı politikalarla ülke potansiyelini geliştirme veya azaltma konusunda belirleyici bir rol oynamakta ve bu da küreselleşme süreci üzerinde önemli derecede etkili olmaktadır.

Sosyal açıdan küreselleşme; demokrasi açısından gelişen olayları, ülkelerdeki insan haklarının korunması ve ihlali, düşünce özgürlüğü, çevrenin korunması ve daha da

---

[3] Hasan TAGRAF, "Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi," **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.** (Cilt no 3, Sayı no 2, 2002),sy 35

[4] Erol KUTLU, Rana EŞKINAT, **Dünya Ekonomisi,** (T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No: 150, Eskişehir, 2002),sy 231

[5] "S. Rıdvan Karluk, Uluslar arası ekonomi, Teori ve Politika,(Beta Basım A.Ş, 7. Baskı, İstanbul),sy 224" Bülent Günsoy, **Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi**, (Ekin Kitabevi, 2006), sy 14'ten Alıntı

güzelleştirilmesi, insanlığı tehdit eden zararlı maddelerin başında gelen uyuşturucu, eroin gibi maddelerin, ülkelerin güvenliklerini bozmaya çalışan terör, organize suçlarla mücadele gibi tüm dünya insanlarını ilgilendiren bu tip konuların uluslar üstü düzeyde ortak bir platforma taşınmasını ifade etmektedir. Sosyo-kültürel açıdan küreselleşme "coğrafyanın toplumsal ve kültürel düzenlemelere dayattığı kısıtlamaların azaldığı, insanların bu azalmayı giderek daha çok fark etmeye başladıkları toplumsal bir süreç"[6] olarak tanımlanabilir.

Küreselleşme ile dünyadaki toplumların ortak yönlerinin belirlenmesi ve ortak bir kültür etrafında toplanılması istenmektedir. Bu düşüncenin ne kadar doğru olup-olmadığı bilinmemekle beraber buradaki asıl amacın diğer ülkelerin batı kültürünü benimsemeleri beklenmektedir. Ancak bu düşüncenin günümüzde oluşması zor bir amaç olduğu görülmektedir. Çünkü farklı kültürlere sahip tüm toplumların bu kimliklerini terk ederek Batı kültürünü kabullenmelerini beklemek sadece olması güç bir beklentiden öte değildir. Düşünelim ki bir Arap kültürüyle yetişmiş, büyümüş ve yaşamını bu kültür çevresinde geçirmiş olan bir insanın batı kültürünü benimsemesi oldukça zor olacaktır. Her ne kadar tüm insanlığın ortak bir kültür etrafında birleşmesi, dünya genelinde tüm insanların yakınlaşmasını sağlayacak olsa da, bu konuda her toplumun kendi kültürel değerlerine sahip çıkmak ve korumak isteyeceği çok açıktır. Çünkü her milletin kendi kültürel benliği çok önemlidir. Zaten bu benliği önemsemeyen ülkeler sömürgeleşmeye başlamış ülkelerdir.

Ekonomik açıdan küreselleşme ise, dünyanın ekonomik açıdan ortak bir pazar etrafında bir araya gelmesidir. Bunun sonucunda da emek, işgücü, üretilen mal ve hizmetler gibi etkenlerin dünya çapında dolaşımının ve paylaşımının daha kolay bir şekilde hareket etmesi sağlanacaktır. Bu şekilde ülkeler arasındaki yatırımla, işbirlikleri daha da yaygınlaşarak artacaktır. Ekonomik açıdan ele alınan tanımlamada "Küreselleşme süreci, uluslararası mal ve hizmet ticareti; doğrudan yabancı yatırımları da içeren sermaye akımları; çokuluslu işletmelerin rolü; üretim ağının uluslar arası

[6] "Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü, çeviren Osman AKIN ve Derya KÖMÜRCÜ, (Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003), sy 449" Bülent Günsoy**, Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlenmesi,** (Ekin Kitabevi, 2006), sy 11'den Alıntı

ölçekte yeniden düzenlenmesi; bilgi teknolojilerini içeren yeni teknolojilere uyum konularındaki faaliyetlerin yoğunlaşmasını kapsayan süreçler bütünüdür."[7]

Dünyada küreselleşmenin hızla yayılması sayesinde mal ve hizmet üretimi gün geçtikçe artmıştır. Bunu sağlayanda teknolojik devrimle birlikte gelişen teknolojik yeniliklerdir. Teknolojinin göstermiş olduğu yeni gelişmeler sayesinde verimlilik hızlı bir şekilde artış eğilimine girmiştir. Teknolojideki gelişmeler bir çok alanda olumlu etkilerini çok çabuk göstermiştir. İletişim alnındaki gelişmeler, ulaşım konusundaki gelişmeler ve üretim için geliştirilen yeni teknolojiler sayesinde ülkelerin birbirleriyle olan ticaret ağları giderek artmakta ve olumlu yönde gelişmektedir. Bu gibi teknolojinin kullanımının olumlu yönlerinin yanında olumsuz etkisi de olabilmektedir. Teknolojik yeniklikler sayesinde toplumlar arasındaki alış-verişler oldukça kolaylamıştır. "Ekonomik küreselleşmenin ilk ve hala devam eden en önemli nedeni ticari faaliyetlerdir. Birbirinden uzak bölgelerdeki üreticiler ve tüketiciler ticari faaliyetler aracılığı ile ilişki kurmaktadır. Ticari ilişkiler toplumlar arasında karşılıklı bağımlılık ve benzeşme yaratmaktadır."[8]

Küreselleşme hareketlerinin hızla yayılması ile birlikte küreselleşmenin olumlu yönleri olduğu gibi bir çok olumsuz yönleri de ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin olumsuz olarak kabul edilen en önemli özelliği, dünya toplumları ve aynı toplumlar içindeki kişi veya kişiler arasında ekonomik adaletsizliklerin giderek artması ve buna bağlı olarak toplumsal ve siyasal adaletsizliklerin daha fazla artması olarak kabul edilmektedir.

Ekonomik açıdan küreselleşme incelendiğinde bir çok ülke ve ülkelerde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin kurmuş oldukları kuruluşlar sayesinde ekonomik küreselleşme daha da hızlı bir şekilde gelişmektedir.

---

[7] "Hasan Ejder Temiz, Küreselleşmenin Sosyal Boyutları Ve Türkiye Açısından Etkileri, (Genel İş matbaası,2004), sy4 " Bülent Günsoy**, Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlenmesi**, (Ekin Kitabevi, 2006) sy 10'dan Alıntı

[8] Erol KUTLU, Rana EŞKİNAT, **Dünya Ekonomisi,** (T.C. Anadolu Üniversitesi eğitim sağlık ve bilimsel araştırma çalışmaları vakfı yayın no:150, Eskişehir, 2002) sy 242

Ekonomik açıdan küreselleşmeyi sağlayan önemli örgütlerin başında; Dünya bankası (DB), Dünya Ticaret Örgütü (DTO) ve Uluslar Arası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlar gelmektedir. Bu kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde ekonomik ve finansal dengeler sağlanmaktadır. Bunların kuruluşu açısından ortak amaçları; ülkeler arasında ekonomik işbirliğini sağlamak, serbest ticareti desteklemek, bu alandaki kısıtlamaları engellemek, döviz kurlarına kararlılık kazandırmak ve kısa vadeli dış ödemelerdeki zorlukların çözümüne yardımcı olmak amacı gibi birçok özellikleri mevcuttur.

"Küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla, işletmenin faaliyet alanları, rekabet şekilleri, örgütsel yapıları ve yönetim anlayışları değişmeye başlamıştır. Artık sadece yerel mülk içerisinde veya çok sınırlı bir uluslar arası çerçevede gösterilen faaliyetlerin etkisiyle mücadele etmekten öte, küresel bir pazarda ve küresel rakiplerle mücadele zorunluluğu doğmaktadır"[9]

Küreselleşme hareketlerinin olumsuz etkileri incelendiğinde sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan bir çok olumsuz etkisi olduğu da ortaya konulabilmektedir. Dünyadaki hızlı kalkınma çabaları, az gelişmiş bölgelerdeki hızlı nüfus artışı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki tüketim kalıpları sayesinde, çevre bozulmasına, hava, su, toprak kirlenmesine ve neticede yaşam standardının düşmesine de neden olmaktadır.

"Küreselleşmenin olumsuz olarak kabul edilen en önemli özelliği, dünya toplumları ve aynı toplumlar içinde kişiler arasında ekonomik adaletsizliklerin ve buna bağlı olarak toplumsal ve siyasal adaletsizliklerin artması olarak kabul edilmektedir. Özellikle kuzey yarımküredeki ülkelerle güney yarımkürede yer alan ülkeler arasında büyüyen uçurum bunun önemli bir göstergesidir. Yine aynı ülke içindeki insanlar arasında da eşitsizlikler hızla artmakta ve toplumsal sınıflar arasında kutuplaşma yükselmektedir."[10]

---

[9] Hasan TAĞRAF, "Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi," **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. (Cilt no 3, Sayı no 2, 2002), sy 37

[10] Elif KARAKURT, "Sivil Toplum Örgütleri ve Küresel Direniş Hareketleri İlişkisi, (cilt6, sayı 1), **www.isguc.org/arc/view.htm**, 22.02.2005

Küreselleşme sürecinde ülkelerin kendi belleklerine ait değerlerini yitireceği ve başka devletin hegomonyası altında daha da sömürge olacakları görüşleri hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise az gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerin bu süreç içinde gelişmiş ülkelere yetişmesinin imkansız olmasından kaynaklanmaktadır.

Bazı küreselleşme karşıtları "küreselleşmenin yeni bir süreç olduğunu kabul etmiyorlar. Herkesin bu terimle bu kadar ilgili olmasını zamanın ideoloji haline gelmesine bağlıyorlar. Onlar için küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devlet ve hükümeti amaçlayan çevrelerin sık sık kullandığı basit bir terimdir."[11]

Küreselleşmenin artması ile ülkelerdeki ulus devlet özelliğinin azalacağı ve bunun sonucunda ülkelerin başka devletler tarafından istenildiği gibi yönetileceği ve ulus devlet özelliğinin bir daha tekrar oluşmayacağı üzerinde durulmaktadır. "Bu süreçte ulus-devletin geleneksel politika araçları giderek zayıflamakta,dünyada hemen her alanda entegrasyonun derinleşmesi ile siyasal iktidarın küresel kurumlara ve yerelleşme eğiliminin güçlenmesi ile yerel parçalara doğru dağıtılması sonucu ulus-devlet iki yönlü bir baskının altına girmektedir. Bu baskı karşısında geri çekilen devletin yeniden yapılanması da kaçınılmaz olmakta, özellikle küreselleşmenin temel dinamiğini oluşturan teknolojik devrim, kurulu devlet hiyerarşileri, örgütsel yapıları, yönetim süreçleri ve hizmet sunma biçimleri üzerinde büyük baskılar oluşturmaktadır."[12]

"Küresel ekonominin bütünün oluşturan parçaların gittikçe daha fazla entegre olması, ona kendine özgü bir dinamik kazandırıyor ve bu dinamik gittikçe daha fazla devletlerin kontrolünden çıkıyor ve paranın kontrolü, kamu finansmanının idare edilmesi gibi devletlerin bazı başlıca egemenlik alanlarına zarar veriyor."[13]

---

[11] Veysel BOZKURT, "Küreselleşme, kavram , gelişim ve yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü", **www.ceterisparibus.net/kuresellesme.htm,** 19.08.2005

[12] H. Ömer KÖSE, "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü" **, Sayıştay dergisi**, sayı 49

[13] Jacques Adda, **Ekonominin Küreselleşmesi**, Çeviren; Sevgi İNECİ, (İletişim Yayınları 2003), sy 10

Küreselleşmenin aynı zamanda tekelleşmeye sebep olacağı ve bunun sonucunda da tekelleşen unsurların aşırı kâra dayanan birikimi için, kendi çıkarlarını gözeterek savaş, gerginlik, çevre sorunları, dünya kaynak ve değerlerinin yağmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Bu şekilde oluşabilecek tüm etkenler insanlık geleceği için çok önemli zararlar teşkil edebileceği görülmektedir. Dolayısıyla günümüzde küreselleşmeyle ilgili sorunların başında da tekelleşme gelmektedir. Çünkü şirketlerin ve şirketler aracılığıyla da ülkelerin daha fazla kar sağlamak ve daha fazla üretim yapmak için bazı kuralları çiğnemekte ve dolayısıyla da bu dünya çapında ekonomik ve siyasal krizlere sebep olmaktadır. Dünyadaki bu olumsuzluk ile hem ticaret, hem finansal, hem de üretim açısından bir çok kriz meydana gelmektedir. Bu krizlerden kurtulabilen ülkeler geleceklerini garanti altına alırken, bu krizin kötü etkilerinden kurtulamayan devletler ise yok olmaya başlamaktadırlar.

Küreselleşme hareketleri sonucu ülkeler arasındaki gelir farklılıkları gitgide artmıştır. "Pariste yaşayan bir orta sınıf ailenin gelirinin Güney Doğu Asyada kırsal kesimde yaşayan ailenin gelirinin 100 katını aşması, Newyork lu bir avukatın 1 saatlik gelirinin Filipinli bir köylünün 2 yıllık gelirine denk düşmesi, ABD'nin1 yıllık pepsi cola ve coca cola tüketim harcamalarının nüfusu 100 milyonu aşkın Bangladeşin GSMH'sının neredeyse 2 katına ulaşması ve dünya nüfusunun en varlıklı bölümünü oluşturan %20'lik kesim dünya toplam üretiminin %84 ünü en yüksek bölümünü oluşturan %80lik kesim ise sadece %1.4 ünü tüketiyor olması bu gelir farklılıklarını çok çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır."[14]

Teknolojideki hızlı değişimler bir çok alanda yenilikleri getirmektedir. Bu yeniliklerin olumlu şekilde kullanılması sayesinde insanlar için yararlı bir çok kolaylıklar meydana gelmektedir. Teknolojideki gelişme her zaman fayda sağlamanın yanında birde ülkeler arasında farklılıklara yol açabilmektedir. Çünkü teknolojiyi aynı oranda tüm devletlerin takip etmesi ve kullanması imkansızdır. Teknolojiye erişmek gelişmiş ülkeler için kolay olabilmektedir ancak gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin bu teknolojiyi kullanabilmeleri ve üretebilmeleri oldukça zordur. Bu da ülkeler arasındaki dengesizliğin boyutunu daha da açmaktadır.

"Birleşmiş milletlerin insani kalkınma raporunda küreselleşme ve onun getirdiği teknolojik gelişmeyle birlikte dünyada zengin ve fakir ülkeler arasındaki uçurum artmaktadır."[15]

Küreselleşme hareketleri karşısında ülkelerdeki işgücü, beden gücü ile çalışan işçilerin yerine teknolojinin gerektirdiklerinden faydalanan beyin gücü yerini almıştır. Bilgi ve enformasyon sektörlerinin öne çıkması sanayi toplumunun emeğe dayalı işçisine olan talebi azaltmış ve belirli sektörler dışında firmalar küçülme yoluna gitmişlerdir. Aynı zamanda bu süreç bilgi birikimine dayalı bilgi işçisine olan talebi arttırırken milyonlarca emeğe dayalı işçi istihdam sürecinin dışında kalmıştır. Yaşanan gelişmeler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sorununu ortaya çıkarmıştır

1.2. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu:

Küreselleşme hareketlerinin her alanda hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Bir çok yönden incelendiğinde küreselleşmenin çeşitli alanları olduğuu ve bunların içinde siyasal, sosyo-kültürel ve ekonomik yönden çeşitli boyutları olduğu vurgulanmıştı. Dolayısıyla da küreselleşme bu 3 ana etken etrafında gelişmektedir.

"Gelişmiş ülkelerde iç piyasaların doyması, özellikle 1970'lerdeki petrol krizi sonrasında dış piyasalara açılma arayışı ile iktisadi faaliyetlerin hacimlerinin artmış olması küreselleşme sürecini ortaya çıkartan ekonomik faktörlerden bazılarını oluşturmaktadır."[16]

---

[14] "Chossudougler, 1991 sy 2527 ", Fikret ŞENSES, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü; Yoksulluk**, (İletişim yayınları, İstanbul ,2001), sy 20'den Alıntı

[15] Erol İYİBOZKURT, **Küreselleşme ve Türkiye**,(1999), sy 291

[16] Veysel BOZKURT, "Küreselleşme, kavram , gelişim ve yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü", **www.ceterisparibus.net/kuresellesme.htm,** 19.08.2005

Bu etkenler arasında en önemli paya sahip olan küreselleşmenin ekonomik boyutudur. Çünkü günümüzde artık bütün oluşumlar ekonomiye bağlıdır. Alış- verişler, üretim miktarları, iş gücü, emek hemen hemen hepsi bu ekonomik güçle oluşabilecek unsurlardır. Bu ekonomik alanda satıcı, alıcı yanında en önemli etken bilindiği gibi "para" dır. Dünyanın her yerinde, her ölçekte ve her kesimden alıcı ve satıcılar piyasada çok miktarda bulunmaktadır. Ancak alıcı ve satıcıların arasında ticaretin gerçekleşmesini sağlayacak en önemli unsur olan para sadece zengin ve güçlü olan ülkelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla da küreselleşmenin ekonomik gücü ve bu gücün yönetim sahipliği sadece zengin olan ülkelerin elinde bulunmaktadır. Bundan dolayı küreselleşmenin bazı tekelleşme hareketlerine sebep olabileceği vurgulanmaktadır. Zengin ülkelerin liderliğinde kurdukları bazı uluslar arası kurumlar diğer ülkelere gerekli mali yardımları belli şartlar içinde yapmakta ve dolayısıyla da dünya ekonomisini kontrolleri altında tutabilmektedirler. Ülkelerin yapacakları yatırımlar için gerekli finansın sağlanmasında önemli katkıda bulunurlar. Ülkelerdeki üretim miktarını arttırmak, daha refah seviyeye ulaşmak için yapılacak teknolojik gelişmeler içinde yine bu örgütler devreye girebilmektedir.

Ekonomik küreselleşmenin genel olarak; yeni fikirlerin, teknolojilerin ve ürünlerin ortaya çıkması, kaynak tahsisinin iyileşmesi, dünya standartlarında etkinliği yakalamak için rekabetin artması, tüketiciler için tercih alanının genişlemesi ve uluslararası finansman imkanlarından daha uygun maliyetler karşılığında yararlanma imkanının artması şeklinde faydalar sağlayacağı kabul edilmektedir

Ekonomik küreselleşmenin iki boyutu vardır. Bunlardan birincisi küresel üretim diğeri ise küresel finanstır. Ekonomik küreselleşme sürecinden önce, mal ve hizmetler ile üretim faktörleri, ulus devletlerin iktisat politikaları çerçevesinde gelişmekte ve değişmekte, ulusal üretim ve finans sistemleri sayesinde gerçekleşmekteydi. Ancak ekonominin küreselleşmesi ile birlikte bir yandan ulus devletin ekonomik hakimiyeti azaldığı için üretim artık maliyet avantajlarına dayalı olarak çeşitli ülkelere dağılmış olduğu gözlenmektedir. Bu ülkelerdeki belli şehir merkezleri hem ticareti yöneten hem de yön veren ana merkezler haline gelmiştir. Bunların başında da Tokyo, Londra, New York gibi merkezler gelmektedir.

Ekonomik küreselleşmenin hızlanmasının bir sebebi de teknolojideki gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeler sayesinde dünya ekonomisinin tüketim yönündeki değişmelerinde de artış görülmüştür. Gerçekten de iletişim ve ulaşım konusundaki teknolojik buluşlar ve üreticiler arasındaki büyük rekabet, toplumlara daha çok, daha ucuz, daha kaliteli ve daha çeşitli mal ve hizmet imkanı sunmuş, dünyanın her köşesindeki alıcı ve satıcıların birbirlerine kolayca ulaşabildiği bir ortam oluşmuştur. Kişilerin artan tüketim eğilimi ile üreticilerin daha fazla mal satma, daha fazla kar elde etme hedefleri birbirini besleyerek, ekonomik küreselleşme sürecini hızlandırmıştır.

Ekonomik alanda küreselleşmenin gelişmesinde etki eden faktörlerin başında uluslar arası ticaretin serbestleşmesi, üretimin küreselleşmesi, finansın ve iş gücünün küreselleşmesi gelmektedir. Bu faktörler ekonominin seyrini belirleyen en önemli etkenleri oluşturmaktadır.

Küreselleşme incelendiğinde bir çok alanda etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bunların içinde en çok ekonomik alanda daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

Piyasaların küreselleşmesi sürecinin sebepleri arasında şunlar vardır;

1. Ticaretin serbestleşmesi,
2. Gümrük vergilerinin düşürülmesi,
3. Uluslararası bankacılık ve finans sisteminin gelişmesi,
4. Uluslararası borsaların kurulması,
5. Doğrudan dış yatırımlarda görülen artış,
6. Üretimin küreselleşmesi,
7. Şirket birleşmeleri ve stratejilerinin gelişmesi,

1.2.1. Ticaretin Küreselleşmesi

Küreselleşmenin sürdürülmesi ve gelişmesinde en büyük etkenlerden biride ticari faaliyetlerdir. Birbiri ile sınır komşuluğu bile olmayan ülkeler arasında dahi artık büyük ticari faaliyetler yapılabilmektedir. Bunu sağlayan en büyük etkende teknolojinin gelişimi ve bu gelişimin iletişim, ulaşım ve makine sanayi gibi alanlarda en iyi şekilde

uygulanabilmesinden kaynaklanmaktadır. "Kazgan(2005;1-3) Ticaretin küreselleşmeye başlamasında, öncelikle küçük buluşların önemi üzerinde durulur. Tekerleğin ve dayanıklı yelkenli gemilerin ortaya çıkışının ticaretin sınırlarını genişlettiğini, uzak doğu- orta asya- avrupa eksenindeki kervan taşımacılığı ile eşya ticaretinin küreselleşmenin yeni bir aşaması sayılabileceğini belirtir."[17]

Ticaretin hızla gelişmesi ile ülkeler arsındaki birliktelik ve beraberlik daha da artmaktadır. Teknoloji artışının sağlanması ile dünya ticaretindeki gelişmeler 19.yy'dan sonra kendini daha da çok göstermeye başlamıştır. Bu dönemlerde oluşan sistem ile sanayileşmemiş ülkelerin doğal kaynakları ve ham maddeleri ile, sanayileşmiş ülkelerde ki sanayi mallarının birbirleriyle değiştirilmesi sonucu ticaret sayısı artmıştır. Bunun sonucunda ülkeler arasında küçük veya büyük ölçekte alış-verişler meydana gelmiştir. Günümüzde de devam eden bu sistem ile zengin ülkeler, ham madde ve doğal kaynağı fazla olan azgelişmiş ülkelerle belli sanayi malları karşılığında yada belli bir para miktarı karşılığında alış-verişlerini gerçekleştirmektedirler. Tabi gerçekleştirilen ticarette kimin daha fazla kar elde ettiği yada kimin bundan daha fazla zarar gördüğü günümüz koşullarında oldukça açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla ülkeler arasındaki ticaretin hangi yönde gelişeceğini gelişmiş ülkelerin isteği doğrultusunda olacağını göstermektedir.

Küreselleşme hareketlerinin ticarete bir çok yönden etkisi olduğu bilinmektedir. Ne zaman küreselleşme ülkelerde yayılmaya ve önem kazanmaya başladı, ülkeler o zaman ticaret ve üretim için küreselleşmenin önemini anladı. Bunun sayesinde uluslar arası ticaret gelişerek, yeni yatırım imkanları doğmaya başlamıştır.

"Çağımızı karakterize eden en önemli ve baskın trend olan küreselleşmeyi kuralsızlık ve başı bozukluk şeklinde görüp algılayanlar ciddi bir yanılgı içindeler. Çünkü en yakın haliyle dış ticaret ve yatırımların engellerden arındırılması anlamına gelen küreselleşme, öncelikle bu alanları düzenleme amacı güden kurum ve kuralların

[17] "Gülten KAZGAN, Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri 2005, sy 1-3", Bülent GÜNSOY, **Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi**, (Ekin Kitabevi, 2006), sy 72' den Alıntı

eski ulusal boyutlarını aşarak, 'uluslar arası' nitelik kazanmalarını gerekli kılmaktadır."[18]

Dünya ticaretinde en büyük paya sahip olan ülkelerin başında, İngiltere, Almanya, ABD ve Fransa gelmektedir. Bu ülkelerdeki ekonomik gelişmeler sonucu dünyadaki bir çok ekonomik denge değişebilmekte, bunun neticesinde yeni ticari atılımlar ve yeni üretim ortaklıkları gerçekleşebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde yeterince finansal kaynak olmakla beraber gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde bulunan bazı ham maddeler sayesinde küresel düzeyde ülkeler arası ticari bağlılık artmakta ve bu şekilde de daha da gelişeceği bilinmektedir. Ülkelerde faaliyette bulun işletmelerde ticaretin gelişeceğini ve sürekliliğini bildiği için küreselleşme hareketlerine çok önem vermekte ve şirketler arası birleşmelere imkan sağlamaktadırlar. Ticaretin gelişmesi içinde çeşitli küreselleşme stratejileri geliştirmekte ve yeni metodlar uygulanmaktadırlar. Dolayısıyla da artık günümüzde ülke içindeki şirketler ürettikleri mal veya hizmetlerini dış ülkelere satmakta, dış ülkelerden de çeşitli ham madde ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Özellikle ihracat yaparak ve faaliyetlerini düşük maliyetli merkezlere kaydırarak ülke dışı ekonomik ilişkiler kurmaktadırlar.

[18] Bülent Pirler, "Küresel Çağın Gereği:Küresel Yapılar ve İlkeler", **www.tisk.gov.tr.htm**, 17.01.2006

1.2.2. Üretimin Küreselleşmesi

Üretimde küreselleşme "Şirketlerin sınır ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında yaymalarıdır."[19]

"Üretimin küreselleşmesi sermayenin üretim alanı olarak dünyayı bir bütün olarak değerlendirmesi, globalleşmiş üretim sisteminin parçalarını maliyet avantajı açısından iktisadi açıdan optimum bölgelerde gerçekleştirmesidir."[20]

Ülkelerin üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında, daha az maliyete sahip olabilecek şekilde yaygınlaştırması işlemi üretimin küreselleşmesinin en önemli unsurudur. Bu üretim biçiminin oluşmasının en büyük sebebi, üretimin dünyanın hemen her ülkesindeki fasoncu, malzemeci ve serbest işçi gibi daha küçük birimlere dağıtılmış olmasıdır. Ancak asıl neden, artık dünyadaki işlerin gittikçe daha büyük bölümünün üretim olmamasıdır. Gelişmiş ülkelerin şirketleri 1970'li yıllarda başlayan iktisadi krizle birlikte üretimin küreselleşmesine hız vermişlerdir. Çünkü her şirkette olduğu gibi onlarda da daha az maliyetle daha fazla kar elde etmenin yollarını arayarak bulmak ve bunları uygulamaktır.

Küreselleşen dünyada yeni oluşumlara tüm firmalar ve devletler uymak zorundadır. Çünkü bu gelişmelere uymayan firmalar, karlarını istenilen seviyeye çıkaramayacak ve hatta gerekli karı elde edemediği içinde iflas etme aşamasına gelebilecektir. Ekonomi alanında yaşanan küreselleşme gelişmeleri firmaları zorunluda olsa üretimlerini küreselleştirmesi doğrultusunda yönlendirmektedir.

---

[19] , T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar Alt Komisyon Raporu**, Yayın No: DPT 2375, ÖİK:440, Ocak 1995

[20] İsmail GÖKHAL, "Globalleşme", **www.foreigntrade.gov.tr/ead/dtdregı/ekim97/globalleşme.htm ,**02.04.2006

1.2.3. Finansın Küreselleşmesi

Finansal piyasalarda küreselleşme 2. Dünya savaşından sonra varlığını daha da hissettirmeye başlamıştır. "Mali alandaki gelişme ve uluslararasılaşmanın kökleri 19. Yüzyılın sonuna kadar uzanmaktadır."[21]

Özellikle Finansal küreselleşme, günümüzde görüldüğü gibi hem küreselleşmenin bir parçası hem de küreselleşmeyi hızlandıran önemli bir etkeni oluşturmaktadır. Çünkü finansal piyasaların bütünleşmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucunda faiz ve kur dalgalanmalarına imkan tanınması üretimin küreselleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Küreselleşme kapsamında finansal alanın önemi oldukça farklıdır. Çünkü küreselleşmeyi sağlayan ana etken para dolayısıyla da sermaye hareketleridir. "kapitalizmin zaman ve mekanın getirdiği baskı ve ağırlıklardan tamamen kurtulabildiği bir alan varsa, bu besbelli finans alanıdır"[22]

Finansal küreselleşme ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması uluslararası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması şeklinde tanımlanmaktadır.

Finansal küreselleşme; genellikle hükümetlerin gelişmiş ülkelerin uluslararası finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek için bankacılık finans sistemleri üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da önemli bir ölçüde azalttığı uygulamaların bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin uluslararası sermaye akışlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir.

---

[21] "Kenwood A. G, Lougheed A. L, 1992 ", Mehmet Şişman, **Mali Sermayenin Küreselleşmesi**, (Set yayınları, İstanbul 2003) , sy 9'dan Alıntı

[22] Jacques Adda, **Ekonominin Küreselleşmesi**, Çeviren; Sevgi İneci, (İletişim Yayınları, İstanbul 2003, 2.baskı,), sy 101,

Artık günümüzde değişen hayat şartları, değişen devlet politikaları, stratejiler bunların hepsi ekonominin küreselleşmesine yol açabilmektedir. Küresel ekonomi dediğimizde akla ilk gelen serbest piyasalar ve rekabettir. Bu piyasalar sayesinde daha fazla üretim, daha fazla kalite ve daha ucuz maliyet ile malların üretimi yapılmaktadır. Artan rekabet koşulların firmaların daha da ucuza üretip satmalarına ve kaliteyi daha da artırmalarına sebep olmaktadır.

"Uluslararası ekonomik ilişkilerde eski korumacılık anlayışının yerine serbest ticaret görüşü benimseniyor. Devletin dış ticaret politikası araçlarını (tarifeler, kota, miktar kısıtlamaları ve saire.) kullanarak uluslararası ticaret üzerine sınırlamalar getirmemesi görüşü daha fazla kabul görüyor. Sadece dış ticaret alanında değil, mali ve parasal alanda da devletin ekonomiye daha az müdahalede bulunması gerektiği savunuluyor. Maliye ve para politikası araçlarının asgari düzeyde kullanılması ve piyasa ekonomisinin kendi tabii işleyişine bırakılmasının daha doğru olduğu belirtiliyor. Devletin vergi, borçlanma, para gibi araçları piyasa ekonomisinin işleyişini bozmayacak şekilde kullanması savunuluyor. Özetle, dünyada uygulanan iktisadi sistem ve iktisat politikaları giderek birbirine yakınlaşıyor. **Küresel Ekonomi** kavramı işte bunu ifade ediyor. Kısaca, küresel ekonomi ile birlikte ekonomilerde serbestleşme daha fazla önem kazanıyor."[24]

Çeşitli ülkelerdeki finansal kurumlar faaliyetlerini dış ülkelerde sürdürebilmek için yabancı ülkelere gidip o ülkelerde finansal yatırım faaliyetleri yapmaktadırlar. Dolayısıyla daha yüksek getirili ve daha az riskli imkanlar şirketlere sunulmaktadır. Ülke içinde yapılan üretimlerde bazı durumlarda finansman yetersiz gelmektedir. Finansmanın yetersiz kaldığı durumlarda uluslar arası piyasalarda toplanan büyük fonlar ile açık kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu finansman için firmalar kredilere başvurmakta ve finansal sorunlarını çözebilmektedirler. Finansal küreselleşmenin oluşumunda bazı etkenler öne çıkmaktadır.

---

[24]Çoşkun Can AKTAN, "Globalleşme, Bölgeselleşme Ve Yerelleşme", **www.Dtm.gov.tr, Temmuz 1998**

Bunlar;

- Finansal piyasaların uluslar arası rekabete açılması,
- Büyük projelerin dünya bankası gibi büyük kuruluşlar tarafından desteklenmesi,
- Finansal araçların çeşitliliğindeki artış,
- Yeni finans yatırımcılarının gittikçe piyasada rollerinin artması,
- Kurların dalgalanmaya bırakılması,
- Gelişmiş ülkelerdeki finanas piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlandırmadan arındırılmaları.

Finansal küreselleşme dünya çapında olduğu kadar Türkiye açısından da önemli bir aşamadır.

"Türkiye'de finansal reform süreci, 1980 sonrası 'yapısal uyum ve dışa açık, piyasa güdümünde liberalizasyon' programının bir uzantısı olarak gelişim göstermiştir. Bu süreç boyunca 1981'de faiz hadlerindeki sınırlamalar kaldırılmış; 1984'te döviz alım-satımı serbestleştirilmiş; 1989'da da kombiyo kontrolleri tamamıyla kaldırılarak yurt içi-dışı sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Ulusal finans piyasalarına yönelik olarak 1986 yılında sermaye piyasası kurulu oluşturulmuş ve İstanbul menkul kıymetler borsası(yeniden) kurulmuştur. Öte yandan Merkez bankası 1987'de açık piyasa işlemlerini başlatmıştır."[25]

1.2.4. İşgücünün Küreselleşmesi

Küreselleşme ile ülkeler arasında artan ticari ilişkiler sonucunda toplumlar arasındaki işgücü kullanımı da yaygınlaşmıştır. İşgücü kullanımında sosyal yönden ve teknik yönden olmak üzere çeşitli şekillerde gruplandırabiliriz. Sosyal yönden ele alırsak, sanayileşmiş merkez ülkeler sermaye yoğun ve yüksek katma değerli malların üretiminde ihtisaslaşırken, sanayileşmemiş çevre ülkeler emek yoğun ve düşük katma değerli malların üretiminde ihtisaslaşmaktadır.

---

[25] Erinç YELDAN**, Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi**, (İletişim Yayınları, 2002), sy 129

Teknik olarak, artık hangi kültürden, hangi medeniyetten veya hangi ırktan olursa olsun bütün insanlar aynı amaç etrafında toplanmaktadır. Bu şekilde çeşitli farklılıktaki insanların bir araya gelmesi ile firmalar daha fazla kazanç elde edebilme durumuna gelmektedir. Dolayısıyla insanların bir araya gelmesi ve birlikte çalışmasının en büyük sebebi daha fazla kazanç sağlayabilme olasılığı olmasıdır. Bunu gerçekleştirebilmek içinde insan yaşadıkları şehirleri ve hatta ülkeleri terk ederek yeni şehirlere, ülkelere çalışmak için gidebilmektedir.

"Uluslar arası işgücü göçleri, savaşların yol açtığı göçler, doğal afetler, siyasal düzenle zıtlaşma, azınlık güçleri, gezi ve macera arzusuyla yapılan göçler gibi iktisadi olmayan sebepler ve insanların iş bulma ve daha kaliteli koşullarda yaşabilmek için yaptıkları iktisadi nitelikli göçler gibi bir çok nedene dayalı olarak tarihin bütün dönemlerinde karşılaşılmış bir olgudur. "[26]

Günümüzde bilginin kullanılması ve bir arada tutulması çok önem kazanmıştır. Bunun önemini bilen ulusal firmalar bu bilgilere dolayısıyla da bu bilgilere sahip insanları toplayabilmek için hiçbir masraftan kaçınmadan yerine getirmektedirler. Bilginin gün geçtikçe önem kazanması dahilinde bilgi üretimi, bilgi depolama gibi bir çok olguları da meydana getirmiştir. Dolayısıyla da bilginin egemen olduğu toplumsal ve ekonomik yapılarda bilginin gelişimi, bilginin etkin bir şekilde üretilmesi ve aktarılması, yüksek teknolojinin kullanılması ile gelişen bir süreç olarak görünmektedir.

Teknolojinin yardımı ile oluşan yeni toplum, bilgi toplumu halini almaktadır. Bilgi toplumunda temel kaynak bilgi olmakla beraber bilgi toplumunun gelişmesini sağlayan faktör ise bilişim teknolojileridir. Yani teknoloji ile bilgi üretmek ve geliştirmek artık önüne geçilemez bir olgudur. Sanayi toplumunda refah sağlamanın temel unsuru olan sanayi sektörü yerini bilgi sektörüne bırakmaktadır. Bu nedenle günümüz küresel rekabet ortamında daha da yükselmek ve başarılı olmak isteyen uluslar arası firmalar bilişim teknolojilerine yaptıkları yatırımları geliştirmek ve daha

[26] "Seyidoğlu, 2003:805", Bülent GÜNSOY, **Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi**, (Ekin Kitabevi, 2006), sy 146' dan Alıntı

da artırmak zorundadırlar. Bilginin kullanımının öneminin artmasıyla birlikte bilginin aktarılması, depolanması, pazarlanması gibi bir çok yeni iş alanları oluşmuştur.

Ekonomik küreselleşme sürecinde, mal ve sermaye hareketlerinin yanında işgücünün de dünya genelinde serbestçe dolaşımı hedeflenmektedir. Bunun için bir çok çalışma yapılmaktadır. Ancak bir çok ülkede yaşanan ciddi boyutlardaki işsizlik sorunu nedeniyle özellikle gelişmiş ülkelerin katı bir tutum sergiledikleri görülmekte ve bazı zorunlu uygulamalarla işgücünün serbest dolaşımını engelledikleri görülmektedir. Gelişmiş ülkeler açısından böyle uygulamalara gitmek kendi ülke güvenlikleri ve çıkarları için doğru olabilir. Ancak gelişmemiş ülkelerdeki insanlar daha da zor durumlara sokulmaktadır.

İş gücünün her alanda kullanıldığı özelliklede hizmet sektöründe önemli bir yer bulduğu açıktır. Dolayısıyla hizmet sektöründeki iş gücü potansiyeli yüksektir.
"Hizmet sektörü dünyada en büyük sektör haline gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde hizmetlerin GSMH'daki payı büyümektedir, hatta bu ülkelere artık "sanayileşmiş" değil, "hizmet ülkeleri" denmesi önerilmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmenin ve sektörün sunduğu hizmetlere talebin artmasının neticesidir. Sınai mamullerin satış sonrası bakımıyla ilgili hizmetlerin artması da bu sektörsel yoğunlaşmanın bir sebebidir."[27]

1.3. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Ve Gelişimini Sağlayan Faktörler

Küreselleşmenin oluşumunda ve gelişiminde bazı faktörler ön plana çıkmaktadır. Bunlardan bazıları çevresel etkiler ve bazıları da uluslar arası ekonomilerde oluşan etkenlerdir.

[27] T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı**, Dünyada Küreselleşme Ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu Kitap 2**, Yayın No: Dpt: 2375 - Öik: 440, Ocak 1995

1.3.1. Küreselleşme Sürecini Hızlandıran Çevresel Faktörler

Uluslararası ekonomide firmaların ve dolayısıyla da ülkelerin birbirlerine bağımlılığını simgeleyen küreselleşme hareketleri çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bunlar sosyal, ekonomik, siyasal ve teknolojik etkenlerdir. Tek tek icelendiğinde karşımıza küreselleşmeyi doğrudan etkileyen, yönünü belirleyen etmenler ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme 1980'li yıllardan sonra hızla yayılmaya başladı. Bunun en önemli nedenlerinden biride büyük firmaların daha fazla kar elde edebilmek ve bazı çıkar amaçlarından dolayı diğer ülkelerde iş yapma girişimlerinde bulunmalarıdır. Bu sayede diğer ülkelere sermaye akışı hızlanmış ve oradaki emek-işgücü piyasası, ucuz hammadde gibi piyasalardan yararlanmaya çalışmışlardır. Özellikle endüstri alanında(elektronik, beyaz eşya, bilgisayar, tıbbi malzemeler gibi yarı iletkenler) ilerlemek ve daha fazla rant elde etmek için diğer ülkeleri tercih etmeye başlamışlar ve bunun neticesinde diğer büyük firmalarda bu şekilde ilerleyerek piyasayı daha da rekabete sokmaktadırlar. İşte bu gibi firmaların üretim yapacakları yerleri belirlerken bazı önemli faktörler o yerlerde üretimin yapılması için önemli etkenler oluşturmaktadır. Bu yüzdende küreselleşmeyi teşvik eden çeşitli çevresel etkenler ön plana çıkmıştır.

Önemli çevresel faktörler içerisinde firmaların ar-ge çalışmalarından, hükümetlerin izlediği politikalara kadar bir çok çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla da firmaların yaptığı çalışmalardaki Ar-ge maliyetleri gün geçtikçe artmaktadır. Çünkü artık teknolojiyi yakından takip etmek ve gelişmeleri anında uygulayabilmek şirketler açısından çok önemli bir birim konumuna gelmiştir. Ancak çalışmaların sürdürülebilmesi için çeşitli yatırımlara ve bilgiye ihtiyaç vardır. Bunun sonucunda firmalar oluşan maliyetleri karşılayabilmek için sadece kendi çevresinde değil tüm dünya devletleri tarafından benimsenecek ürünler yapmaya ve geliştirmeye zorlanmaktadırlar. Eğer firmalar ürünlerine yeni pazarlar bulamazlarsa kendilerini

geliştirmeleri çok zor olacaktır. Dolayısıyla yeni bir model veya ürünü sadece dar alanda sınırlandırmak ar-ge maliyeti açısından oldukça zarar verecektir. Çünkü bu dar alandaki satış imkanları ar-ge maliyetini bile karşılamayacaktır. Dolayısıyla da ar-ge maliyetini karşılamak ancak küresel pazarlarda yoğun satışlar ile gerçekleşebilecektir. Bu nedenle de küreselleşme süreci daha da önem kazanmakta ve teşvik edilmektedir.

Bütün ülkelerde artık yeni mal ve hizmetlerin keşfedilmesi ve bunların kullanılmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Tabi ki bunlarında elde edilebilmesi için belli bir gelir düzeyine ulaşılabilmesi gerekmektedir. Ülkelerdeki gelir düzeyi artışları firmaların alış-veriş isteklerini arttırmakta buda büyük firmaların o ülkelere girip mal satmaya başlamasına sebep olmaktadır. Dünya genelindeki talep artışı ile endüstri kuruluşlarının aynı doğrultuda etkilenmesi sağlanmıştır. Buda firmaların üretimlerini arttırması, yeni pazarlara doğru kayması ve karlarının daha da arttırabilmesini sağlamaktadır. Ülkeler arasındaki gelir düzeyi artışıyla orantılı olarak başlayan benzer talep özelliklerinin artışı firmaların yeni pazarlar bulmak için küreselleşmeyi zorunlu kıldığının göstergesidir.

Hükümetlerin izlediği politikalarda küreselleşme sürecini hızlandıran etkenlerden biridir. Bu politikalar ile küreselleşmeyi teşvik edecek kanun ve yasalar yürürlüğe konulabilmektedir. Buda şirketlere yeni üretim için yeni imkanlar ve pazarlar doğurmaktadır. Devlet yardımları, vergi oranları, diğer yardımlar firmaların daha da küreselleşme eğilimlerini arttıracak şekilde olabilmektedir. Bu sebeple hükümet politikaları firmalar için önem teşkil eden bazı engelleri kaldırabilir ve endüstriyel rekabeti arttırabilir.

Gün geçtikçe teknolojinin ilerlemesi ile iletişim çağının yakalanması sağlanmış ve artık dünyanın bir ucu ile diğer ucu arasında her türlü iletişim ve ulaşım çok kolay bir hale gelmiştir. Yapılan son model taşıma araçları ile ülkeler arası mesafeler en aza indirilmiştir. Sonuçta artık ticaret ülkeler arasında daha kolay ve daha süratli bir şekilde yapılabilmektedir. Bu şekilde olunca da taşıma ve iletişim maliyetleri oldukça düşmüştür. Bir çok mal sağlıklı ve garantili olarak bir okyanustan diğer okyanusa kadar hasarsız ve çabuk bir şekilde taşınabilmektedir. İnternet ve telefon hatları sayesinde

istediğimiz her hangi bir malı seçebilmekte ve her türlü nakdi işlemleri de kısa sürede ve güvenli bir şekilde yapabilmekteyiz. Bunlarda küreselleşmenin hızlanmasını ve yayılmasını sağlamaktadır.[28]

Bu çevresel faktörlerin yanında küreselleşmenin gelişimini sağlayan diğer bazı önemli uluslararası ekonomik faktörler de ön plana çıkmaktadır. Bunları bazı önemli başlıklar altında toplarsak; uluslararası ticaretin serbestleşmesi, çok uluslu şirketlerin güçlenmesi ve teknolojik alanda yaşanan gelişmelerdir.

1.3.2 Uluslar Arası Ticaretin Serbestleşmesi

Ülkeler arasındaki ticaret ilişkileri çok eski zamanlara dayanmaktadır. Ancak bu ticari ilişkiler gerek baştaki devlet adamları gerekse ülkeler arası mesafeler nedeniyle yeteri kadar tam olarak yapılamamaktaydı. Son yıllarda özellikle doğu bloğunun yıkılması ile ülkeler arasındaki serbest ticaret ivme kazanmaya ve dolayısıyla bir çok ticari engel ortadan kalmaya ve daha cazip hale gelmeye başlamıştır.
"İkinci dünya savaşı sonunda ülkeler himayecilikten uzaklaşmaya başladılar. Özellikle batı Avrupa'da ticaret engelleri kaldırıldı. Bu dönemde ülkeler uluslar arası finansal sistemi ve finansal işlemleri kolaylaştırmak için iş birliğine giriştiler"[29]

Bazı ülkelere uygulanan kotalar kalktı ve yabancı sermayeyi kullanabilme gücü serbest bırakıldı. Bunun sonucunda da büyük firmalar yatırımlarını daha fazla kazanç sağlayabileceği, daha az mahiyeti olan ülkelere kaydırmaya başladı. Özellikle doğu bloğunun ortadan kalkması ile batılı firmaların bölgeye hakim olmaya başladığı görülmektedir. Dolayısıyla da batılı firmaların piyasa büyük ölçüde hakim olması küreselleşmenin itici güçlerinden birini oluşturmuştur. Bu serbest ticaret en çok gelişmiş ülkelere yaramaktadır.

---

[28] Hasan TAGRAF, "Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi," **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. (Cilt no 3, Sayı no 2, 2002)

[29] İnan ÖZALP, **Çok Uluslu İşletmeler; Uluslar Arası Yaklaşım**, (Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir 2000), sy 33

"İktisadi alanda yaşanan küreselleşme sürecini; sermayenin serbest ve sınırsızca hareket etmesi, serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla sınai üretimin ve yeni teknolojilerin nihai ürünlerinin dünya çapında yayılması gibi olgularla kısmen karakterize edebilmek mümkün. Bu sürecin gerçek yönlendiricisi ise hiç kuşku yok ki ABD ve diğer zengin ülkelerin güdümünde hareket eden uluslarüstü örgütler"[30]

Gelişmiş ülkelere yarayan serbestleşme hareketleri aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere de farklı açılardan etkilerini göstermektedir. Çünkü gelişmekte olan ülkelere yatırım yapan yabancı firma sayısı artmış ve o ülkedeki insanlara da yeni iş imkanları sağlamıştır.

"Hizmet ticaretinde uluslar arası düzeyde serbestleştirme çabalarının ilk olarak ABD'nin öncülüğünde başlamış olması ve diğer gelişmiş ülkelerinde Dünya ticaret örgütü (DTÖ) bünyesinde bu çabaya yoğun bir biçimde katılmış olmaları serbestleştirmenin sonuç ve etkilerinin gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler açısından ayrı ayrı irdelenmesini gerektirmektedir."[31]

1.3.3. Çok Uluslu Şirketlerin Güçlenmesi

Ülkelerdeki küreselleşme hareketlerinde etkili olan firmalar çok uluslu şirketlerdir. Bu şirketlerdeki amaç, bir çok şirketin birleşerek kendi güçlerine yeni güçler katabilmektir. Şirketlerin ayakta kalabilmelerinin en önemli direği de budur. Bilindiği gibi, çok uluslu şirketlerde yabancı yatırımlara önem veren ve üretim faaliyetlerini birden fazla sayıda ülkede gerçekleştirerek karlarını arttırmaya çalışan uluslararası şirketler olarak tanımlayabiliriz.

Çok uluslu şirketler çeşitli özelliklere göre birbirinden ayrı olabilirler. Faaliyet alanları, ülke sayıları, bu faaliyetlerdeki payları, yönetim düzeyleri gibi bir çok farklı yanları vardır. Çok uluslu şirketlerin günümüzde daha da güçlü hale gelmesi sebebiyle,

---

[30] Alkan SOYAK, **Küreselleşme; İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar**, (İstanbul, OM Yayın Evi, 2002)

[31] Korkut BORATAV ve Diğerleri, **Dünya Ekonomisinde Bütünleşme Hareketleri ve Türkiye**, (Siyasal Yayınevi Ankara 2004) sy 18,

artık dünya ekonomisini kendi istedikleri yöne çevirebilmekte ve istedikleri küreselleşme şekillerini tayin edebilmektedirler.

Ülkelerdeki yerli üreticiler ve sermaye sahipleri artık gün geçtikçe yabancı sermayeye imkan tanımakta ve ortak şirketler kurarak şirket boyutlarını daha da artırarak küreselleşme yolunda hızla ilerlemektedirler. Bunun sonucunda ortak üretim ile daha kaliteli mallar, hizmetler ve bilgiler üretilebilmektedir.

Küreselleşmenin yayılması ile ülkelerde yeni ekonomik düzen ortaya çıkmaktadır. Bu ekonomik düzende en büyük güç de çok uluslu şirketlerdir. Çok uluslu şirketler güçlendikçe ona bağlı olan ülke sayısı da artmaktadır. Çünkü günümüzde ekonomi piyasasına hakim olanlar büyük şirketlerdir. Mal ve hizmet alış-verişlerinde söz sahibi olan bu şirketlerin tüm ülkelere uyguladıkları ticaret politikaları sayesinde bütün insanları kendilerine muhtaç bırakmaktadır. Daha doğrusu insanların bilmediği, görmediği mal ve hizmetleri onlara ulaştırıp, sevdirerek o ülke insanlarını yeni mal ve hizmetlere alıştırmaktadırlar. Bunun sonucunda insanların alışkanlığı haline gelen bu mallar artık temelli yaşamlarının içine girecektir.

1.3.4. Teknolojik Alanda Yaşanan Gelişmeler

"Teknoloji, bilginin üretime uygulanması yada bir başka deyişle maddenin dönüştürülmesinde insan emeği ile madde arasındaki düzgün ilişki biçimi olarak tanımlanabilmektedir."[32]

Günümüz çağı bilgi çağı olarak adlandırılmaktadır. Çünkü teknolojik yenilikler her sektörde kullanılmaya başlanmıştır. Bu teknolojiye ulaşmak ve kullanabilmek için bilgi çok önemlidir. Dolayısıyla da bir çok firma bu bilgilere olabildiğince sahip olmaya ve onu en iyi şekilde kullanabilmeye çalışmaktadır. Elde ettikleri bilgileri günlük hayata uygulayarak bir çok alanda yenilikler ve gelişmeler sağlamaktadırlar. Bununda en güzel örneklerinden biride iletişim ve ulaşım alanındaki yapılan

[32] Gencay ŞAYLAN, **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, (İmage Kitabevi, Ankara 1995), sy 105

çalışmalardır. Bu çalışmalar önemli sonuçlar doğurmuştur. Eskiden bir ülkeden ülkeye gidilmesi çok zordu. Bunun yanında ülkelerin birbirinden dahi haberleri yoktu. Çünkü mesafeler oldukça fazladır. Eski zamanlarda at, deve, kayık gibi küçük ve yetersiz araçlar ile seyahat ederken günümüzde artık otomobil, gemi, uçak gibi lüks, hızlı ve kolay ulaşım araçları kullanılmaktadır. İletişimde de mektup, telgraf gibi iletişim araçları kullanılırken artık telefon, internet gibi çağın en gelişmiş ve en hızlı sistemleri kullanılmaktadır.

"Bilim ve teknolojinin günümüzde ulaştığı nokta ile dünyanın sanayi toplumundan bilgi toplumu aşamasına geçiş evresinde, bilişim teknolojilerinin olağan üstü hızlı gelişimi, küreselleşmenin nesnel temellerini yaratmış, ama aynı küreselleşme süreci teknolojideki gelişmelere ivme kazandıran bir faktör olmuştur."[33]

Her alanda yaşanan olumlu gelişmeler teknoloji alanında yapılan çalışmalar sayesinde meydana gelmektedir. Bu çalışmalarda elde edilen sonuçlar sayesinde ülkeler daha yüksek yaşam standartlarına ulaşabilmektedirler. Teknolojinin durdurulamaz gelişimi zengin ülkeleri olumlu etkilerken, fakir ve gelişmemiş ülkelere ise ters etki yaratabilmektedir. Çünkü gelişememiş ülkelerin finansal durumu zaten kısıtlı olduğu için yeterince teknolojik gelişmeleri takip edememektedirler. Bu da onları bazı zengin ülkelerin sömürgeliğine doğru sürükleyebilmektedir.

Teknolojinin nimetlerinden uzak kalmak tam anlamıyla ülkelerin gelişmeyi red etmesi anlamına gelmektedir. Bu yüzden de "geri kalmış ülkeler ancak çok uluslu işletmelere kapılarını açmak suretiyle bu teknolojik yeniliklerden yararlanabilirler."[34]

Teknolojik gelişmeler her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yakından takip edilmeye çalışılmaktadır. Ancak Türkiye'deki teknolojik gelişmelerin daha istenilen seviyeye ulaşamadığı bir gerçektir. Kendi teknolojisini üretene kadar mecburen dışarıdan teknoloji transferi yapmak zorundadır. Bunun yanı sıra bu teknolojileri

---

[33] DPT,2000:96

[34] İnan ÖZALP, **Çok Uluslu İşletmeler; Uluslar Arası Yaklaşım**, (Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir 2000), sy 35

üretirken de gerekli ve önem arz eden teknolojiyi seçmek zorundadır. Bunun içinde bu teknolojik seviyelere ulaşabilmek için diğer ülkeler ile işbirliği yapılmalı ve teknolojiye ulaşmak için, eğitime ve bilgiye önem verilmelidir.

1.4. Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Entegrasyonlar

Çok uluslu şirketlerin yayılması ile üretim, ticari ve mali ilişkiler daha da gelişmektedir. Bu gibi unsurlar küreselleşmeye hız kazandırmaktadır. Bunun içinde bazı benzer özelliklere sahip, aynı coğrafi bölge içerisinde olan ülkelerin, birlikte hareket etmelerini sağlayacak ve güçlerini ortak amaçlar için birleştirecek yoğun bölgesel ilişkiler içerisine girmeye başlamışlardır. Bu amaçla bölgesel entegrasyon hareketleri, gelecekte oluşacak geniş kapsamlı bir ticari ve mali birleşme hareketine geçişin bir ön aşaması olarak kabul edilmektedir.

Gelişmiş ülkeler, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşılaştıkları durumlarda sorunlarını kendi içlerinde halletmeye çalışmakta, kendi bünyelerinde geliştirdikleri politikalara ağırlık vermekte ve kendi aralarında oluşturdukları gruplar içerisindeki ilişkilerine önem vermeye ve geliştirmeye öncelik tanımaktadırlar. Dolayısıyla da kendi aralarındaki ilişkiler ön planda tutulmaktadır. "Küreselleşme beraberinde bölgeselleşmeyi de getirmektedir. Bugün bölgesel ticaret bloklarının dışında kalan ülkenin ekonomik yönden gelişme hatta yaşama şansı çok azalmıştır."[35]

"Dünya küreselleşirken ülkeler arasında çeşitli gruplar oluşmaktadır. Bunlardan bazıları da ülkeler arasındaki bölgeselleşmelerdir. Ülkeler arasında ekonomik, politik ve teknolojik ilişkilerin artması sonucunda bu tip gruplaşmaları doğurmaktadır. Dünya ekonomisinde 1970'lerin başından itibaren istikrarlı büyüme sürecinden uzaklaşılması, düşük büyüme hızı, işsizlik, istikrarsız fiyatlar, koruma politikalarına olan rağbetin yeniden artmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda bazı alanlarda küreselleşme

[35] Çoşkun Can AKTAN, "Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme", **www.DTM.gov.tr/ Temmuz 1998**

devam ederken bazı alanlarda da yeni bir akım olan bölgesel entegrasyon hareketleri (bölgeselleşme) hız kazanmaya başlamıştır."[36]

Bölgeselleşme tarih boyunca yeni gelişen bir olay değildir. Bunun bir çok siyasal, sosyal ve ekonomik nedenleri vardır. Ancak, dünyada gittikçe artan rekabet, bölgesel ekonomik entegrasyonların kurulmasını ve daha da önem kazanması olgusunu doğurmuştur. "Dünyada bir taraftan küreselleşme yönünde gelişmeler olurken, öte yandan ilk bakışta küreselleşme ile tezat oluşturan **Bölgeselleşme** akımı yaygınlık kazanıyor. Dünyada çeşitli ülkeler başta iktisadi alanda olmak üzere çeşitli alanlarda birbirleriyle ittifak yapma eğilimleri içerisine giriyorlar. Sosyalizmin çöküşü ile birlikte askeri alanda ittifak konusu daha farklı bir boyut kazanmış durumda. Ekonomik alanda ise ülkeler arasında bölgesel entegrasyon hareketleri her geçen gün daha önem kazanıyor."[37]

Bölgesel bütünleşme hareketleri, sadece ekonomik, politik, sosyal konularda değil bunların yanı sıra askeri boyutlarda da olabilir. Ülkeler tarafından gerçekleştirilen bu bütünleşme hareketleri, grubun üyesi olan ülkelerin ortak, politik, sosyal, ekonomik, kültürel değerleri, ortak hedefleri ve çıkarları paylaşmaları durumunda daha da başarılı olabilmektedirler.

Bölgeselleşme hareketlerini doğru bulanların yanında yanlış olduğu görüşünü benimseyen bir çok kesimde vardır. Bölgeselleşmeyi savunanlar; bölgeselleşmenin bazı ticari engelleri kaldırma veya azaltma konusunda kapsamlı anlaşmaların yapılmasına olanak sağladığını ve bölgede var olan ulusal lobilerin etkinliğini azalttığını, böylece çok taraflı ticareti destekleyerek globalleşme sürecini hızlandırdığını ileri sürmektedirler.

Küreselleşme hareketleri çerçevesinde oluşan grupları dikkate alırsak bunların başında; Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Bankası

---

[36] **Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar, Küreselleşme Ve Dünya Ticareti** , www.Dtm.Gov.Tr/Ead/Ekonomi/Sayi6/Ticaret.Htm ,15.12.2005

[37] Çoşkun Can AKTAN, "Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme", **www.dtm.gov.tr/ temmuz1998**

(WB), Birleşmiş Milletler (BM) gibi kuruluşlar gelmektedir. Bölgesel entegrasyonlarda ise; Avrupa Birliği (AB), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA), Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR), Güney Doğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN) ve Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gelmektedir. Bunların içinde önemli paya sahip olan Avrupa Birliğini ele alırsak, Avrupalı devletlerin bir araya gelerek, yeni ticari alış-verişlerin yapılması için kolaylık sağlanması için kurulan örgütlerden biri olarak görebiliriz

"Dünyadaki ekonomik entegrasyonların en eski ve en gelişmişlerinden biri olan AB, 1957 yılında 6 Batı Avrupa devleti tarafından "Roma Antlaşması" ile kurulmuştur. Günümüzde AB'ye 15 ülke üyedir. Bu ülkeler: Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Avusturya, İsveç ve Finlandiya'dır."[38] Avrupa birliğinden sonra göze çarpan bölgesel entegrasyonlarından biride Nafta'dır. NAFTA 'da Amerika kıtasındaki bazı ülkeler arasında ki ortak özelliklere dayanılarak kurulan bir örgüt yapısı mevcuttur.

Bölgesel bütünleşme hareketlerinden Türkiye'de yararlanmıştır. " Küreselleşme olgusu çerçevesinde dışa açılan Türkiye, bölgesel bütünleşme ve işbirliği hareketleri içinde de yer almıştır. İslam konferansı teşkilatı, İSEDAK'ta önemli roller üstlenen Türkiye, Karadeniz ekonomik işbirliğinin de kurulmasına ön ayak olmuştur. Öte yandan, Türkiye hem GATT• Uruguay turu sonuçlarını uygulamaya geçmiş, hem de AB'ye tam üyelik müracatı yapmıştır."[39]

Türkiye'de bu bölgeselleşme ve dolayısıyla da küreselleşme hareketlerini yakından takip etmiş ve uygulamaya çalışmıştır. Özelliklede 1980 sonrası yapılan çalışmalar bu yönde olmuştur. "1980'lerden beri, özellikle de 1990'larda, Türkiye

---

[38] **www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/sayı 6/ticaret.htm,** 07.03.2006

• GATT,;Uluslararası ticareti, haklar ve sorumluluklar açısından düzenleyen çok taraflı bir anlaşmadır. 1947 'de 23 ülke tarafından imzalanan bir anlaşma ile kurulmuştur1 ocak 1948 de yürürlüğe girmiştir. GATT'ın kuruluş amacı, ithalat vergilerini azaltmak, uluslararası ticaretin önündeki tüm engelleri kaldırmak ve ticarette ayırımcı uygulamalara son vermek olarak belirlenmişti.

[39] Metin KÜLÜNK, **Küreselleşen Dünyada Türkiye**, (Kum Saati Yayıncılık, İstanbul Ocak 2005), sy 14

ekonomisi sermayenin ve ticaretin küreselleşmesine açılmış, küresel pazarın iç Pazara üstünlüğü temelinde yeniden örgütlenmiştir. Buna bağlı olarak, ekonomik aktörler de piyasa ilişkilerinin akılcı ve uzun dönemli stratejiler gerektirdiğini fark etmiş,(küreselleşmiş) ekonomik hayatta güvenli ve başarılı bir konuma gelmek için teknolojik gelişmeyi sağlama ve/veya sürdürmeye yönelik örgütleme yeteneklerinin, üretim ve yatırımda da stratejik planlamanın vazgeçilmez olduğunu görmüşlerdir. Bunun bir sonucu olarak, son 10 yıl içinde toplumda serbest piyasa söyleminin, ekonomik aktörlerin çoğalarak yaygınlaşmasının ve ekonomik örgütlerin çoğullaşmasının önemi gittikçe artmıştır."[40]

Türkiye'nin bölgeselleşme ve küreselleşme hareketleri karşısında elde ettiği değerleri incelersek;

"Türkiye, 1980 yılında dünya ihracatından aldığı payı % 0,15'ten 1996 yılında % 0,42'ye çıkarmıştır. Aynı dönemde, Güneydoğu Asya'nın yeni sanayileşen ülkelerinden Malezya'nın dünya ihracatındaki payı % 0,68'ten % 1,37'ye, Tayland'ın payı ise % 0,34'den % 1,05'e yükselmiştir. Türkiye yaklaşık 170 ülkeye ihracat yapmakla birlikte toplam ihracatının % 50'sinin AB'ne (15 ülkeye) yönelik olması ihracatta bölgesellik ve pazar bağımlılığının aşılamadığının bir göstergesidir. AB penceresinden bakıldığında ise, 15 üye ülkenin 1995 yılı toplam ithalatında Türkiye'nin payının sadece % 0,59 olması Türkiye'nin dünya pazarları ile entegre olduğu hususunda ciddi kuşkular doğurmaktadır. Konuya ürün çeşitlenmesi açısından bakıldığında her ne kadar Türkiye ihracatının % 87'sini sanayi malları oluşturmakta ise de, sadece tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki payının % 38 olması ihracatın tek bir sektöre bağımlı olduğunun bir göstergesidir. 1980 ile 1996 yılları arasında Türkiye'ye yaklaşık 10 milyar $'lık yabancı sermaye girişine karşılık, serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci yaşayan eski doğu bloku ülkelerinin tamamına 1991-1996 yılları arasında 42,2 milyar $'lık yabancı sermaye girişi olmuştur. Aynı dönemde, sadece Macaristan'a gelen yabancı sermayenin meblağı 12,7 milyar $'dır."[41]

---

[40] Peter L. Berger, Samuel P. Hungtinton**, Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik,** Çeviren; Ayla Ortaç, (Kitap Yayınevi, İstanbul Mayıs 2003) sy 309

[41] Hamiyet YAĞCI, "Türkiye Dünya İle Entegrasyonun Neresinde?", **www.dtm.gov.tr/ead/dtdergi/em98/turkdunyahtm.htm,** 08.09.2005

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRETİMİN KÜRESELLEŞMESİ VE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER

1. ÜRETİMİN KÜRESELLEŞMESİ SÜRECİ

"Üretimde küreselleşme, şirketlerin sınır ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dünyada yaymalarıdır."[1]

Ülkelerdeki mevcut yasaların ticaret ve üretim teşviklerinin artması yönünde değiştirilmesi ile o ülkelerdeki küreselleşme hareketlerinin artması ve bunun sonucunda da üretim için yapılan yatırımların artması sağlanmaktadır. Uygulanan ticaret ve finans politikaları sayesinde üretimde küreselleşme kolaylaşmaktadır. Üretimdeki küreselleşme hareketleri sonucu firmalar daha fazla kar elde edebilecekleri yerlerde yatırım yapmakta ve o ülkelerdeki insanlara yeni iş imkanları sağlamaktadır.

1.1 Üretimin Küreselleşmesinde Çok Uluslu Şirketler

1.1.1 Çok Uluslu Şirketlerin Oluşumu Ve Yapısı

Küreselleşmenin her alanda hızla yayılması sonucu bir çok alanda yenilikler ve yeni oluşumlar meydana gelmektedir. Ticaret alanında da küreselleşmenin etkileri çok açık olarak görülmektedir. Özellikle 1950 yıllarından sonra 2. Dünya savaşı neticesinde ortaya çıkan çok uluslu şirket profilleri bunun en önemli etkilerinden biridir. Günümüzde çok uluslu şirket profilinin tanımı bir çok kişi tarafından çeşitli şekillerde tanımları yapılmaktadır.

"Çok uluslu şirketler yurt dışında faaliyet gösteren şirketlerdir. Çoğu durumda, çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin en büyük kısmı kendi topraklarında yoğunlaşmıştır,

[1] T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu**, Ocak 1995, Yayın No: DPT 2375, ÖİK:440, sy 10

sermaye yönetimi ve girişimin idare makamları büyük ölçüde içeride olmaya devam eder. En önemli stratejik faaliyet olan araştırma-geliştirme (AG) de neredeyse tamamı girişimin anavatanında yapılır."[2]

"Livingstone'un ortaya koyduğu tanıma göre, uluslar arası faaliyet gösteren işletmede seçime bağlı olarak, birden fazla ülkede sürekli personeli olan personel yapısının bu özelliğine bağlı olarak günlük faaliyetlerde tek bir ülke yönetimin tamamıyla kontrolünde olmayan yatırımlardır"[3]

" Yatırım faaliyetlerini birden fazla ülkede sürdüren ve üretimle ilgili kararları bir merkezden alan ve çeşitli yollarda bağlı şirketlerin kararlarını etkileyebilen şirketler çok uluslu şirketlerdir."[4]

"Çok uluslu şirketler, gittikleri ülkede yabancı sermayeyi düzenleyen mevzuata uygun olarak direkt yatırım şeklinde özel bir yatırımda bulunan, örgüt yapısı, karar alma ve denetim davranışları açısından bir bütünlük gösteren ve uluslararası faaliyetleriyle tanınmış olan firmalardır."[5]

Çok Uluslu Şirketler "bir ülkeden yönetilmeye başlanan ve yabancı ülkelerdeki faaliyetin sanki asıl ülkede cereyan etmiş gibi kabul edildiği firmalar" oldukları , bazı yazarlar tarafından ise bir tanımlama bile yapılmasına gerek olmadığı, Çok Uluslu Şirket şeklinde bir kurumsallaşmanın olmadığı, bu isim altındaki firmaların gerçekte her birinin ulusal şirket olduğu, bunların belirli bir adres ve milliyete tabii oldukları ileri sürülmektedir. Bu niteliklere uygun faaliyet gösteren şirketlerin davranış şekillerinde üç temel hareket yönteminin bulunduğu belirtilmektedir."[6]

---

[2] Jacques Adda, **Ekonominin Küreselleşmesi**, Çeviren; Sevgi İneci, (İletişim Yayınları, İstanbul 2003, 2.baskı), sy 99

[3] "Kinsey, 1988: sy 212", Hasan Tağraf, Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi, **C. Ü. İktisadi ve idari bilimler dergisi,** (cilt 3,sayı 2, 2002), sy 37'den Alıntı

[4] "Alpar, Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma, (sy 26)", Kadir D. ŞATIROĞLU**, Çok Uluslu Şirketler,** Ankara, sy 112 Alıntı

[5] Kadir D. ŞATIROĞLU, **Çok Uluslu Şirketler**, Ankara, sy 113

[6] "Kutal&Büyükuslu, 1996: sy 26-27, Erbay, 1998: sy 4", Ayhan GENÇLER, "Küreselleşme, Çok Uluslu Şirketler ve Sendikalar", **www.isguc.org.tr**. ,12.04.2005

Çok uluslu firmalarda denetim ve yönetim büyük ölçüde ana firma tarafından sağlanmaktadır. Bütün kontrol bu firmaların elindedir. Yatırımda bulundukları ülkelere fazla tolerans tanımamakta ve dolayısıyla da bütün işlemlerin ana şirketin kontrolünde olmasını sağlamaktadırlar. "faaliyetleri çeşitli ülkelere dağılmış olan çok uluslu işletmeler (genellikle ABD ve İngiliz) incelendiğinde açık bir şekilde görülüyor ki yabancı ülkelerdeki işletmelerin hisse senetlerinin ve denetiminin %100'ü ana şirketin elindedir. Bunda önemli olan sorun yatırım yapılan ülkelerin istekleridir. Bu ülkeler yabancıların mülkiyet oranının yüksek olmasını istemezler. Buna rağmen çok uluslu işletmeler yaptıkları anlaşmalarla yabancı ülkelerdeki işletmelerin mülkiyetinin çoğunluğunun olması için çaba harcarlar."[7]

1950 tarihlerinden itibaren ABD, İngiltere gibi Avrupalı şirketler ve bunlara daha sonraları katılan Japonya, Güney Kore, Brezilya şirketleri kendi ülkeleri içindeki yatırımdan daha ziyade yurt dışında yatırım çalışmalarına önem vermişlerdir. Özelliklede ABD'nin bu 1950-1960 yılları arasındaki uluslar arası ticaretteki faaliyetlerinden elde ettiği karın 4 katına çıktığını gören Avrupalı şirketlerde hemen bu yönde çalışmalarına hız vermişlerdir. Bu ülkelerdeki firmaların dış yatırımlara yönelmesindeki en temel nokta hammadde ihtiyacından kaynaklanmaktaydı. Dolayısıyla daha az maliyetli yerlerdeki doğal kaynaklara ulaşmak en temel amaçlarındandı. Ancak günümüzde bakıldığında yinede hammadde bu yayılma için önem teşkil etse de asıl önem içeren kısım artık ülkeler ve firmalar arasındaki küresel rekabetin artması ve pazar payı sorununun giderek büyümesi sonucudur. Uluslar arası şirketler gün geçtikçe daha da gelişmekte ve dünya şartlarına göre uyum sağlamaktadırlar. Modern dünyanın modern gelişim ortamında yeniliklere ve yeni teknolojilere uyum sağlamak ve geliştirmek önemli bir politika oluşturmaktadır. Bunun sonucunda da çeşitli imalat sanayilerindeki gelişmelerde bunların sonucunda oluşmaktadır.

---

[7] İnan ÖZALP, **Çok Uluslu İşletmeler; Uluslar Arası Yaklaşım**, (Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir 2000), sy16-17

"Modern çok uluslu şirketlerin en açık belirtisi, endüstri devrimi ile birlikte uluslararası imalatın gelişmesidir."[8]

Dünyada teknoloji alanındaki gelişmeler çok uluslu şirketlerin artmasını sağlayan önemli bir etkendir. Çünkü teknolojinin gelişimi ile haberleşme, iletişim, ulaşım gibi bir çok alanda yeni imkanlar ve kolaylıklar sağlanmıştır. Zaten bu gibi teknolojik gelişmelerden yararlanabilen firmalar kendilerini bu ulusal Pazar içinde bulmaktadır.

Çok uluslu şirketlerin kendi ülkeleri dışında faaliyette bulunmalarının bazı önemli sebepleri vardır.

Bunların içinde;

- Kendi ülkeleri içindeki pazarların yetersiz olması ve iç piyasanın mal veya hizmete olan talebinin doymuşluğu,
- Kendi ülkesindeki bazı kanunlardan dolayı yüksek vergi, ücret, sosyal haklar gibi bazı faktörlerin diğer firmalar ile rekabette dezavantaj oluşturması,
- Ülkelerinde politik açıdan bazı engellemeler ve kısıtlamalar olması,
- Yatırım yapacağım ülkelerdeki iş gücü maliyetinin az olması,
- Dış ülkedeki Doğal kaynak ve hammaddelerin yeteri ölçüde fazla olmasından,
- İletişim, ulaşım gibi bazı sorunların günümüzde rahatça aşılabilmesi,
- ve en önemlisi de artık dünyanın bir Pazar olarak görülmesidir.

Kendi ülkeleri haricinde birden fazla ülkede yatırım faaliyetlerini sürdüren ve bu faaliyetlerini belli bir merkezden yürütebilen, dünya pazarında ekonomik yönden ticaret dengelerini etkileyebilen şirketleri çok uluslu şirketler diye nitelendirebiliriz.

Ulusları şirketler belli başlı yapılanmaya sahiptirler. Bu yapılandırma çeşitlerinden biri, üretimin her aşamasında şirketin bizzat faaliyette bulunmasıdır. Bu daha çok petrol,

---

[8] Paul Hirst, Grahame Thompson**, Küreselleşme Sorgulanıyor**, Çeviren: Çağla Erdem, Elif Yücel, (Dost Yayınevi, 1996), sy 45

kimya gibi alanlar için geçerlidir. Bir diğer yapılandırmada ise, firmalar üretimin sadece belli bir kısmını birçok ülkede gerçekleştirmekteyken bazı yapılandırma çeşidinde de çok uluslu bir şirketin hangi sektörde olursa olsun başka şirketlere ait hisse senetlerinin tamamını veya bir kısmını satın alarak o şirketlerin yönetimde söz sahibi olmasıdır. Bunların hepsinde de ortak amaç daha fazla büyümek ve daha fazla kar sağlamaktır.

Çokuluslu şirketler özellikle 1980'li yıllardan sonra işletme yapılarında bazı değişikliklere yer vermişlerdir. Bunun sonucunda, faaliyette bulunulan ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısına uygun yeni stratejiler geliştirilmiş, ülkelerdeki değişen unsurlara göre yeni uyum sağlama paketleri hazırlanmış ve gerektiğinde sorunları çözebilme mekanizması oluşturmuşlardır. Dolayısıyla da çok uluslu şirketler her türlü yapıya bürünerek dünyanın her yerinde kendi çıkarları doğrultusunda faaliyet gösterebilmektedirler. Bu özelliğe sahip olmayan çok uluslu şirketler ise büyümede oldukça zorlanmakta ve iflas edebilmektedirler. "Çok uluslu işletmenin dünya düzeyinde faaliyetlerinin gerektirdiği yapı sağlanamazsa işletme gerçek anlamda çok ululu sayılamayacak ve aynı zamanda uluslar arası alanda yetersiz kalabilecektir."[9]

1.1.2. Çok Uluslu Şirketlerin Küreselleşme Nedenleri

Günümüzde bilginin, hammaddenin, mal ve hizmetlerin artan bir şekilde uluslararası dolaşımı ve ortak kullanımı 20.yy'dan itibaren gelişme göstermeye başlamıştır. Ülkeler arası ekonomik ilişkilerin giderek yayılmaya ve önem kazanmaya başlaması sonucu firmaların yabancı ülkelere yatırım talepleri artmaktadır. Dünya ekonomisi ve toplumları gün geçtikçe birbirlerine yakınlaşmaktadır. Bunun sonucunda da firmaların bir birleriyle yakınlaşmaları ve işbirliği yapmaları günümüzde en çok görünen birlikteliklerdendir. Bu firmalar sayesinde oldukça karmaşık ekonomik ilişkiler oluşmaktadır. Bu karmaşık ilişkiler ülkelerdeki tüm sektörlere dağılmış durumdadır. Bu sektörlerdeki bazı firmalar dünya ekonomisine önemli derecede etki etmektedirler. Bu küresel şirketler sayesinde sektörlerin dünya genelindeki tüm ülkelere dağılmasını ve

---

[9] İnan ÖZALP, **Çok Uluslu İşletmeler; Uluslar Arası Yaklaşım**, (Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir 2000), sy19

oralarda da faaliyet göstermelerine imkan sağlamaktadır. Bu sayede de firmalar giderek çok uluslu hale gelmektedirler.

"Şirketin faaliyetlerinin çok uluslu hale dönüşmesi için bir başka neden ise; şirketin dışarıdaki en önemli müşterisini izlemek istemesidir. Örneğin; Volkswogenin ünlü arabalarını ABD'de üretmeye karar vermesi bir çok alman oto parça yapımcının da cam çerçeve malzemesi, fren tertibatı ve dizel enjeksiyon pompaları parçaları gibi parçaları üretmek üzere ABD'de tesis kurmasına yol açmıştır."[10]

Gelişmekte olan ülkeler, yurt içindeki kaynaklarının ve tasarruflarının yetersiz kaldığı durumlarda kalkınmalarını sağlayabilmek için dış yatırıma ihtiyaç duyarlar ve bunu da bazı yabancı sermaye girişi sayesinde elde ederler. Yani tasarruf açığının neden olduğu dış açıklar kapatmada ülkeye giren yabancı sermaye etken bir faktördür.

Doğrudan dış yatırımların gelişmekte olan ülkelerin ekonomik anlamda kalkınmasındaki en büyük rolü, ülkelerin bütçe açıklarının finansmanındaki ve sanayi alanındaki yapılanmaya etkisinin çok önemli olmasıdır. Özellikle 1980 sonrası gelişmekte olan ülkelerde, Dünya ekonomisinde gelişen yeni küreselleşme hareketleri ile birlikte birçok nedenden dolayı doğrudan dış yatırımlar tercih edilmektedir.

"Bir şirketin üretimini ana merkezinin bulunduğu ülke sınırları dışına yayarak yabancı ülkelerde yalnız yada ortaklarla üretim tesisi kurması veya mevcut tesisleri satın alması ya da mevcut tesislerle birleşmesi doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY) olarak adlandırılır."[11]

Firmaların yaptıkları doğrudan dış yatırımların amacında, diğer ülkelere ait hammadde kaynaklarına ulaşabilme, ülkeler arasındaki üretimdeki farklı faaliyetleri bir tek yönetim altında birleştirme, ülkelerdeki yurt içi kısıtlamalarından firmaların

---

[10] Anvind V. Phatak, **Uluslar Arası Yönetim**, Çeviren: Atilla BARANSEL, Tomris SOMAY, (İşletme Fakültesi Yayın No :213, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No:108), sy 20

[11] Nurhan AYDIN, "Uluslar Arası Doğrudan Yatırımlar ve Ortak Girişimler (Joint Ventures)", **T.C. Anadolu Üniv. Yayınları** (Yayın No:1002, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:107, Eskişehir, 1997), sy 6

korunması, vergi, kota gibi bazı sınırlamaların kaldırılması, iletişim, ulaşım, depolama gibi etkenlerin kullanılması gibi etkenler vardır. Dünyada bu şekilde doğrudan dış yatırımlarla uğraşan firmalar çok uluslu şirketlerdir.

Çok uluslu şirketler bu yatırım hamleleri ile küreselleşen dünya ekonomisinde geleceğe ışık tutan ve yön veren başlıca etkenler olmaktadır. Bu hamleler gelişmekte olan ülkelere bir çok alanda yarar sağlamaktadır. Yatırım yapılan ülkenin üretim kapasitesine önemli ölçüde olumlu katkıda bulunurken, ülkeye yeni ileri teknoloji faaliyetlerinin getirilmesi, ülkeye bol miktarda döviz girişinin sağlanması, firmalar arası rekabetin artarak ülke ekonomisine hareketlilik getirmesi ve genel işsizlik oranının azaltılması gibi bir çok alanda olumlu yararları bulunmaktadır.

"Uluslar üstü sermayenin ve çokuluslu şirketlerin yeni ekonomi nedeniyle mobilitesinin artması , şirketlerin kendisine en cazip imkanları sunan ülkelerde faaliyet göstermesine yol açmaktadır. Ülkenin gelişmesinde ve istihdam sorunlarının çözümünde yabancı sermayenin önemli bir rol oynaması ülkelerin çok uluslu şirketlere mali konularda cazip imkanlar sunmasına yol açmaktadır."[12]

Çok uluslu şirketlerin yaptığı yatırım hamleleri olumlu sonuçlar meydana getirse de yinede bazı aksi sorunlarda oluşturabilmektedir. Ülke içindeki bazı önemli sektörlerinin çok uluslu firmalar sayesinde yabancı ülkelerin denetimi altına girmesi ve ülkenin ekonomik bütünlüğünün bozulması, ülke içindeki yerli şirketlere yabancı şirketlerden daha az önem verilmesi, yabancı firmalardaki üstün kapasite sayesinde yerli firmalara üstünlük sağlayarak haksız rekabet üstünlüğü sağlaması gibi sakıncaları da olabilmektedir.

[12] Mehmet ZENCİRKIRAN, "Küreselleşme : Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **www.isgüc.org/memet2.htm,** 12.04.2005

1.1.3. Çok Uluslu Şirketlerin Yeni Dünya Düzenine Etkileri

"Yeni dünya düzeni deyince karşımıza 2 şekilde çıkmaktadır. Biri ekonomik açıdan diğeri ise siyasal açıdandır. Ekonomi açısında, ülkelerdeki ticaret ve sermaye hareketlerinde maksimuma varan serbesti, gelişmişlik seviyesinde devletler arasında uçurumun büyümesi, blokların belirleyici güç olmaları yeni dünya düzeninin ekonomik yönünü belirlerken, siyasi açıdan ise nasıl bir düzen kurulacağı 1990'lı yıllarda ortaya çıkmaya başladı. Tek kutuplu fakat çok merkezli yapının oluşacağı neredeyse kesinlik kazanmıştır."[13]

Ekonomik yönden yeni dünya düzenin kurulması ve gelişmesini ele aldığımızda özellikle 19 yy'dan sonra gelişen sanayi toplumu sayesinde ülkeler arasında ki bütünleşme eğilimleri giderek arttığı görülmektedir. Bu dönemde iletişim, ulaşım gibi alanlarda yapılan inanılmaz gelişmeler insanlar arasındaki bu bütünleşmeyi ve bölgeselleşmeyi daha da attırmıştır. Ancak bu gelişmelerden önce 1970'li yıllarda gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik sorunlar, bunların başında hammadde yetersizliği, ülke içi kar marjlarının düşüklüğü, işsizlik oranındaki artış gibi etkenlerden ötürü giderek ekonomik bunalıma doğru sürüklenmişlerdir. Bu durumdan olumsuz etkilenen gelişmiş ülkeler bütünleşme hareketlerine hız kazandırarak yeni dünya düzenine geçiş programına daha da önem vermişlerdir.

Oluşan yeni dünya düzeninin temel öğesini küreselleşme ve serbest piyasa ekonomisi oluşturmaktadır. Bu serbest ekonomi ile sanayileşmiş ülkeler kendi çıkarlarına ve üretim karlarını arttıracak yönde kararlar alabilmekte ve bunu diğer gelişmekte olan ülkelere rahatlıkla kabul ettirebilmektedirler. Kendileri gibi gelişmişlik seviyesinde bulunan ülkeler ile rekabet konusunda eşitlik sağlanırken, gelişmemiş ülkelerin ise gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmeleri engellenmektedir.

---

[13] Erol KUTLU, Rana EŞKINAT, **Dünya ekonomisi**, (T.C. Anadolu Üniversitesi eğitim sağlık ve bilimsel araştırma çalışmaları vakfı yayın no:150, Eskişehir, 2002), sy 242

Yeni dünya düzenindeki önemli sonuçlardan biri olan bölgeselleşme hareketleri ise giderek daha da önem kazanmıştır. Bunun için batı Avrupa da Avrupa birliği(AB), kuzey Amerika da Amerika, Kanada, Meksika Kuzey Amerika serbest ticaret alanı(NAFTA) gibi bölgesel kurumlar oluşturmuşlardır.

Gelişmiş ülkelerde bulunan bir çok firma bazı oluşumlardan faydalanarak karlarını daha da arttırmak için küreselleşme ve bölgeselleşme hareketlerine çok önem vermişlerdir. Bu bölgeselleşme hareketlerinin sağladığı imkanlar sayesinde diğer ülkeler ile her türlü ticaret faaliyetlerinde bulunabilmişler ve kar marjlarını arttırabilmişlerdir. Bu tür firmalar gücüne güç katabilmek için diğer firmalarla birleşerek daha büyük paylara sahip olmak için faaliyette bulundukları ülkelere çeşitli yatırımlar yapmışlardır. O ülkede yaşayan insanlara yeni iş anları açmışlardır. Ancak bu gibi yararların yanında o ülkelerdeki küçük ölçekteki firmaların yok olmasına sebep olmaktadırlar. Sonuçta yeni dünya düzeninde kural güçlü olanın gücüne güç katarak daha da büyümesi ve diğer çok uluslu firmalar ile rekabet edebilmesi, bunun yanında da gelişmemiş ülkelerin kendi seviyelerine ulaşmalarına imkan vermeden yaşamalarını sağlamaktır.

1.1.4. Küreselleşen Dünya Düzeninde Şirket Birleşmeleri

Dünyadaki küreselleşme hareketleri sonucu ülkelerin ve bu ülkelerdeki büyük firmaların, diğer ülkelere açılma ve yeni yatırımlar yapma gibi istekleri doğrultusunda bu tür firmalar çeşitli yollardan faaliyet alanları geliştirmek ve bu alanlarda yeni pazar paylarına sahip olabilmek için bir çok etkene başvururlar. Bunların başında da kendi faaliyet alanlarını genişletmek için diğer firmalar ile yeni ortaklıklar kurmaktadırlar. Ortak kararlar sayesinde dünya ekonomisinde önemli etkiler oluşturabilmekte ve piyasalara direkt etki yapabilmektedirler.

Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasında çeşitli değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişikliklerin başında da ekonomi, teknolojik ve ticari alanlardaki değişiklikler gelmektedir. Bir çok alanda yaşanan bu ekonomik ve teknolojik değişimler en çok faaliyette bulunan şirketleri etkilemektedir. Özellikle gün geçtikçe artan hizmet ve faktör piyasalarında rekabeti artıran ve verimliliği teşvik eden eğilimler şirketlerin her

açıdan yeniden yapılanma ihtiyacını da artırmaktadır. Bunun için şirketler daha modern, daha teknolojik ve daha hızlı üretim yapabilecek seviyede kendilerini yenileme yoluna gitmektedirler. Dolayısıyla daha ucuz fakat kaliteli ürünler üreten, daha doğru imalat ve pazarlama tekniklerini kullanan şirketlerin başarı şansları daha yüksek görülmektedir Bu nedenle, işletmelerin ulusal ve uluslararası piyasalarda başarıya ulaşma, yeniden yapılanma ve genişleme strateji olarak piyasalarda var olabilmek için şirket birleşmelerinin gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır.

Dünya genelinde ticaretin serbestleşmesi ve ülkeler arası ticaret sınırlarının kalkması, firmalar için yerel Pazar ağlarını dünya Pazar ağları şekline dönüştürmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla da yerel pazarlar dünya pazarı haline gelince, rekabet küresel düzeye çıkmaktadır. Küreselleşme hareketleri sayesinde firmalar arası rekabet artmakta ve şirketler bu piyasalarda varlığını sürdürebilmek için faaliyet yaptıkları alanlarda uzmanlaşmış diğer firmalar ile birleşmeyi tercih etmektedirler. Bunun sonucunda daha büyük sermaye ve daha büyük yatırım imkanları sayesinde firmanın küresel seviyede diğer firmalar arası rekabet gücünü daha da arttırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, firmalar arası küresel rekabetin gelişmesi sonucu, kendi iç pazar beklentilerinin gerçekleşememesi yada bu pazardan beklentilerinden daha az kar marjının elde edilmesi gibi nedenlerden dolayı firmalar uluslararası işbirliğine yanaşmakta ve diğer firmalarla birleşmeye veya ortak girişimler kurmaya yönelmektedirler.

Firmalar arası işbirliğinin birleşme olarak ifade edilebilmesi için hem ekonomik hem de hukuksal yönden işletmelerin ortak bir faaliyet alanları oluşturması ve aynı zamanda işletmelerin mal varlıklarının da birleştirilmiş olması gerekmektedir.

Şirket birleşimlerinin sebepleri incelendiğinde;

- Küreselleşen dünyada artan rekabet koşulları,
- Diğer ülkelerdeki cazip imkanlar; (düşük vergi, işgücünün ucuz olması ..vs)
- Maliyetlerin giderek artması,
- Hammadde ve doğal kaynaklara ulaşmak isteği,
- Yeni pazarlara girebilme isteği olarak sıralayabiliriz.

Şirket birleşmelerini çeşitli şekillerde inceleyebiliriz; bunları yatay, dikey ve karma olarak adlandırabiliriz.

"Yatay birleşme, birbiriyle benzer özellikte olan veya birbirini tamamlayıcı olan ürün ve hizmeti üreten rakip şirketlerin birleşmesini ifade etmektedir. Bu tür birleşmelerin esas amacı pazar payını artırmaktır. Bu tür şirket birleşmelerine en çok gıda, tekstil, lastik, elektronik ve bankacılık sektöründe rastlanmaktadır.

Dikey birleşme, iki şirket ayni sektörün farklı alt sektörlerinde faaliyet göstermekte ve genellikle alıcı-satıcı konumlarında bulunmaktadırlar. Bu tür birleşmelere örnek olarak havayolu şirketinin bir seyahat acentasıyla birleşmesi verilebilir.

Karma birleşme, tamamen farklı sektörlerde bulunan ve faaliyetlerinde çok fazla benzerlik bulunmayan iki veya daha çok işletmenin birleşmesidir. Bu tür birleşmeler, değişik alanlara en kısa zamanda girmenin bir yoludur. Bu tür birleşmeyi seçen firmalar, genellikle ya ürün genişletmek ya da pazar genişletmek amacını gütmektedirler."[14]

Dünya geneline bakıldığında şirket birleşmelerinin ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir. Dünyada önemli şirket birleşmelerine örnek olarak birkaçını verirsek;

* ABD petrol devlerinden Chevron ve Gulf birleşerek 13 milyar dolarlık bir değer yarattı.
* US Steel, Marathon Oil'i satın aldı.
* ABD'nin dev grubu General Electric, RCA ile birleşti.
* R.J. Reynold Nabisco'yu satın aldı.
* MCI World-Sprint birleşmesi 115.00 milyar dolarlık bir değer yarattı.

---

[14] **www.baskent.edu.tr/gurayk/30sali.doc.** 30.04.2006

Firmaların satın alarak yaptıkları birleşmeler dışında oluşan ortak Uluslararası şirket birleşmeleri arasında ise;

* Finansta Citigroup (ABD)-Schroders (İngiltere), BSCH (İspanya)-Meridional (Brezilya),
* Telekom gereçlerinde Smith Industries (İngiltere)-EMC Technology (ABD)
* İş hizmetinde Vivendi (Fransa)-Scoot.com (ABD),
* Tütünde Swedish Match (İsveç)-General Cigar (US)
* Enerji sistemlerinde de Emerson Electric (US)- Unit of Ericsson (İsveç) yer aldı.[15]

Günümüzde gelişmiş ülkelerde başlayan ve tüm dünyaya hızla yayılan ve halende artmaya devam eden bu şirket birleşmeleri Türkiye'de de etkisini gerek mali kriz gerekse şirketlerin yapılarından dolayı daha yavaş ve daha zor bir şekilde oluşturmaya başlamıştır. Ancak ileri ki zamanlarda bu konularda daha hızlı gelişmeler yaşanacağı açıktır. Çünkü bu şirket birleşmeleri ülkeler dolayısıyla da firmaların ilerleyebilmesi için en büyük adımlardan biridir.

1.1.5. Çok Uluslu Şirketlerde Üretimin Küreselleşmesi Ve Bu Küreselleşmenin Olumlu-Olumsuz Yönleri

Ülkelerdeki firmalar sosyal, iktisadi, sayısal ve kültürel hedefler doğrultusunda diğer firmalar ile birleşme ve bütünleşme gibi bazı hareketlere girmektedirler. Bu birleşmelerin bildiğimiz gibi ortak amacı dünya genelinde pazarlara sahip olup, şirketlerin karlarını maksimize etmek olmaktır. Şirketler bu doğrultuda hareket ederek üretimlerini arttırmak için yeni politikalar geliştirmektedir. Bunun neticesinde şirketler yeni üretim yerleri keşfetmek, sınır ötesi sermaye yatırımları, fason imalat için gerekli yatırım ve anlaşmalar gibi yeni projeler ile kendilerini geliştirmektedirler. Diğer ülkelerdeki vergi indirimleri, iş gücündeki maliyet ve diğer maliyetleri de göz önünde bulundurarak firmalar bu gibi ülkelere yatırım yaparak oralardaki imkanlardan yararlanabilmektedirler. Ticaretin ve finans piyasalarının serbestleşmesi ile üretimde

[15] **www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/ekonomi/ekodosya/birlesmeleri.asp**, 23.02.2006

küreselleşme hareketleri daha hızlı yayılmaya başlamıştır.1980'li yıllardaki doğrudan yabancı yatırımlardaki artış ile dünya ihracat ve dünya üretim hacimlerindeki artış belirgin olarak gözükebilmektedir. Dolayısıyla doğrudan yabancı yatırımların dünya ticaretinde ve üretimindeki payı giderek artmaktadır. Örneğin, ABD ihracatının üçte biri ülke dışındaki ABD şirketlerine gitmektedir. Üçte biride ABD'deki yabancı şirketlerin kendi menşe ülkelerine yaptıkları ihracattır.[16]

Özellikle son 10 yıldan itibaren ve özelliklede doğu Asya'daki gelişmeler üretimin küreselleşmesinin hızlanması ve daha da önem kazanması sonucunu doğurmuştur. Asya'daki ucuz işçilik, vergilerin düşüklüğü, yatırımcılara sağlanan kolaylıklar ve bu gibi imkanlar sayesinde dünya çapındaki firmalar asya kıtasında yatırımlarını arttırmaya başlamışlardır. Bu kıtadaki Güney Kore, Tayvan ve Çin bu ülkelerin başını çekmektedirler. Bu ülkeler konfeksiyon, ayakkabı, dokuma, deri eşya gibi malları üreterek bunları gelişmiş ülke piyasalarına sokmaktadırlar. Son zamanlarda bu malların yanında en önemli üretim malı olan elektronik sanayi malları da bu yoğun talep neticesinde doğu Asya ülkelerinde üretilmeye başlanmıştır. Bu ülkelerde faaliyette bulunan firmalar teknolojideki gelişmeleri yakından takip etmekte ve fason olarak hemen yeni ürünleri üretebilmektedirler. Bu ülkelerde faaliyette bulunan dünya çapındaki büyük çok uluslu şirketler bütün bu ticaretin ve finansın işletilmesi ve yönetilmesinin tek sahipleridirler. Verdikleri kararlar ve yönetim şekilleri sayesinde dünya ekonomisine önemli etkilerde bulunmaktadırlar.

Çok uluslu şirketler yapmış oldukları yatırımlar sayesinde üretimin küreselleşmesinde en önemli rolü oynayan etkenlerin başında gelmektedirler. Bu yatırım hareketleri sayesinde çok uluslu şirketler dünya ekonomisi genelinde piyasalara önemli derecede olumlu ve olumsuz etkilere neden olmuştur.

---

[16] T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar Alt Komisyon Raporu**, Yayın No :DPT:2375-ÖİK:440

Olumlu sonuçları:

- Dünya genelinde uluslar arası ticaretin gelişmesine ve artmasına katkı sağlarlar.
- Uluslararası ticaretin gelişmesi için gerekli finansal kaynakların elde edilmesini sağlar.
- Gelişmişlik seviyesi düşük olan ülkelere yeni teknolojileri getirirler.
- Uluslar arası ticaretin önündeki bazı engellerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktadırlar.
- Serbest ticaretin gelişmesine ve yayılmasına katkıda bulunurlar.
- Ülkelerdeki üretimi teşvik etmek yoluyla ürün maliyetlerini azaltırlar.
- Ülke içinde yeni iş alanları sağlayarak istihdamı arttırırlar.

"Çok uluslu işletmeler her geçen gün artan milyarlarca liralık yatırımlarıyla yeni iş alanlar dolayısıyla iş gücü talebi yaratmaktadırlar. Çok uluslu işletmeler yatırım yapan ülkede önemli bir işgücü talebi yaratıcısıdır."[17]

- Üretilen mal ve hizmetleri diğer ülkelere götürmek için uluslar arası taşıma ağlarının yaygınlaştırırlar.
- Ülkelerdeki milli gelir ve ulusal refahı arttırırlar.

Bu olumlu sonuçların yanında birde bu şirketlerin ülkeleri etkileyen olumsuz yanları da bulunmaktadır;

- Faaliyette bulundukları ülkelerin ekonomik gücüne etki edebilirler.
- Yerli üretici firmaların kaybolmasına sebep olabilirler.
- Faaliyette bulundukları ülkelere eski, uygulanabilirliği geçmiş teknoloji ürünlerini satabilmektedirler.
- Verdikleri bu eski teknoloji ile kendilerine bağlı kalmaları sağlanmaktadır.
- Ürünlerin üretilmesini tekelleştirebilirler. Bunun sonucunda bütün ülkeleri kendilerine muhtaç bırakabilirler.
- Tekelleşme sonucu dünya piyasalarında dengesizliklere yol açabilirler.

---

[17] İnan ÖZALP**, Çok Uluslu İşletmeler; Uluslar Arası Yaklaşım**, (Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir 2000), sy 40,

- Zengin ve fakir ülkeler arasındaki gelir farklılıkları daha da artmaktadır.
- Ulus devlet özelliğini küçülterek küresel devlet anlayışı getirmektedir.
- Yerel, kültürel özellikleri azaltmaktadır.
- Yapmış olduğu yatırımlar ile o ülkenin devlet işlerine karışma yetkisini kendinde hissedebilirler.

Olumlu ve olumsuz gelişmelerin engellenebilmesi yada daha iyi duruma getirilmesi için ülkeler bazı kurallar koyabilmektedir. Bu kurallar tabi ki hem üretim yapan firmalara hem de üretim yapılan ülkeye en az zarar verebilecek şekilde hazırlanmaktadır.

"Çok Uluslu Şirketlerin meydana getirdikleri olumsuz etkilerin yol açabileceği sonuçların en aza indirgenebilmesi veya oluşmaması için ülkeler tarafından çeşitli düzenlemelere gidildiği de görülmektedir. Kanada yabancı yatırımlarda Kanada'lıların katılım payının %25'den daha az olması durumunda, bu kuruluşlara yüksek vergi uygulamaktadır. Hindistan'da direkt yabancı yatırımların yapılabileceği sektörler belirlenmekte, onların işlemlerini düzenleyici kurallar konmakta ve izne tabi olmaları koşulları uygulanmaktadır."[18]

1.1.6. Üretimin Küreselleşmesi, Teknolojik Gelişmeler

"Teknolojideki ilerleme, özellikle bilişim teknolojisindeki hızlı gelişme, hizmetler alanında büyük bir değişmeye neden olmuştur. Bu değişim herşeyden önce kavramsal olarak hizmetlerin niteliğinde ortaya çıkmıştır. Hizmetler artık ticareti yapılamayan, verimliliği düşük mallar olarak nitelendirilememektedir. Ayrıca, günümüzde iletişim teknolojisindeki gelişmeler çoğu hizmetin dış ticarete açılması sağlanmıştır. Aynı şekilde taşıma ve ulaşım maliyetini düşüren gelişmelerde giderek ticareti yapılabilen mal ve hizmet sayısını arttırmıştı"[19]

---

[18] Ayhan GENÇLER, "Küreselleşme, Çok Uluslu Şirketler ve Sendikalar", www.isguc.org.tr ,12.04.2005

[19] Korkut Boratov, Sinan Sönmez, Halil Seyidoğlu, Turan Subaşat, Nihal Yıldırım Mızrak, **Dünya Ekonomisinde Bütünleşme Hareketleri ve Türkiye**, (Siyasal yayın evi Ankara, 2004), sy18

Teknoloji insan uygarlığı için vazgeçilmez bir unsurdur. Günümüzde her türlü üretimin bütün aşamalarında, ayrı ayrı branşlarında teknoloji her yönüyle kullanılmaktadır. Teknolojik faaliyetlerin hızlanması ile üretilen malların cinsi, miktarı, kalitesi ve maliyeti giderek azalmaktadır. Dolayısıyla da teknolojinin ilerlemesi üretimin daha da hızlı bir şekilde küreselleşmesini sağlamaktadır.

1.1.7. Çok Uluslu Şirketler Ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Günümüzde önemli boyutlara ulaşan sermaye akımları gerek bunları ihraç eden, gerekse ithal eden ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Sermaye ihracatçısı bir ülke, sermayesini en fazla kâr elde edebileceği ülkelere transfer ederken, sermaye ithalatçısı ülkenin öncelikli amacı ise, bu sermayeyi kalkınmasının finansmanında kullanmaktır.

Doğrudan dış yatırımlar yoluyla uluslar arası firmaların yerli şirketlerin mülkiyetine kısmen veya tamamen sahip olması ve bu şirketlerin yönetimde söz sahibi olması küreselleşen dünyada bir anlamda ülke ekonomisinin dünya ekonomisiyle rekabet halinde olmasını sağlamaktadır. Doğrudan Dış Yatırımlar ile Çok Uluslu Şirketler arasında çok yakın bir ilişki vardır. Çünkü doğrudan yatırımları yapan firmalar genellikle çok uluslu şirketlerdir. Çok uluslu şirketlerin amaçları dünya çapında faaliyette bulunarak karlarını maksimuma ulaştırmaktır. Yapılan bu yatırım faaliyetleri sayesinde çok uluslu şirketler dünya ekonomisinde büyük Pazar paylarına sahip olabilmektedir

Doğrudan yabancı yatırımların sektörel dağılımı zamanla değişmektedir. 1950'lerde doğrudan yabancı yatırımlar birincil metalarda ve tabii kaynak yoğun sektörlerde toplanmış idi. Günümüzde daha çok hizmet sektöründe ve teknoloji-yoğun imalatta yoğunlaşmaktadır.

Türkiye'ye baktığımızda ise sürekli ve hızlı büyüyen dünyada ve gelişmekte olan ülkelerdeki doğrudan dış yatırımlara ayak uyduramadığını görüyoruz. Her ne kadar 1980 sonrası dönem önceki dönemlerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin doğrudan dış yatırımları daha yüksek gözükse de 1990 sonrası dünya genelinde ve gelişmekte olan

ülkeler içersindeki payı hızla düşmüştür. Bu yüzden Türkiye'nin doğrudan dış yatırımları çekebilmek için öncelikle yatırımcıların hukuki güvenliğini sağlamada kalıcı tedbirleri alıp yapısal reformları gerçekleştirmede , vergi ve teşvik sistemini düzenlemede, işgücü niteliği ve verimliliğini geliştirmede, bürokratik engelleri kaldırmada, uyguladığı ekonomik programlarda ve verdiği uluslararası taahhütlerde güvence vermelidir.

1.1.8. Çok Uluslu Şirketlerin Türkiye Üzerindeki Etkileri

Türkiye bir çok ülke gibi 1980'li yıllardan itibaren sanayileşmeye dayalı yeni stratejiler geliştirmeye başlamıştır. Artık 1980 yılından itibaren ithalata yönelik değil ihracata yönelik sanayileşme hareketlerine önem verilmeye başlamıştır. Bunun sebebi de yabancı sermayenin yurt içine sokulması ve yabancı yatırımlar sayesinde yeni iş alanları sağlanmasıdır. Ancak Türkiye'deki bazı problemler nedeniyle bu yabancı sermayenin gelişimi aksamakta hatta bu yabancı sermayenin gelişini bile engelleyebilmektedir.

Türkiye'deki çok uluslu şirketlerin gelişmesi ve yayılması 1980'li yılların öncesinde oldukça zor ve karışıktı. Çünkü bir çok yasal kısıtlamalar mevcut idi.

"Türkiye'de 1980 öncesi dönemde yabancı sermayenin girebileceği faaliyet alanları, kâr ve teknoloji transferleri, yabancı sermayeli şirketlerin Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerle ortaklığı gibi konularda, yabancı sermayenin hareket alanı daraltılmıştır. Ayrıca bürokratik işlemler yabancı yatırımcıları caydırıcı nitelikte olmuştur. 1980 öncesi dönemde iç piyasanın yabancı yatırımcılara karşı korunmasında, söz konusu dönemde uygulanan ithal ikâmesine yönelik sanayileşme stratejisinin rolü büyüktür. Bu stratejide, ülke sanayiini yabancı rekabetine karşı korumaya yönelik birtakım araçlar geliştirilmiştir. Aşırı değerlenmiş döviz kuru, ithalat yasakları, kotalar, yüksek gümrük vergileri, sıkı kambiyo kontrolü, bu araçlardan bazılarıdır."[20]

"1980 yılından sonra, yeni ekonomik kurallar benimsemek suretiyle, dünya ülkeleri ile bütünleşme yoluna giren Türkiye'nin pazarı , dışa açık bir ekonomiye henüz tam olarak geçememiş olması ve bunu teşvik etmek amacıyla yabancı sermayeye büyük

[20] Nejla Adanur AKLAN, "Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları", **www.dtm.gov.tr,** 07. 09.2005

destek verilmesi ve sağlanan ekonomik ve politik istikrar nedeniyle, doymuş bir piyasa ve güçlü rakiplerle rekabet edilmesi gereken dış piyasalara sahip olan sanayileşmiş ülkelerin yatırımcıları için çok çekici hale gelmiştir. Bu nedenlerle, 1980'li yıllarda ülkemize yapılan yabancı sermaye yatırımları büyük oranda artmıştır"[21]

Birçok alanda yaşanan gelişmeler Türkiye için önemli adımlar oluşturmaktadır. Ancak uygulanan siyasi politikalar ve bazı yanlış adımlar Türkiye için önemli olan fırsatların bir bir kaçmasına sebep olmuştur. Özellikle 1996 yılında orta doğuda çıkma ihtimali yüksek bir körfez savaşı olması ihtimalini gören yatırımcılar tekrar Türkiye üzerindeki faaliyet ilişkilerini gözden geçirmek zorunda kalmışlardır. Bu en basit örneklerden biridir. Bunun gibi daha bir çok sebep yabancı yatırımcının Türkiye'de faaliyette bulunup yatırım yapmasına engel olmaktadır.

"Türkiye'de işgücü özellikle Güneydoğu Asya ülkeleriyle mukayese edildiğinde hiç de ucuz olmadığı gibi, diğer üretim maliyetleri de oldukça yüksektir. Özellikle temel bir girdi olarak enerjiyi dünyada en yüksek fiyatla kullanan bir ülke olan Türkiye, yabancı sermaye tarafından tercih edilmekten uzaktır. Kaldı ki, 2. Körfez Savaşı olarak da adlandırılmakta olan ve artık gerçekleşmesi kaçınılmaz noktaya gelen muhtemel savaşın, petrol fiyatlarını varil başına 40 dolar civarına kadar yükseltmesi gibi bir ihtimal olarak göz önüne alındığında, bunun Türkiye'ye yansıması çok daha fazla olacaktır."[22]

"1996 yılında, Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketler içinde, Fransa %25'lik payla ilk sırada, ABD %11'lik payla ikinci sırada ve Hollanda ise %10.5'lik payla üçüncü sırada yer almaktadır. Bu ülkeleri sırasıyla, %10.1 pay ile Almanya, %8.7'lik payla İsviçre, %7.5'lik payla İngiltere, %6.01'lik payla İtalya ve %5.4'lük bir payla ise Japonya takip etmektedir. Bu ülkelerin dışında, toplam yabancı sermaye içindeki payı en yüksek olan ülke S. Arabistan'dır. S. Arabistan, %1.2'lik bir

[21] Suna OKSAY, "Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi", **T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı, www.dtm.gov.tr**, 12.02.2006
[22] Betül GÜR, "Yeni Dünya Düzeninde Ulusaşırı Şirketlerin Yeri", **T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı, www.dtm.gov.tr** , 11.02.2006

payla toplam içinde 9.sırada, OECD ülkeleri dışındaki ülkeler arasında ise, 1.sırada yer almaktadır"[23]

Bu dönemlerde Türkiye içinde gelişen ihracata yönelik sanayileşme hareketleri sayesinde özellikle de imalat sanayinde oldukça büyük gelişmeler gerçekleşmiştir. Firmalar Türkiye'ye gelerek imalat sanayinde yeni yatırımla yapmaya başlamıştır. Bir çok uluslararası firma Türkiye içinde yeni üretim merkezleri oluşturmaktadır.

"Türkiye'ye yapılan yabancı sermaye yatırımlarını sektörel açıdan incelediğimizde, bu yatırımların %1.74'ünün tarım, %1.07'sinin madencilik, %56.75'inin imalat sanayii ve %40.44'ünün ise hizmetler sektöründe yapıldığı anlaşılmaktadır

Madencilik sektöründe, çok sayıda çokuluslu şirket Türkiye'de arama faaliyetlerini sürdürmekte ve bunlar olumlu sonuçlar vermektedir. Bazı firmalar ise, maden işleme tesisleri kurmuşlardır.

Tarım sektörüne yapılan yabancı sermaye yatırımları ise, genellikle sigara ve gıda sektörlerinde toplanmaktadır. Gıda sektörüne yapılan yabancı sermaye yatırımları ise, özellikle su ürünleri işlemesi, hazır ve dondurulmuş gıda üretimi gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Diğer taraftan, imalat sanayindeki yabancı sermaye yatırımları , özellikle son yıllarda otomotiv ve otomotiv yan sanayi alanlarında gerçekleşmiştir. Japon Toyota firması ve Sabancı Grubu ortaklığı ile Adapazarı'nda 100.000 adet/yıl otomobil üretmek üzere başlatılan yatırımı, Hyundai ve Honda gibi büyük firmalarla yapılan yatırımlar izlemiştir. Ayrıca mevcut otomobil tesisleri de kapasite artışı ve modernizasyon amaçlı büyük yatırımlar yapmışlardır. Bunların dışında, elektronik sanayileri de en çok yatırım yapılan alanlardır. Çimento sektöründe ise, büyük çaplı tevsi ve modernizasyon yatırımları yapılmıştır.

Hizmetler sektöründeki yabancı sermaye yatırımlarının büyük kısmı, turizm sektörüne yapılmaktadır. Ayrıca, yabancı sermayeli hipermarket yatırımları da son

[23] Suna OKSAY, "Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi", **T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı, www.dtm.gov.tr ,**12.02.2006

yıllarda hızla artmaya başlamıştır. Bankacılık sektörü de bu sektör içinde önemli bir yer tutmaktadır. Yaklaşık 20'nin üzerinde yabancı banka Türkiye'ye gelmiştir.
En fazla yatırım yapılan on sektörün ilk üç sırasında hizmetlerle ilgili sektörler yer almış ve bunları sanayi sektörleri izlemiştir. İlk üç sırayı paylaşan bankacılık ve diğer finans sektörleri ile turizm ve ticaret sektörlerine yapılan yatırımlar, toplam yabancı sermaye yatırımlarının yaklaşık 1/3'ünü geçmektedir. İlk üç hizmet sektörünü takip eden sanayi sektörleri sırasıyla otomotiv, kimya ve tütün işlemesidir. İlk on sektöre yapılan yabancı sermaye yatırımları, toplam yabancı sermaye yatırımlarının yaklaşık 3/4'ünü oluşturmaktadır."[24]

Yabancı sermayeyi bir şekilde cezbeden Türkiye'de bir çok uluslar arası firmalar son dönemlerde yatırımlarını arttırdığından bahsetmiştik. Dolayısıyla da yabancı firma sayıları gittikçe artmaktadır.

TABLO 2.1 TÜRKİYE'DEKİ YABANCI FİRMA SAYISI

TARİH	**FİRMA SAYISI TOPLAM**
1954-1999	**4192**
2000	**455**
2001	**484**
2002	**495**
2003	**1105**
2004	**2129**
2005	**2825**
2006-OCAK	**119**

Kaynak:Hizmet Müsteşarlığı, www.hazine.gov.tr

Tablo 2.1'de görüldüğü gibi 1980'li yıllardan sonra uygulanan politikalar ile çok uluslu şirketlerin Türkiye' deki faaliyetleri artmış ve firma sayıları da doğru orantılı olarak artış göstermiştir. Özelliklede son yıllardaki artış oldukça açık bir şekilde görülmektedir. Türkiye'de politika alanında yaşanan olumlu gelişmeler sayesinde yabancı firmalar Türkiye'de bir çok alanda faaliyet göstermeye başlamıştır.

[24] Suna OKSAY, "Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi", **T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı, www.dtm.gov.tr**, 12.02.2006

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin hangi alanlarda yatırım yaptığını aşağıdaki tabloda görebiliriz.

TABLO 2.2: TÜRKİYE'DEKİ YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Sektörler	Firma adedi	Mevcut yabancı sermaye	Toplam yabancı sermaye içindeki payı(%)	Şirketlerin toplam sermayesi	Toplam Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)
TARIM:					
Bitkisel Üretim	**37**	**4.583.487**	**%0,06**	**6.963.144**	**%65,82**
Hayvancılık	**23**	**2.642.386**	**%0,03**	**6.576.183**	**%40,18**
Tarım Hizmetleri	**68**	**267.119.775**	**%3,48**	**274.524.547**	**%97,30**
MADENCİLİK:					
Metal Madenciliği	**4**	**486.527**	**%0,01**	**490.240**	**%99,24**
İMALAT SANAYİ:					
Gıda	**168**	**466.724.036**	**%6,09**	**694.802.214**	**%67,17**
Hazır Giyim	**224**	**124.756.388**	**%1,63**	**249.092.277**	**%50,08**
Elektrikli Makina	**95**	**185.179.045**	**%2,42**	**225.832.055**	**%82,00**
Taşıt Araçları İmalat	**37**	**392.888.385**	**%5,13**	**625.376.778**	**%62,82**
Taşıt Araçları Yan Sanayi	**130**	**307.259.027**	**%4,01**	**517.852.586**	**%59,33**
HİZMETLER:					
Restorant, Kafe, Yeme-İçme	**295**	**95.535.698**	**%1,25**	**104.996.419**	**%90,99**
Ticaret	**2.470**	**499.217.138**	**%6,51**	**661.119.603**	**%75,51**
Diğer Toplumsal Hizmetler	**269**	**381.489.235**	**%4,98**	**478.113.813**	**%79,79**
Otel,Pansiyon, Kamping	**360**	**308.453.546**	**%4,02**	**375.211.447**	**%82,21**
Hava Taşımacılığı	**55**	**4.043.797**	**%0,05**	**9.312.137**	**%43,43**
Haberleşme	**45**	**716.559.540**	**%9,35**	**1.536.220.439**	**%46,64**

Kaynak:www.hazine.gov.tr

Tablo 2.2' de görüldüğü üzere haberleşme alanındaki yabancı sermaye yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında taşıt araçları ve yan sanayisinin de bu yabancı sermayeli sektörlerin yoğun olduğu görülmektedir.

Türkiye açısından çok uluslu şirketleri değerlendirdiğimizde özellikle son yıllarda bu firmaların sayısında da artış olduğu ve dolayısıyla da yurt içine doğrudan yabancı sermaye akışının hızlandığı görülmektedir.

"2006 yılı Ocak ayı sonu itibariyle 9.785 adet yabancı sermayeli şirket ve şube kurulmuş olup, 2.019 adet yerli sermayeli şirkete de yabancı sermaye iştiraki

gerçekleşmiştir. Toplamda11.804 adet yabancı sermayeli şirket ülkemizde faaliyette bulunmaktadır. 11.804 adet yabancı sermayeli şirketin, başta toptan ve perakende ticaret olmak üzere, imalat sanayi, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri sektörlerinde faaliyette bulundukları görülmektedir. İmalat sanayiinde faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerde tekstil ürünleri imalatı birinci sırada yer alırken, bunu kimyasal madde ve ürünleri imalatı ile gıda ürünleri içecek imalatı izlemektedir.

" Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu' nun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ülkemizde faaliyete geçen 5.992 adet yabancı sermayeli şirketin 256 adedinde kayıtlı sermaye 500.000 doların üzerindedir. 11.804 adet yabancı sermayeli firmanın ülke gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise AB ülkeleri ortaklı girişim sayısının 6.235 adet ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. ABülkeleri ortaklı yabancı sermayeli şirketlerin içinde Almanya 2.075 adet firma ile birinci sırayı alırken, onu İngiltere (941 adet) ve Hollanda (932 adet) izlemektedir. 17 Haziran 2003 –31 Ocak 2006 tarihleri arasında faaliyette bulunan AB ülkeleri ortaklı yabancı sermayeli şirketlerin 150 adedinde kayıtlı sermaye 500.000 doların üzerindedir."[25]

Tablo 2.3 'den de görüleceği gibi 1980 sonrası yabancı yatırım hareketlerini incelediğimizde, doğrudan yatırım, portföy yatırımları, uzun ve kısa vadeli yatırımlar gibi bir çok alanda ülke içi yatırımlar yapılmıştır. 1990 lı yıllarda sermaye hareketlerinde çeşitli dalgalanmalar görülmüştür. 1996 yılında gümrük birliği ile bu dalgalanma hareketlerinin azalması beklenirken bu tam olarak gerçekleşememiştir.

TABLO 2.3: TÜRKİYE'YE YÖNELİK NET SERMAYE HAREKETLERİ (MİLYON DOLAR)

Yıl	Toplam Sermaye Hareketleri (net)	Doğrudan Yatırımlar	Portföy Yatırımları	Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri	Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri

[25] Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri Bülteni, (2006/Ocak), Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Mart 2006)

1980	**672**	**18**	**0**	**656**	**-2**
1981	**899**	**95**	**0**	**683**	**121**
1982	**280**	**55**	**0**	**127**	**98**
1983	**883**	**46**	**0**	**39**	**798**
1984	**73**	**113**	**0**	**612**	**-652**
1985	**1065**	**99**	**0**	**-513**	**1479**
1986	**2124**	**125**	**146**	**1041**	**812**
1987	**1891**	**106**	**282**	**1453**	**50**
1988	**-958**	**354**	**1178**	**-209**	**-2281**
1989	**780**	**663**	**1386**	**-685**	**-584**
1990	**4037**	**700**	**547**	**-210**	**3000**
1991	**-2397**	**783**	**623**	**-783**	**-3020**
1992	**3648**	**779**	**2411**	**-938**	**1396**
1993	**8903**	**622**	**3917**	**1370**	**2994**
1994	**-4257**	**559**	**1158**	**-784**	**-5190**
1995	**4565**	**772**	**237**	**-95**	**3635**
1996	**5483**	**612**	**570**	**1636**	**2665**
1997	**6969**	**554**	**1634**	**4788**	**-9**
1998	**-840**	**573**	**-6711**	**3985**	**1313**
1999	**4935**	**138**	**3429**	**344**	**1024**
2000	**9610**	**112**	**1022**	**4276**	**4200**
2001	**-13882**	**2769**	**-4515**	**-1130**	**-11006**

Kaynak: TCMB. Ödemeler Dengesi İstatistikleri(Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası)

Türkiye için yatırım alanlarından en önemli olanı doğrudan yatırımlardır. Bu nedenle doğrudan yatırımlar ülke ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. Sanayi sektöründe yapılan doğrudan sermaye hareketleri sayesinde bu sektördeki firma sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu sektörlerden biri olan otomotiv sektöründe de gerçekleştirilen doğrudan sermaye hareketleri ile bir çok yeni ve güçlü firmalar oluşmaktadır. Günümüzde özellikle otomotiv sektöründe yaşanan arz- talep dengesinden kaynaklanan gelişmeler yabancı yatırımcıyı Türkiye'ye çekmekte ve yeni yatırımlar yapmaları sağlanmaktadır. Bunun sonucunda yeni iş alanları oluşmakta ve dolayısıyla da otomotiv yan sanayinde yeni yatırımlar yapılmaktadır.

1.1.9. Küreselleşme Sonucu Yayılan Doğrudan Dış Yatırımlara Sektörel Bakış

Küreselleşme neticesinde oluşan çok uluslu şirketlerin gerçekleştirmekte olduğu doğrudan yabancı yatırımların yöneldiği sektörler hem ülkeden ülkeye hem de zaman dan zamana bir değişme göstermektedir. Bazı ülkelerdeki imkanlar sayesinde o ülkelerde daha yoğun olan dış yatırımlar bazı ülkelerde ise tam tersi etki

yaratabilmektedir. Dünya geneline baktığımızda, çok uluslu şirketlerin etkinlik göstermedikleri sektör ya da ülke bulmak imkansız hale gelmiştir. Yine de doğrudan yabancı yatırımların son yıllarda yoğunlaştıkları ülkeler ve sektörlere bakarak bazı eğilimleri tespit etmek mümkündür.

Tarihsel olarak incelediğimizde çok uluslu şirketlerin doğrudan dış yatırımlar için daha çok doğal kaynaklar ve imalat sanayii sektörlerine yönelik yatırımlar olduğu görülmektedir. Ancak, son 10-20 yılda sanayinin doğrudan yabancı yatırımlar içinde aldığı payın azaldığı ve hizmetler sektörüne yapılan yatırımların payının arttığı gözlemlenmektedir. Bu gelişmede çeşitli faktörler rol oynamıştır. İlk faktör, doğrudan yabancı yatırımların çekilebilmesi amacıyla yapılan serbestleştirmeler sonucunda hizmetler sektörünün bir çok ülkede en liberal sektör olma özelliğini kazanmasıdır. 1999'da gelişmiş ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırımların yarısından fazlasının, gelişmekte olan ülkelerde ise yabancı yatırımların üçte birinin hizmetler sektöründe gerçekleştirildiği görülmektedir. Hizmet sunulan nihai tüketicinin memnuniyetinin ön plana çıktığı bu sektörde, doğrudan yabancı yatırımların çok değişik hizmet sektörlerine yayıldığı gözlemlenmektedir Bu sektörlere örnek olarak ofis temizlik hizmetleri, perakende sebze-meyve satışı gösterilebilir. Bunun yanında emlak, hukuki hizmetler, taksi, kuaför alanlarında bile uluslararası hizmet veren şirketler bulunmaktadır. Bu örnekler korumacı önlemlerin alınmaması durumunda hiç bir sektör ya da hizmet alanının çok uluslu şirketlerin rekabetinden kaçabilme şansına sahip olmadığını; yerel pazarlarda varlığını sürdürebilmek için her şirketin küresel standartlara uygun düzeyde mal ve hizmet üretmesi gerektiğini gösteriyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, OTOMOTİV SEKTÖRÜ VE OTOMOTİV YAN SANAYİ SEKTÖRÜ İLİŞKİSİ, TÜRKİYE ÖRNEĞİ

1. KÜRESELLEŞME VE SANAYİLEŞME İLİŞKİSİ

Küreselleşme olgusu her alanda hayatımıza hızla girmekte ve artık insanlık için vazgeçilemez unsurlardan biri haline gelmektedir. Bir çok alanda yaşanan bu küreselleşme hareketleri sonucu bir çok sektörde ister imalat, ister ihracat, ister ticaret ve isterse iş imkanları olsun bir çok değişikliklere imza atmaktadır.

Küreselleşmenin kendini hissettirdiği bazı önemli sektörler mevcuttur. Bu sektörlerde oluşan küreselleşme akımı insanlar tarafından daha fazla fark edilmektedir. Bu sektörlerin başında da sanayi sektörü ve hizmet sektörleri gelmektedir.
Ülkeler arası ticaretin serbestlik kazanması ile büyük firmaların daha fazla ham maddeye sahip, iş gücü maliyetinin dolayısıyla da ana maliyetin az olduğu ülkelere yatırım yapmaya başlamaları sonucunda küreselleşmeyi istemeseler bile yaymaya ön ayak olmuşlardır. Yeni ülkelerde hizmet sektörlerine girerek buralardaki faaliyetleri kendileri yönetmeye başlamışlardır. Kurdukları veya var olan bir çok ulusal şirketler aracılığı ile bir çok ülkede varlıklarını kabul ettirmişlerdir. Çok uluslu şirketlerin bu tür yerlerdeki faaliyet amaçlarının başında daha az maliyet ile daha fazla kar elde etmek vardır. Bunun için bu ülkelere yeni fabrikalar kurmakta, en yeni teknolojileri bu bölgelere getirebilmektedirler. Buralarda yeni sanayi alanları oluşturmakta ve yeni istihdam olanakları sağlamaktadırlar. Sanayi sektörüne yapılan yatırımlar sayesinde ürünlerini en iyi şekilde oluşturabilmekte ve şirketler bu yatırımlar sayesinde kendi alanlarındaki sektörlerde önemli Pazar paylarına sahip olabilmektedirler.

Küreselleşmenin en etkin şekilde görüldüğü sektörlerin başında sanayi sektörü gelmektedir. Sanayi sektörü, üretim faktörlerinden emek ve sermayeyi kullanarak, hammadde veya yarı hammadde olan maddeleri işleyerek bunlardan yeni ürün elde edilen üretim faaliyetlerinin tümünü kapsayan faaliyetlerdir. Yani mal ve hizmet üreten ve üreticiye bir gelir sağlayan faktörlerin toplanması halidir. “ bir din adamı yaratıcılığın ancak tanrıya özgün bir nitelik olduğunu söyler. Fakat sunduğu akıl gücü ile tanrı insanı da bir ölçüde bu yeteneklerle donatmıştır. Hiçbir ağacın meyvesi hiçbir toprağın ürünü olmayan lokomotif, motor, telgraf, uçak, gemi, televizyon ve benzeri,

insanoğluna özgün yaratıcılığın anıtsal yapılarıdır; ve endüstri bütün bu nesnel malların üretimine yönelik faaliyetlerin genel tanımlamasıdır."[1]

Sanayi devrimi 18.yy'dan buhar makinesinin sanayide kullanılması ile başlamış ve günümüze kadar hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Gelişmeler sonucunda işbölümünde uzmanlaşmaya yol açmış ve dünya ekonomisinde içinde önemli bir paya sahip olmuştur.

Dünyada 18. yüzyılın ortalarında, batı uygarlıklarında başlayan sanayi ile yeni gelişmeler meydana gelmekte ve dünyanın ekonomik yapısını değiştiren bir görünüm sergilenmektedir. Bu dönemlerde makineleşmenin üretimde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanması ile sanayi devriminin ilk adımları başlamıştır. Sanayi devrimi ile Batılı toplumların yaşamlarında, köklü değişiklikler oluşmuştur. Üretim ve ulaştırma araçlarında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Batı toplumu hızla genişleyen bir makineleşmeye yönelmiş, nüfus daha hızla artmaya başlamıştır. Buluşlar arka arkaya ortaya çıkmış ve bu buluşlar da üretimi artırırken üretim için harcanan fiziksel çabayı da giderek azaltmıştır.

Tarihte ilk sanayileşme hareketlerinin İngiltere ile başladığını görmekteyiz ve daha sonra bu hareketler giderek hızla yayılmaya başlamıştır. 2. Dünya savaşı sonucunda daha da ilerleyen sanayileşme hareketleri günümüze kadar çeşitli sektörlerde ve çeşitli şekillerde devam etmektedir.

Sanayinin gelişimi bir çok faktörlere dayanmaktadır. Emek ve sermaye gibi faktörler bunların başında gelmektedir. Sermayenin varlığı, toplumlarda daha fazla sanayileşme isteği doğurmaktadır. Ülkelerdeki finansal kısıtlamaların kaldırılması ile de finanal küreselleşme daha da hızlandı. Bunun sonucunda da ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırımların sayısı gittikçe artmaktadır.

[1] Şinasi GÜÇERİ, **Türkiye Ekonomisinin Yapısal Meseleleri Ve Bir Çözüm Modeli**, (İş dünyası Vakfı Yayın No:3, Aralık 1993), sy 253,

Sanayi sektörünün kapsamını belirlerken dar ve geniş anlam olmak üzere ayırabiliriz. Şöyle ki dar anlamda sanayileşmeyi tanımlarsak, ulusal gelir içerisinde sanayi sektörünün payının belli bir orana yükselmesi ve üretimde makine kullanılması olayıdır. Geniş anlamda ise, yeni üretim tekniklerinin üretime uygulanması, ürün kalitesinin yükselmesi, üretimin azalan maliyetlerle gerçekleştirilmesi ile ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal alanlarda uğradığı değişiklikleri de kapsar. Bu anlamda toplumda bilgi ve kültür seviyesinin yükselmesi ile bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile çok yakından ilgilidir.

Sanayileşmede 2 önemli strateji vardır; biri ithal ikamesi diğeri ise ihracatı teşviktir. İthal ikamesi, toplam iç talebin hacmi ve bileşimi değişmeden, ithal talebin azalması ile sonuçlanan sanayileşmedir. İhracata yönelik sanayileşme politikalarında ise ülkenin iç üretim için kullanabileceği kaynaklar etkili bir şekilde ihracat üretimine yönlendirilmektedir.

Ekonomilerin birbirleri ile bağımlılık ilişkisi içinde olduğunu ve büyük ekonomilerin küçük ekonomiler üzerinde baskı kurabilme gücünün olduğu ileri sürülmektedir. Burada bahsedilen milli ekonomiler her ne kadar milli kaynakları kullanmaya çalışsa da uluslar arası bağımlılıktan kurtulamazlar. Çünkü maddi imkanlar her zaman ortaya sorun olarak çıkmaktadır. Dolayısıyla da her olayda olduğu gibi büyük sanayi ve küçük sanayi arasındaki ilişkinin, büyük sanayi lehine geliştiği ve bu yönde küçük sanayinin gelişmekte olan ülkenin sanayisinin büyük sanayi içinde sadece ilerlemek için bir rol üstlendiğini gösterir. Günümüzde oluşan yeni dünya düzeninde bütün oluşumlar ve çıkarlar hep uluslar üstü firmalarındır. Bu firmalar ulusal ve kıtasal nitelikten bağımsız hale gelmektedir. Bütün dünyada kabul gören bu büyük firmalara az gelişmiş ülkelerde kapılarını açmaktadır. Böylece kapitalist ekonomi yayılarak bütün dünyayı etkisi altına alır. Bunların sonucunda da toplumları, iş bölümündeki dünya ekonomisinin işlevsel bir parçası yapar. Sonuç olarak sermaye ve makro iktisat açısından küresel kurumlar ulusal kurumlara göre daha fazla önem kazanmakta ve onları yerlerine geçmeye başlamaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerin uymak zorunda olduğu sermaye, işgücü, iktisadi örgütlenme gibi konularda mecburen de olsa dışa bağımlılığa yöneltmektedir. Bu aynı şekilde ülkelerde olduğu gibi firmalar arasında da geçerlidir. Çünkü ekonomik gücü elinde bulunduran büyük şirketler gelişme düzeyi ne olursa olsun tüm şirketlere egemen olabilmektedirler.

Sanayi alanlarında gün geçtikçe çeşitlilik artmaktadır. Bunun doğrultusunda standart fordist[•] üretimden uzaklaşılmaktadır. Buda bölgesel ve yerel yönetimlerin güçlenebilmesi için halen imkanların devam ettiğinin göstergesidir. Bunun sonucunda endüstriyel bölgeler kültürel çevrelerle yakından bağlantılı hale gelmektedir. Bu şekilde hareketler ulusal ekonomilerin iflas etmediği ya da gelişme şanslarının her zaman olabileceğinin göstergesidir. Kendi öz kaynaklarıyla kalkınma anlayışı halen gelişmekte olan ülkelerin belki de tek umut kaynağı olmakla beraber günümüz gerçeğini de yansımaktadır. Endüstriyel bölgeler , küçük ve orta büyüklükteki firmaların kollektif etkililiği gerçekleştirmesini, sosyal bir gruba bağlı olarak tanımlanabilecek özelliklerini, üretim birimlerine aktarması ile oluşur. Bu da demektir ki geleneksel ilişkiler üretim ilişkilerinde etkili olur.

Ekonomik sistem toplumsal sistem içinde bir parça olduğundan her ekonomik örgüt o toplumun özelliklerini içinde barındırır. Teknolojinin geldiği nokta bunu kolaylaştırır. Sonuç olarak standart fordist üretim ile tanımlanmış ve katı farklılaşmış işbölümü artık aşılarak yeni üretim tarzları geliştirilmiştir. Bunlar da yerel üretimlere fırsat sağlamıştır.

1.1. Küreselleşen Dünyada Sanayinin Ülkeler Açısından Önemi Ve Gelişimi

Günümüz dünya ekonomisinde ileri teknoloji alanındaki yenileşme küresel bir hale gelmekte bunun yanında firmaların ve dolayısıyla ülkelerin bu sürece katılmaları

[•] fordist: her işçinin mümkün olan en detay işte uzmanlaşarak hızlanması ve üretimin bu işçilerden sırayla geçerek son işçide tamamlanan bir süreç haline gelmesi ve böyelelikle işçilerden daha kısa zamanda daha verimli şekilde yararlanılması

her geçen gün zorlaşmaktadır. Özellikle bir çok alandaki (elektronik, ecza, robot, biyoteknoloji) teknolojiler sınırlı bölgeleri ilgilendirmektedir. Bunun nedeni, bu teknolojilerin yaratılması ve üretim sürecine katılması bir dizi koşuları gerektirir. Bu teknolojik bilgi ve beceri, örgütlenme yetisi, yeni koşulların başında da yoğun sermaye, alt yapıların oluşturulması gelmektedir.

"Ülkelerin sanayileşme seviyesi ile gelişmişlik seviyesi hemen hemen aynı anlamı taşır. Bir ülke gelişmiş ise aynı zamanda sanayileşmiş demektir. Bunun tam terside doğrudur. Ülkelerin sanayileşme seviyesi, sanayi sektörünün, ülkenin ulusal geliri içindeki büyüklüğüne bağlıdır. Bu sektörün büyüklüğü, kabaca imalat sanayinde üretilen hasılanın GSYİH'ya oranına, imalat sanayinde istihdam edilenlerin toplam aktif nüfusa oranına ve ihracat gelirleri içinde sanayi ürünlerinin nisbi payına bağlıdır."[2]

Sanayileşmeye tarihsel açıdan çok geç başlayan ülkelerin doğal olarak teknolojiyi yakalaması ve ülkenin sanayileşmesi giderek güçleşmektedir. Zorluğun giderek artması hem kapitalist sistemin hem de sanayileşme sürecinin doğası gereğidir. Bir ülke sanayisi ne kadar yeniliklere açılmada geride kaldıysa, o derecede ileri ülkelere yetişmede zorluk çekmektedir.

Genellikle ilkel tarımsal üretimin hakim olduğu ülkelerde, sanayileşmeye başlamış ama henüz imalat becerisinin ötesine geçememiş ülkelerin temel amacı altyapının geliştirilmesi ve sanayileşmenin tamamlanmasıdır. Sanayi sektörlerinin geliştiği ve bu sektörlere çeşitli yatırımlar yapıp gelişmesini sağlayan ülkelerde ise, ekonominin ağırlığı imalat sanayinden giderek hizmet sektörüne kaymaktadır.

Sanayisi gelişmiş olan uluslararası üretim bantlarının yoğun tarafında yer alan ülkeler, genel olarak rekabet üstünlüğünü ellerinde tutuyorlar. Bu üstünlüğün kaynağı, büyük ölçüde bilim ve teknolojideki üstünlükleri olarak ön plana çıkmaktadır.

En yoksul ülkelerin sanayisi gelişmiş ülkelerin elinde tuttuğu teknolojilere erişme isteği, kendini 1960'lı yılların başında göstermeye başlamıştır. İlk sanayileşme

[2] Rıdvan KARLUK, **Türkiye Ekonomisi**, (İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2002)

deneyimlerini başlatmış olan azgelişmiş ülkelerin yoğun baskısı, 1964'te Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı(UNCTAD), 1965 yılında Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü(UNIDO)'nun kurulmasıyla sağlandı. UNIDO'nun asıl kuruluş amacı teknoloji aktarımı konusunda BM'nin girişimlerinin ana organı olması iken, bu ana işlevi sürdüren UNCTAD oldu.

1980'li yıllarda hakim görüş; her dış kaynak gibi, teknoloji transferi de ancak ulusal çabalara eklenecek bir yardımcıdır. Öyleyse, gelişmekte olan ülkeler kendi başlarına karar verip, kaynaklarının önemli bir kısmını kalkınma yolunda bilim ve teknolojiye ayırmak zorundadır. Kalkınmanın da 3 temel bileşeni vardır. Bunlar; araştırma ve geliştirme(AR-GE), bilimsel ve teknolojik alt yapı insan kaynaklarının eğitimi ve gelişimidir.

1.2. İleri Teknolojik Gelişmelerin Sanayileşmeye Etkisi

1.2.1. Küreselleşme Sürecinde İleri Üretim Teknolojilerindeki Gelişmeler

"Küreselleşme ve teknolojik değişim, günümüz iş dünyası ve pazarlarında işletme stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. İşletme stratejilerinde küreselleşmenin etkisi sektörlere göre farklılık göstermekle birlikte, ölçek ekonomisi kullanımını teşvik etmek, yenilikçi ürün araştırma ve geliştirme,maliyet yönetimi, küresel ürünler ve kullanıcılar için benzer talep oluşturma gibi çeşitli şekillerde olabilmektedir. Teknolojik yeniliğe ve gelişmiş teknolojilere sahip işletmeler, küresel anlamda çalışma gerektiren küresel işletmecilik yapabilmeleri için ileri üretim teknolojilerini kullanmak durumundadırlar."[3]

Günümüzde küreselleşme hareketlerinin ileri derecede önem kazanması büyük firmaların birbiriyle olan rekabet hırsını da arttırmaktadır. Bu rekabet koşulları altında firmalar müşterileri kendi tarafına çekmek ve kendi ürettiklerini onlara kabul ettirmek

---

[3] (Williamson, 1991), Nihat AYDENİZ, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005 C.3 S. 11 (01-12), sy2'den alntı

için yeni ürünler tasarlayıp geliştirmekte ve bu ürünlerdeki talep miktarına göre üretim faaliyetlerine yön vermektedirler. Üretici firmalar diğer firmalara rekabet üstünlüğü sağlayabilmek amacıyla ürünleri çeşitlendirmekte ve bu ürünleri uygun bir maliyet ve istenilen kalite düzeyinde hızlı bir şekilde üretip piyasaya sürmek zorundadırlar. Firmaların bu rekabet piyasasında kendilerini kabul ettirebilmesi için, yeni teknolojileri ve yeni teknoloji ile ilgili bilgileri yakından takip ederek, rakiplerine üstünlük sağlamalarında yardımcı olacak ileri üretim teknolojilerine yatırımda bulunmaları gerekmektedir.

Firmalar ileri üretim teknolojilerinin bir çok alanda uygulanabilmektedirler. "Bunların başında;

- Bilgisayar destekli tasarım,
- Bilgisayar destekli üretim,
- Bilgisayar destekli üretim süreci planlaması,
- Bilgisayar tümleşik üretim,
- Bilgisayar destekli mühendislik,
- Eşzamanlı üretim mühendisliği,
- Esnek üretim sistemleri,
- Grup teknolojisi,
- Optimize edilmiş üretim teknolojisi,
- Yalın üretim sistemleri,
- Tam zamanında üretim,
- Malzeme gereksinim planlaması,
- Üretim kaynakları planlaması,
- Malzeme işleme lazerleri,
- Robotlarla üretim,
- Sayısal denetimli tezgahlar,
- Otomatik depolama,
- Otomatik kontrol ve inceleme,
- Otomatik malzeme taşıma,

- Otomatik yönlendirilen araçlar sistemi,
- Toplam kalite yönetimi,
- Sürekli geliştirme programı,
- Toplam verimli bakım,
- Toplam verimlilik artışı."[4]

Firmaların İleri üretim teknolojileri olarak kabul edilen teknolojilerin herhangi birine yaptıkları yatırım, yeni teknoloji yatırımı olarak kabul edilmektedir. Bu uygulamalara genel bir bakış yapacak olursak; artık bilgisayar destekli üretimler ön plana çıkmaktadır. Bütün yapılan üretim sürecinde bilgisayar kontrollü sistemler kurulmaktadır. Bu sistem sayesinde üretim seri bir şekilde ve eş zamanlı olarak yapılabilmektedir. Bu şekilde yapılan üretim sayesinde verimlilik en üst seviyeye ulaşabilmekte ve üretim kalite miktarı artmaktadır.

1.2.2. Sanayileşme Alanında İleri Üretim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Çok Uluslu İşletmelere Etkileri

Dünya bir çok alanda yeni gelişmeler olmaktadır. Teknoloji alanında yapılan çalışmalar ve elde edilen sonuçlar, bütün sektörlerdeki ana ve yan sanayi ilişkilerini önemli ölçüde etkileyerek ortak üretim ve ürün geliştirmeyi mümkün kılmıştır. İleri üretim teknolojilerinin kullanımının artması sonucunda şirketlerde rekabet ortamının artmasına da sebep olmaktadır. Teknolojinin kullanımının yaygınlaşması dolayısıyla firmaların sahip oldukları Pazar paylarının daralmasına ve bu firmaların yeni sektörlere girmesine neden olmaktadır.

Teknolojinin ülkeler olduğu kadar firmalar tarafından da ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Çeşitli Bilimsel araştırma ve geliştirmenin hızla arttığı bu dönemlerde teknoloji kavramı çeşitli boyutlara ulaşmıştır. Özelliklede üretim aşaması için teknoloji kelimesi vazgeçilmez ögelerin başında gelmektedir

[4] Nihat AYDENİZ, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005 C.3 S. 11 (01-12), sy3,4

"Küreselleşme uygulamalarıyla birlikte ticaret, rekabet ve sermaye hareketlerinin dünya ölçeğinde serbestleştirilmesi hız kazandıkça, devletlerin, kendi ülkelerinde teknoloji geliştirilmesini desteklemelerinde bazı farklı ve değişik uygulamalar oldu. Serbest rekabet koşullarında güçlü olmak isteyen şirketlerin birleşerek "**Ç**ok **U**luslu **Ş**irketler"in (ÇUŞların) oluştuğunu; bu şirketlerin de sadece teknoloji üretimi ile ilgilenip, mal ve hizmet üretimini üretim girdilerinin en uygun olduğu ülkelerde yaptırdıklarını (özellikle Uzakdoğu ülkelerinde); sonuçta, kazanımlar ana şirketlerin bulunduğu ülkelere geleceği varsayımıyla, bu şirketlere sahiplik eden ülkelerin bunu toleransla karşıladıklarını görüyoruz."[5]

Diğer yandan teknolojinin bu derece önemli olmasının yanısıra teknolojinin kötü emeller için kullanılması da o derecede rahatsız edici konuların başında gelmektedir. Teknolojik gelişmeler sayesinde silah sanayine olan talep ülkeler tarafından artmıştır. Ülkelerin bu silahlanma stratejileri sayesinde belki de teknolojinin zararlı bir olgu olduğunu düşünmek yanlış olmayabilecektir. Çünkü silah sanayine yapılan yatırım ülkelerin eğitime yaptıkları yatırımlardan daha fazla olabilmektedir.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler artık yapılan üretimlerin zaman açısından daha hızlı olması ve yer açısından daha küçük yerlerde imalat yapma olanakları doğurmaktadır. Bunun sonucunda daha az maliyet daha çok ürün elde edilebilmekte ve kar oranlarında artış sağlanabilmektedir. Elde edilen bu ürünler ile diğer firmalarla her branşta rekabet edilebilmekte ve daha fazla Pazar paylarına sahip olunabilmektedir. Bu şekilde işletmelerine yön veren çok uluslu şirketler ileri teknolojiden faydalanarak kendilerini daha da geliştirmektedirler. Bu güç sayesinde dünya ekonomisine olumlu yada olumsuz bir çok etkide bulunmaktadırlar.

1.2.3. Türkiye'nin Sanayileşme Süreci Ve Bu Süreçte Yaşanan Gelişmeler (1980 Öncesi ve Sonrası)

Türkiye Avrupa da yüz ölçümü, nüfusu ve iş gücü ile önemli bir paya sahip olan ülkelerin başında gelir. Ancak bu şekilde büyük bir ülke bir çok nedenden dolayı

[5] Aytekin ZİYLAN, "Küreselleşme ve Ulusal Teknoloji", **Cumhuriyet Bilim Teknik, 11.02.2006**

ekonomik, teknolojik gelişmişlik yönünden Avrupa da ki bir çok ülkeden geri kalmış durumdadır. Tarıma dayalı bir yapıya sahip olunması ve daha çok ithalat ile ticaretin yapılması ülkenin bu duruma gelmesinde rol oynamaktadır. Bunların yanında ülkedeki siyasetçilerin yanlış devlet politikaları uygulamaları da bu geriliğin temel taşlarını oluşturmaktadır. Bu oluşumlar karşısında yinede ülkenin gelişip kalkınacağını ve bununda ancak sanayileşme adımları ile oluşacağını düşünen birçok kesim de bulunmaktadır. Dolayısıyla da sanayileşme alanında cumhuriyetin ilanından sonra oldukça geliştiğini savunan kesimlerde oldukça fazladır.

"Türkiye sanayileşme yolunda büyük mesafeler almıştır. Hatta bazıları için dava çözümlenmiştir. Bir zamanlar Marsilya kiremitinden Amerikan bezine, konfeksiyon pardesüden şekere , kağıttan çimentoya velhasıl iğneden ipliğe hemen herşey ancak dışalımla sağlanabiliyordu. Bugün ise vitrinleri dolduran buz dolapları, çamaşır makineleri, elektrikli süpürgeler ve diğer sayısız madeni eşya, çeşitli kumaşlar, kunduralar ,elbiseler kablo, tel, çivi, cıvata, boya, vernik ve benzeri yüzlerce çeşit aramalı artık yerli sanayimizin ürünleri durumuna gelmiştir."[6]

1.2.3.1. 1980 Öncesi Sanayileşme

Türkiye cumhuriyetinde sanayinin gelişimini eski dönemlere dayandırarak incelersek, Cumhuriyet öncesi Osmanlı Dönemi'nde, tersaneler ve askeri fabrikalar dışında büyük çapta sanayi yapısı hemen hemen hiç yapılmamıştır. Bunun nedenleri arasında, teknolojinin yetersiz olması, malzeme seçeneklerinin çok sınırlı olması, imalat ve montajda, zaman, işçilik ve maliyet yönünden olumsuzluklar dolayısıyla çok zayıf kalmış, basit yapılardır. Genelde yapım malzemesi olarak, kagir duvar, çelik ve ahşap kullanılmıştır.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra sanayileşme çabaları daha da artmaya başlamıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden çökmüş bir ülke, her yönden çok geri kalmış bir tarım ve çok ilkel güçte bir sanayi devralmıştır. Cumhuriyet ile birlikte, iktisadi ve toplumsal yapıyı, gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaştırma çabaları başlamıştır. Düzenlenen kongrelerde ekonomik bakımdan kuvvetli bir devlet olmak için

---

[6] Şinasi GÜÇERİ, **Türkiye Ekonomisinin Yapısal Meseleleri Ve Bir Çözüm Modeli**, (İş Dünyası Vakfı Yayın No:3, Aralık 1993), Sy 252

mevcut kaynakların kullanılarak, büyük küçük her çeşit sanayinin yaratılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu dönemde sanayinin gelişmesinin teşvik edilmesi, yerli sanayi korunması, özel girişimlere ulusal ekonomi içinde önemli bir yer verilmesi, kredi olanaklarının sağlanması, sanayi için teknik eleman gereksinimi teknik eğitimler ile karşılanmaya çalışılması amaçlanmıştır. Özel sektörün gerçekleştiremediği yatırımlar, devlet eliyle yapılmaya çalışılmıştır. Fakat 1929 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik bunalım, devletin özel girişime olan güveninin sarsılmasına ve devletçiliğe yönelmesine sebep olmuştur. Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan sanayi yapılarının hepsi devlet tarafından yapılmıştır. Bu sanayi yapıları daha çok gıda (şeker), dokuma, maden gibi sektörlerde yapılmıştır. Sanayi yapılarının yapımına hız verilmeye çalışıldıysa da, ağır sanayiye fazla önem verilmemiştir.

İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla, dış ticaret yolları kapanmış, kurulacak ve kurulmuş olan sanayi yapılarının çalışmalarını sağlayacak makine ve sistemlerin ithali güçleşmiştir. Bu yüzden, savaş yıllarında, özel sermaye yatırımlarında çok hızlı bir ekonomik düşüş yaşanmış ve az sayıda sanayi yapısı yapılmıştır

Ancak Daha sonraki dönemlerde ekonominin toparlanması ile sanayi tekrar canlanmış, serbest piyasa ekonomisine geçiş dönemi sonrası çok hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu hızlı gelişim, sanayi yapılarının yapısal oluşumlarında da kendisini göstermiştir. 1980 öncesi dönemde , Türkiye'de ikinci ve üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ithal ikameci politikalar uygulanmaya devam etmiştir. Uygulanan ithal ikamesinin ilk aşamalarında büyük ölçüde başarılı olunmuş ancak buna karşılık ara ve yatırım mallarını ikameye yönelik olan, daha ileri teknikleri, daha geniş pazarları ve daha yoğun sermayeyi gerektiren sonraki aşamalarda pek başarı sağlanamamıştır. Üretim maliyetleri yüksek olan ve küçük ölçeklerde çalışan işletmeler, dış rekabete karşı ithal yasakları, miktar kısıtlamaları, yüksek gümrük tarifeleri ve ulusal parayı aşırı değerlendiren döviz kuru politikaları aracılığı ile korunmaya çalışmıştır. Bu çabalara rağmen, özellikle ara malı ithalat ihtiyacının yüksekliği nedeniyle ithalatın sürekli arttığı, yeterli ithalat yapılamadığından da üretimde tıkanmaların ve kapasite kullanımı düşüklüklerinin ortaya çıktığı bir yapı oluşmuştur. Petrol krizinin başladığı 1970'li yılların ortalarına kadar bu tür sanayileşmenin sıkıntısı fazla hissedilmemiş, ama petrol faturası kabarmaya; üstelik Almanya, Japonya gibi ülkeler petrol faturasının maliyetini kendi

ara ve nihai mallarına yedirebilme yeteneğini gösterdikten sonra, Türkiye'nin ara malları ithalatı da pahalılaşmaya başlayınca, ülke döviz konusunda oldukça zor duruma girmiştir. Bu yapının doğal sonucu olarak meydana gelen dış açıkların ağırlaştığı yıllarda, çeşitli istikrar tedbirleri ile birlikte yüksek oranlı devalüasyonlara başvurulması kaçınılmaz olmuştur. 24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar ile mecburen yeni tedbirler alınmasının asıl amacı yaşanan bu döviz sıkışıklığının sebebi olarak gösterilmektedir.

1.2.3.2. 1980 Sonrası Sanayileşme:

24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar doğrultusunda Türkiye'de yeni bir ekonomik dönemin başlangıcına sebep olmuştur. 1980 sonrası dönemde, sanayi kesiminin desteklenmesi üretim aşamasında yoğunlaştırılmış ve yabancı sermaye teşvikleri artırılmıştır. Özellikle uygulanmaya başlanan ihracata dayalı sanayileşme hareketleri 1980 sonrası ekonomimin canlanması için önemli adımlardan biri olmuştur. Uygulanmaya başlanan bu strateji ile firmaları kollamak yerine ülke dışı rekabete soktuğu için üreticilerin davranışlarında ve üretim yapısında önemli değişiklikler yapabilecektir. Firmaların girmiş oldukları dış rekabet ortamında firmaların monopolleşmeleri önlenerek firmaların yeni malların bulması ve üretmesi, kaliteyi daha da arttırarak ve üretim fiyatlarını daha da düşürecek yöntemlerin araştırılması yönünde teşvik etmektedir. Sanayi kesiminde sağlanan bu yapısal değişim, imalat sanayii üretimi içinde ara ve yatırım mallarının artırılmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Yatırım malları içinde, karayolu taşıtları, elektriksiz makineler ve madeni eşya üretimi ilk sıralarda yer alırken, ara malları üretiminde ise petrol ve demir-çelik ürünleri en fazla paya sahip olmuşlardır. Ayrıca ara ve yatırım malları ithalatı önemli ölçüde kolaylaştırılmıştır. Böylece sanayinin ihtiyacı olan yeni teknolojiler ve modern pazarlama yöntemlerinin ülke içindeki kullanımı yaygınlaştırılmıştı. Sanayi kesimin de yaşanan yapısal reformlar sayesinde ülke ekonomisi düzelmeye başlamasına rağmen Türkiye'nin bir tarım ülkesi olduğu ve bu ülkede yaşayan nüfusun büyük bir kısmının geçimini tarım sektöründen karşıladığını unutmamak gerekir. Dolayısıyla Türkiye'nin tarım devrimini bırakıp sanayi devrimine geçmesi kolay olabilecek bir yapıya sahip değildir.

TABLO 3.1: 1950 - 1998 YILLARI ARASI DIŞ TİCARET DENGESİ;

Yıl	İhracat(milyon$)	İthalat(milyon$)	İhracatın ithalatı

			karşılama oranı (%)
1950	263.4	285.7	92.2
1960	320.7	467.5	68.6
1970	588.5	947.6	62.1
1980	2910.1	7909.4	36.8
1983	5727.8	9235.0	62.0
1984	7133.6	10756.9	66.3
1985	7958.0	11343.4	70.2
1986	7456.7	11104.8	67.1
1987	10190.0	14157.8	72.0
1988	11662.0	14335.4	81.4
1989	11624.7	15792.1	73.6
1990	12959.3	22302.1	58.1
1991	13593.5	21047.0	64.6
1992	14714.7	22870.9	64.3
1993	15345.1	29428.4	52.1
1994	18106.1	23270.0	77.8
1995	21635.9	35709.0	60.6
1996	23122.6	42732.8	54.1
1997	32631.0	48657.0	54.1
1998	31128.0	45921.0	58,5

Kaynak: Hizmet Müsteşarlığı, www.hazine.gov.tr

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi 1970'li yıllarda ihracatın ithalatı karşılama oranı %62.1 iken, 1980 yılına gelindiğinde bu oran 36.8'e gerilemiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı bakımından Türkiye en kötü yıllarını 1970'li yıllarda yaşamıştır. Bu oran 1970 yılında %62.1 iken, 1971'de %57.8'e, 1973'te %54.5'e gerilemiştir. 1977 yılında aynı seviyelerde seyreden oran biraz iyileşme göstermeye başlamış olsa da 1980 yılında işlerin yine tersine dönmüştür. 1980 yılından itibaren dışa dönük sanayileşme ve ihracata yönelik sanayileşme politikalarına hız verilmesine rağmen yinede yapılan ithalat oranlarının ihracat oranlarından çok daha fazla olması neticesinde dış ticaret denge oranını daha da geriletmiştir. 1980 yılında oluşan yaklaşık

5 milyar dolarlık dış ticaret açığı, sonraki on yılda ortalama 3.5 milyar dolar seviyesinde kalmış, 1990 yılından itibaren meydana gelen açıklar, milyar dolar cinsinden 1980 yılını gölgede bırakmıştır. İhracatta meydana gelen artışlara rağmen, ithalattaki artışların daha büyük olması, ihracatın ithalatı karşılama oranını düşürmeye başlamıştır. Dolayısıyla sürekli artan ithalat oranlarını karşılayamayan ihracat oranları neticesinde Türkiye sürekli olarak dış ticaret açığı vermek zorunda kalmıştır.

"Türkiye tarım toplumu görüntüsünden yeterince kurtulamamış, sanayi ve hizmetler sektörünü yeterince geliştirememiştir. Sanayi toplumunu atlayarak, bilgi toplumuna ulaşmak olanaksızdır. Çünkü, bilgi toplumu temelini sanayi toplumunun kendine özgü kurum ve kuralları ile geliştirdiği ekonomik-sosyal- teknolojik görüntü üzerinde şeklini bulmaktadır. Tarım toplumundan, bilgi toplumuna geçmeyi düşlemek anlamsız bir tavırdır. Dolayısıyla, Türkiye'nin sanayi toplumunun kurum ve kurallarına tam olarak ulaşması gerekmektedir. Bu süreci yaşamadan bilgi toplumu aşamasına ulaşmak olanaksızdır."[7]

1.3. Küreselleşmeden Etkilenen Sanayi Sektörünün Analizi

1.3.1. Dünya Açısından Değerlendirilmesi

Dünya sanayinde son 20 yılda yapısal bir değişim yaşanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde imalat sanayi teknolojisinde hızlı bir gelişme görülmektedir. Gelişme yolunda olan ülkelerde imalat sanayinin yapısı hammadde ve emeğe dayalı üretimden teknoloji yoğun üretime dönüşmektedir. Ekonomilerin karşılaştırmalı üstünlüğünü yeni teknolojiler belirlemektedir. Hızlı teknolojik gelişmelerin yanında dünya ticaretinin de

[7] Faruk KOCACIK, "Bilgi Toplumu Ve Türkiye" **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi** (Mayıs 2003 Cilt : 27 No:1 1-10), sy8

giderek serbestleşmesi ile rekabet hızla artmaktadır. Dolayısıyla da bilim ve teknoloji politikaları hızla artmaktadır. Ülkeler kendi bünyelerindeki ar-ge faaliyetlerine daha önem vermektedirler.

Dünya ekonomisi artık büyük firmalar tarafından kontrol edilmektedir. Sanayileşmede çevre boyutu öne çıkmakta ve bu durumda gelişme yolunda olan ülkeleri baskı altına almaktadır. Gün geçtikçe dünya devletlerince sanayiye verilen kamu destekleri azalmakta bunun yerine özelleştirmeye yönelmektedir. Özel girişimler desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Çünkü ülkeler artık kendi kaynakları ile yüksek teknolojiye ulaşması imkansız görülmektedir. Küreselleşen dünyaya ayak uydurmak ve dolayısıyla da ülke çıkarları için yeni girişimleri desteklemek zorundadırlar.

Küreselleşmenin her sektörde olduğu gibi hizmet sektöründe de çok önemli etkileri olmaktadır. Hizmet piyasasında küreselleşmenin, mal piyasasına göre bazı farklı yanları olduğunu görürüz. Bir çok hizmetin tüketiciye sunulabilmesi için tüketicinin veya üreticinin bulunduğu yerde olmalıdır. Bunları gerçekleştirirken de firmaların birbirleriyle olan bağları gitgide daha da kuvvetlenmeye başlamıştır. Bunun sonucunda yeni ve daha güçlü firmalar piyasalara çıkmaya başlamıştır. Oluşan çok uluslu şirketler sayesinde hizmet sektörüne yenilikler getirilmiş ve insanlara daha yararlı hizmetler sunulmaya başlanmıştır.

"Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak geniş kullanım alanı bulunan iletişim teknolojisi, toplumların yaşama düşünme tarzlarını, üretim, tüketim ve pazarlama anlayışlarını küresel boyutta etkilenmiştir. Dünyada, küresel mahiyette siyasi ve ekonomik olaylar cereyan etmiş; siyasi ve ekonomik bloklar yıkılarak, yerlerini ekonomik temele dayanan, bölgesel ve global işbirliği teşkilatlarına bırakmıştır."[8]

1.3.2. Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

[8] Gazi BİLGİN, "Küresel Pazarlama Kapsamında Dünya Otomotiv Sanayi ve Türkiye Otomotiv Sanayinin Durumu",**T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı**, (Temmuz 1999), sy 1

1980 öncesi dönemlerde Türkiye deki yabancı sermayeye fazla sıcak bakılmamakla birlikte bir çok kısıtlamalarda mevcuttu. Bununda en büyük sebebi ithal ikameci politikaların izlenmesiydi. Yüksek kotalar, vergiler gibi caydırıcı etmenler yabancı sermayeyi Türkiye den uzaklaştırmıştır. Ekonomik gelişme süreci ithalata ve iç piyasaya aşırı bağımlı bir sanayi yapısının oluşmasına neden olmakta ve buda Türkiye'nin dışa açılan ihracata yönelik sanayileşme stratejisini uygulamada gecikmesine sebep olmuştur. Türkiye'de 1980 sonrası dönemde yoğunlaşan dış kaynak ihtiyacı, kısa vadeli sermaye ithalini gündeme getirmiştir. Yabancı sermayeli kuruluşlara yatırım izni verilmesi, bu kuruluşların sermaye artırmaları, şirket faaliyet alanlarında değişiklik yapabilmeleri için gerekli kolaylıklar sağlamak amacı ile kanunda değişikliklere gidildi. Vergilerdeki indirimler, sermaye akışına kolaylık sağlayacak kanunların çıkarılması, özelleştirmelere yol açılması gibi etkenler yabancı sermayenin yurt içine çekilmesine önemli katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak ekonomini dışa açık rekabetçi bir yapıya sahip olunması istenmektedir.

Yabancı sermayeye sahip şirketlerin Türkiye yi tercih etmelerindeki bazı önemli noktalar ise, Türkiye'nin geniş bir pazara sahip bir ülke olmasıdır. Bunun yanında ucuz işgücü olanakları, Bağımsız Devletler Topluluğu ve diğer komşu ülkelere olan yakınlığı nedeniyle stratejik bir konuma sahiptir. Ancak bu cazip özelliklerin yanında birde ters etki yaratan olgular mevcuttur. Türkiye yabancı sektörlerin tercihte zorlandığı ülkelerden biri olarak görülebilmektedir. Türkiye'nin yabancı yatırımları cezbetme potansiyeli incelendiğinde, kendi kategorisindeki ülkeler içerisinde oldukça alt sıralarda yer aldığı gözlemlenmektedir. Bunun genel gerekçeleri olarak sayılan ülke içindeki siyasi ve makro ekonomik istikrarsızlığın yaratmış olduğu riskler, bölgesel dezavantajlar, idari ve bürokratik engellerin yanı sıra önemli bir gerekçe olarak da özel sektörün ve özel sektörün gelişiminde önemli bir payı olan KOBİ'lerin uluslar arası rekabete hazır olmayan yapıları ve dış piyasalarla ve yabancı firmalarla bütünleşmeye kapalı olmaları ortaya konulabilir. Yinede Türkiye'ye yatırım yapan ülke sayısı az olmamakla beraber daha da artmaya devam etmektedir. Bu uygulanan ekonomik politikalar ile ihracatta artış olmasına rağmen bu atılım sürekliliğini tam olarak koruyamamaktadır.

"Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin ülkeler itibariyle dağılımına bakıldığında, AT Ülkeleri birinci sırada yer almaktadır. AT ülkelerinin ülkemize giren mevcut yabancı sermaye içindeki payları %64.1'dir. Türkiye'nin AT'ye tam üyeliği gerçekleştiğinde bu payın artacağı kesindir

1988 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren 500 büyük firma arasında yer alan yabancı sermayeli şirket sayısı 66 iken, bu sayı Eylül 1996 itibariyle 114'tür. Önümüzdeki yıllarda özelleştirme faaliyetinin hızlanmasıyla yabancı sermayeli şirket sayısının artması olağandır. Türkiye'ye 1980 sonrası gelen yabancı sermaye miktarı, 1954-1980 dönemi boyunca gerçekleşen toplu girişler dikkate alındığında (228 milyon dolar), oldukça tatmin edicidir"[9]

İhracattaki olumlu gelişmelerin yanı sıra yaşanan olumsuz etkiler ekonominin dengesini bozmaktadır. Özellikle 1994 yılındaki ekonomik kriz ile imalat sanayi üretimi ve kapasite kullanımı oldukça azaltmıştır. Piyasalardaki belirsizlikler üreticilerin belli bir süre durmasına sebep olmuştur.

"Günümüzde uluslararası rekabet koşullarında yaşanan hızlı değişimler, Türkiye'nin sanayileşme ile özdeşleşen kalkınma yarışında yeni perspektifli sanayileşme stratejisini en kısa sürede belirlemesini ve uygulamaya geçirmesini gerektirmektedir. Türkiye 21.yüzyılda dünya pazarlarında arzulanan yerini alabilmesinin başta gelen koşulu, dünya fiyatlarında ve kalitesinde daha çok üretebilmektir. Türkiye, ekonomisini artık büyük ölçüde iç ve dış borçlanma ile finanse edilen tüketime değil, yatırım, üretim ve ihracat artışına dayalı sağlamak zorundadır. Bu nedenle, bugüne kadar kamu finansman dengesizliğinin neden olduğu rant ekonomisinden, üretim ekonomisine geçmeyi öngören ve bunu zaman içinde kararlı, dünya koşullarına uygun bir iktisadilik anlayışıyla sürdürmeyi ilke edinmiş, yeni bir sanayileşme dönemine girilmelidir. Amaç, sadece ihracata dönük bir yapı değil, genelde dışa açık, dünyayla bütünleşmiş, uluslararası işbölümünün, gerek parasal gerekse reel değerlerin güçlüğünün ön planda olduğu, cari açıkların özellikle uzun vadeli sermaye hareketleri ile karşılandığı ve fiyat mekanizmasının işler kılındığı bir ekonomik

[9] Nejla Adanur AKLAN, "Türkiye de Yabancı Sermaye Yatırımları", **www.dtm.gov.tr ,** 07.09.2005

yapılanma olmalıdır. Uzun perspektifli bir sanayileşme stratejisinin nihai hedefleri bu kriterler çerçevesinde oluşturulmalıdır. A.B. ve küresel ekonomi ile başarılı bir entegrasyon ve toplumsal refahın arttırılması ancak bu yolla olanaklıdır"[10]

Son yıllarda yaşanan gelişmeler sayesinde Türk sanayinde de bir çok atılımlar meydana gelmiştir. Yeni tesisler, üretim merkezleri kurulmakta ve yeni istihdamlar yaratılmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'deki 500 büyük firma içinde en önemli paya sahip olanlar sanayi firmaları olduğu gözlenmiştir.

TABLO 3.2 2005 YILI OTOMOTİV, TEKSTİL VE GIDA SEKTÖRLERİNİN "500 BÜYÜK SANAYİİ KURULUŞU" İÇİNDEKİ PAYLARI (%)

Sektör	Üretimden satışlar	Satış hasılatı	Brüt katma değer	Öz sermaye	Net aktifler	İhracat	İstihdam	Firma sayısı
Otomotiv	16.1	14.8	6.8	7.8	8.3	26.5	11.5	8.2
Tekstil	6.8	6.1	4.0	8.7	9.0	10.6	20.1	14.4
Gıda	10.3	9.0	4.3	4.1	6.0	6.2	10.6	15.8
Diğer	66.8	70.1	84.9	79.4	76.6	56.6	57.8	61.6

Kaynak: www.osd.org.tr (otomotiv sanayi derneği)

Tablo3.2'de görüldüğü gibi 2005 yılı sektör analizinde otomotiv, tekstil gibi sanayi kuruluşlarının hem ihracatta hemde istihdamda Türkiye genelinde önemli bir paya sahip oldukları görülmektedir. Türkiye'de yaşanan olumlu politik gelişmeler verilen teşvik kredileri ve ihracata yönelik gelişmeler sayesinde otomotiv ve tekstil alanlarında ihracat payları son yıllarda oldukça artmıştır.

1.4. Küreselleşmenin Türkiye'deki Firmalara Etkisi

Türkiye'de 1980 yılından sonra alınan ekonomik tedbirler ülke ekonomisinin dışa açılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte emek yoğun sektörlerde gelişen ekonomi

---

[10] Funda Rana ÖZBEY, "Türk Sanayileşme Sürecinde Bütünleştirilmiş Strateji", **www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/swtrateji.doc,** 08.12.2005

ile dış dünyada rekabet edemeyen Türkiye'nin sanayileşmek için sermaye ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığı görülmektedir

Teknoloji-yoğun sektörlerde Türkiye'nin rekabet edebilmesi için öncelikle ulusal olarak yapısal reformlarla gitmesi gerekmektedir. Dolayısıyla üretim sektörünü yeni teknolojileri kullanması yönünde teşvik etmesi gerekmektedir. Türkiye'deki sanayi üretiminin dünya devletleri sanayisi ile rekabet edebilmesi için öncelikle üretim maliyetlerin rekabet edebilmesini sağlamak gerekir. Ülke içindeki enerji fiyatları, uygulanan vergi oranları, hammadde girdi maliyetleri ve özellikle işgücü-emek piyasasında istikrar sağlanarak verimi artırmak öncelikli olarak ele alınmalıdır. Bunların dışında emek yoğun ürünlerin ihracatına ağırlık vererek dış ticarette dengeyi sağlamak mümkün değildir. Sürekli cari açıkla karşı karşıya kalındığında da iç ve dış piyasalardan sürekli borçlanmak zorunda kalınması kaçınılmaz olmaktadır.

Türkiye'de faaliyet gösteren işletmeler incelendiğinde kendi markasıyla üretim yapan firma sayısının az olduğu görülmektedir. Genellikle firmaların fason üretime yöneldikleri ve kendi ürünlerini dış ülkelere pazarlamakta oldukça güçlük çektikleri görülmektedir. Dolayısıyla diğer ülke firmaları tarafından tam olarak tanınamamaktadırlar ve bu sebepten diğer işletmelerin rekabet gücüne erişememektedirler. Firmalar kendi markasını yaratmadığı ve kaliteli üretime önem vermediği sürece bu gelişmeler karsısında rekabet avantajı yakalaması olanaksızdır. Dolayısıyla da bu rekabet ortamında zayıf düşen Türkiye küreselleşme yolunda sadece ucuz, fason mal üreten bir ülke konumunda olmaktadır. Türkiye'nin toplam ihracatı ve ithalatının dağılımına bakıldığında büyük ölçüde teknoloji yoğun ve katma değeri yüksek mallar ithal ettiği ve emek yoğun malları (tekstil, hazır giyim) ihraç ettiği görülmektedir. Türk dış ticaretinde en önemli ihraç ürünü olan tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren isletmelerin büyük bir kısmı küçük ve orta ölçekli atölye tarzı çalışan isletmelerdir. KOBİ'ler artan rekabet ortamında daha verimli olabilmek ve daha fazla üretim yapmak ve piyasalarda yer edinebilmek için yeni teknoloji yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu yatırımlarda ancak yeni fonların sağlanmasını ile oluşacaktır. Avrupa Birliğindeki ülkelere bakıldığında her türlü koruma yasaklanmış olmasına rağmen firmaların zorlandıkları noktalarda işletmelere vergi kolaylıkları, yatırım teşvikleri, düşük faizli krediler gibi destekler verilmektedir. Küreselleşme sürecinde Türkiye'de uygulanan tevsikler ise sadece yatırım ve ihracat teşvikleri

seklindedir. Türkiye'deki firmaların bir çoğu çok uluslun şirketlerde olduğu gibi maliyetlerin az olduğu bölgelerde üretim yapması çok zordur. Dolayısıyla bu firmaların küreselleşmenin gereğine uyarak çok ulusluluk özelliği göstermesi beklenemez.
Bu engelin aşılabilmesi için ülke politikasının gözden geçirilerek rekabetçi piyasa koşullarında rekabet yeteneği olmayan bu firmaların finansal ve bürokratik açıdan nasıl desteklenmesi gerektiği belirlenmesi gerekmektedir.

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE OTOMOTİV VE OTOMOTİV YAN SANAYİ SEKTÖRÜNÜN İNCELENMESİ

Sanayi sektörlerinin çeşitliliğinden bahsetmiştik. Bu sektörlerin başında da otomotiv sektörü önemli bir rol oynamaktadır.

Otomotiv sanayii, tüm sanayileşmiş ülkelerde ekonominin önemli bir kaynağıdır. Sektörün bu dercede önemli olmasının sebebi, otomotiv sektörünün diğer sanayi dalları ve ekonominin diğer önemli sektörleri ile olan çok yakın ilişkisidir. Bu sektörler ile otomotiv sanayi arasındaki ilişkileri incelediğimizde otomobil yapımında kullanılan demir-çelik, petro-kimya, lastik gibi temel maddelerin otomotiv sanayi sektöründe kullanılan başlıca elementlerden meydana gelmektedir. Bunların yanında her yerde kullanılan bu otomobiller ile Turizm, altyapı ve inşaat ile ulaştırma ve tarım sektörlerinin gerek duyduğu her çeşit motorlu araçlar sektör ürünleri ile tamamen bağlantılı olarak ilişkilidirler. Bu sektördeki değişimler, dolayısıyla ekonominin tümünü yakından etkilemektedir.

"Otomotiv sektörü genel olarak karayolu taşıt araçları (binek otomobili, otobüs, midibüs, minibüs, çekici, kamyon ve traktör) ile bu araçların imalatında kullanılan parçaları imal eden bir sanayi dalı olarak tanımlanmaktadır."[11]

"Otomobil sektörü, dünya genelinde sahip olduğu güçlü tüketici talebiyle dinamik bir yapı arz etmektedir. Sektör, kullanılan teknoloji, üretim miktarı, istihdam hacmi, ürün çeşitliliği ve ticaret hacmi bakımından global etkiye sahip bir konuma

gelmiştir. Ancak, gerek üretim miktar ve kalitesi, gerekse ticaret ve yatırımda piyasa şartları ve tüketici esneklerinin değerlendirilmesinde görülen farklılıklar, sektörün henüz dünya ölçeğinde homojen bir yapıya ulaşmadığını göstermektedir."[12]

"Otomotiv sanayi, motorlu taşıt aracı ile aksam ve parçalarını üreten bir sanayidir. Otomotivin temel özelliklerine baktığımızda şu özelliklerin ön plana çıktığını görüyoruz:

- Uzay-havacılık sanayinden sonra önemli mühendislik alanlarını içeren karmaşık bir teknoloji gerektirmektedir.
- Motorlu taşıt aracı; niteliği, malzeme yapısı, prosesi, teknolojisi ve üretim yeri farklı olan 5 bin dolayında parçanın, ortak kalite yönetimi ve verimlilik anlayışı ile üretimi ve biraraya getirilmesi ile ortaya çıkmaktadır.

- Bir motorlu aracın üretimi ve trafiğe çıkabilmesi için güvenlik, trafik ve çevre ile ilgili 50 dolayında küresel teknik mevzuata uyumlu olması ve bunun belgelendirilmesi zorunludur. Bunun yanı sıra, isteğe bağlı olarak uygulanabilen 10 dolayında diğer uluslararası mevzuat bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu kapsamlı mevzuat, teknolojideki gelişmelere bağlı olarak sürekli yenilenmektedir.

- Pazardaki yoğun rekabet nedeni ile müşteri tatmini ancak teknolojik gelişme ile sağlanmaktadır. Bu nedenle sektörde, yoğun Ar-Ge ve sürekli gelişme esastır.

- Otomotiv sektörü, kendi dışında, ham madde ve yan sanayii ile otomotiv ürünlerinin tüketiciye ulaşmasını sağlayan ve bunu destekleyen pazarlama, bayii, servis, akaryakıt, finans ve sigorta sektörlerinde de geniş iş hacmi ve istihdam yaratıyor.

---

[11] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştirmalari Serisi/No:28**, Sy 4,

[12] Gazi BİLGİN, "Küresel Pazarlama Kapsamında Dünya Otomotiv Sanayi Ve Türkiye Otomotiv Sanayinin Durumu", **T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı**, Temmuz 1999, Sy 3

- Sektör, savunma sanayinin gelişmesinde ve teknolojik düzeyin yükselmesinde temel oluşturuyor."[13]

2.1. Küreselleşen Dünyada Otomotiv Sektörünün Tarihi Gelişimi, Yeri Ve Önemi

Dünyada insanların otomobille tanışması 18. yüzyılda başlanmış, 1900'lü yıllarda ABD'de, 1940'lı yıllarda ise Avrupa'da otomobillerin seri üretimine başlanmasına geçilmiştir. Bunlara daha sonra ek olarak Japonya otomotiv sanayiine girmiş olmasına rağmen üretimde gösterdiği kalite, performans ve teknik başarısı nedeniyle 1960'larda önemli ölçüde ihracat yapar duruma gelmiş ve pazar payını sürekli artırmıştır

"Otomotiv sektörü 1979'daki ikinci petrol şokunu izleyen resesyon ortamının olumsuz etkilerini dört yılı aşkın bir sürede atabilmiş, nitekim dünya motorlu taşıt üretimi 1979'da 41.6 milyon adet iken, 1982'de 36.1 milyon adete düşmüştür. 1980'lerin ilk yıllarındaki bu azalma Kuzey Amerika'da daha ciddi boyutlara ulaşmıştır.

1980'li yıllar dünya otomotiv sektörünün yeniden yapılanma sürecine girdiği yıllar olmuştur. Bu yıllarda, dünya çapında otomotiv sektörünü biçimlendiren olaylardan ilki Japonya, Kuzey Amerika ve Avrupa'daki geniş piyasaların belli bir doyuma ulaşması, ikincisi ise Japonların dizayn ve üretim tekniklerinde gösterdikleri gelişme sonucu daha fazla üretim avantajını yakalaması ve yeni teknolojileri geliştirmesi olmuştur.

Avrupa piyasasında yaşanan talep daralması, üreticiler arasındaki şiddetli rekabet, pek çok Avrupa ülkesinin Japonya'dan yapılan ithalata sınırlama koymasıyla sonuçlanmıştır. Otomotiv sektöründe OECD ülkeleri, özellikle Japonlara karşı gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları, gönüllü ihracat kısıtlamaları, teknik istekler gibi kısıtlayıcı önlemler almışlardır. Bunun paralelinde 1990 yılından itibaren uluslararası

[13] M. Erkut ÖZERMAN, "2003 Yılı Otomotiv Ve Yan Sanayi İhracatımız Ve 2004 Yılına İlişkin Beklentiler" **İgeme Dergisi, (**Ocak – Nisan 2004, Sayı: 26) **,www.igeme.org.tr/htm,** 04.05.2006

otomotiv pazarlarında Güney Kore ürünleri hızla yayılmaya başlamıştır. Güney Kore firmalarının üretimi, hükümetin özel ve istikrarlı planları ile kısa zamanda gelişerek hızla artmıştır."[14]

2.2. Otomotiv Sanayinde İleri Teknolojinin Kullanılması

Sanayinin gelişimi özellikle 19.yüzyıl'dan sonra başladığı bilinmektedir. 19.yüzyılın sonlarına kadar sanayideki üretim, daha çok sermayeye dönük olmaktan ziyade emek yoğun bir üretim yapısına sahipti. Yani daha çok emeğe dayalı üretim , seri olmayan küçük çapta yapılan ve her hangi bir standartı olmayan, insan gücü yada hayvan gücünün yetebileceği seviyede yapılan bir üretim şekli mevcuttu. Şirketleşme yada firmaların birleşimleri gibi etkenler olmadığından dolayı yapılan ürünler tek firma tarafından üretilmekte, şimdiki gibi yan sanayi kavramı gelişmemiştir. Dolayısıyla bu firmaların araştırma ve geliştirme ve de yeni teknolojiler bulup, geliştirmek için ayıracak bir sermaye birikimi olmamıştır. Bu türlü davranışlar ile firmaların karları hep sınırlı alanlarda kalmıştır.

Sanayi devriminden bilgi devrimine geçiş dönemi sırasında artık firmalar pazarların daraldığını, dolayısıyla da kendi kar marjlarının düştüğünü fark etmişlerdir. Artık yapılacak tek şey gelişen teknolojik yeniliklere ayak uydurabilmek hatta bu teknolojiyi kendilerinin üretebileceklerini başarabileceklerinden geçeceğini görmeleridir. Bunun sonucunda yapılan yatırımlar sermeye yoğun üretime geçmeler, vasıfsız veya yarı vasıflı iş gücü aracılığıyla yüksek miktarda ve standart ürünlerin üretildiği bir üretim sisteminin uygulanabilirliğini kavramışlardır. Bu standart uygulamalar ile seri üretim yöntemine geçilmiş ve daha hızlı ve daha kalite üretimler yapılmaya başlanmıştır.

Seri üretime geçilmesi bütün sektörlerde olumlu etkiler yaparken özelliklede otomotiv sektörünün üretime geçiş seyrini tamamen değiştirmiştir. Üretkenlik artışı ve daha düşük maliyette üretim, bu ürünlere yönelik kitlesel talebin oluşmasında etkili

---

[14] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştırmaları Serisi/No:28**, Sy 5

olmuştur. Seri üretimin; üretimde hassaslık, üründe standartlaşma, aksam ve parçaların değişebilirliği, nihai ürün ve alt parçaların üretiminde eşzamanlılık ve üretimin sürekliliği gibi özellikleri kapsamlı bir şekilde otomotiv sanayinde uygulanmasını sağlamıştır. Bu ileri teknolojideki gelişmeler sayesinde özellikle otomotiv sanayi, oluşturduğu katma değer, yüksek oranda istihdama olan katkısı ve bir çok sektörde talep oluşturucu girdi-çıktı ilişkilerinin yanı sıra, üretim sistemlerinin gelişmesinde öncü rolü dolayısıyla diğer sanayiler üzerinde de büyük etkiye sahiptir.

Teknolojik gelişmelerin dünya ekonomilerine, insanlara ve kısacası herşeye ne derecede etki ettiği görülmektedir. Bu teknolojiye sahip olmak için ülkeler artık bilgiye çok önem vermekte ve yatırımlarını insan gücünden çok bilgi gücüne yapmaktadırlar. Ne kadar bilgiye sahipseniz teknolojide o kadar sizin elinizdedir. Dolayısıyla bu iki olgu bir birinden ayrılmaz bir parçadır.

"Günümüzde bilim ve teknolojiyi (BT) birbirinden bağımsız iki farklı olgu olarak algılamak imkansızdır. Bilim ve teknoloji arasındaki sınır günümüzde bu yüzyılın başına göre çok daha az belirgindir. Bilimin içinde belli bir ihtisaslaşma sonucu bir dallanma gözlenirken, bilim ve teknoloji arasında giderek artan bir bütünleşme söz konusudur. Bilimin soyut alanlarından biri olan Matematik bugün yüksek teknolojinin temeli olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla bilim ve teknoloji politikaları belirlenirken, bu iki öge arasında giderek artan kaynaşma ve bütünleşme göz önünde bulundurulmalıdır".[15]

Dünyada bilginin gelişlimi ve kullanılması oldukça önemli bir yere gelmiştir. Çünkü artık herşey bilgiye dayanmaktadır. Üretilen yeni ürünler, uygulanan yeni ileri teknolojiler hepsi bilginin eseridir. Bilginin önemi dünyada özelliklede gelişmiş ülkeler tarafından bilinmekte ise de Türkiye'de halen bilgi toplumu olma yolunda çok önemli adımlar atılamamaktadır. Bununda siyasi ve ekonomik bir çok sebebi vardır.

"Türkiye'de henüz sanayileşme sürecinin tamamlanamamış olmasının sıkıntıları yaşanmaktadır. Batı toplumlarının bilgi toplumuna geçmiş olması Türkiye'nin

[15] Türkiye Bilimsel Ve Teknik Araştırma Kurumu, Türk Bilim Ve Teknolojileri Politikası, 1993-2003

zorluklarını arttırıyor. Türkiye batıdan teknoloji aldıkça, aldığı teknolojinin ve o teknolojiyi sağlayan ideolojinin, kendi ideolojisi ile uyuşamamasının bunalımını yaşamaktadır. Toplumsal sorunlarının temelinde bu süreç yatmaktadır. Türkiye'de bilişim teknolojileri kullanılmaktadır. Bilgisayar, cep telefonu, vb. teknolojik araçların bir amaç değil bir araç olduğunu anlayamıyoruz. Bunları gösterişten çok bize sağlayacağı yararları göremiyoruz. Sorun sadece bireyler açısından değil, devlet açısından da önem taşımaktadır. Devlet bilişime destek verdiğini ortaya koyarken, somut bir öncelikli planı bulunmuyor. Dış ticarette tekstile verdiği önemi, bilişim teknolojilerine de verse, yabancı yatırımın da artmasını sağlayacaktır. Dünyadaki değişmeler paralelinde Türkiye'de de bazı değişmeler gerçekleşmelidir. Örneğin bilim teknolojilerinin ve makineye yapılan bir yatırım olarak değil, insana yapılan bir yatırım olarak kabul edilmesi gerekir. İnsana, bilgiye yatırım yapmadıkça da Türkiye'nin bilgi toplumu olması çok zordur. Türkiye insana ve bilgiye yatırımı yaparken de kaynaklarını öncelikle öğretime ayırmalıdır. Toplumsal yaşamda bilgiyi egemen kılamadığımız için sorunlar yaşamaktayız. Bilginin kaynağı eğitim kurumları ve özellikle de üniversitelerdir. Eğitim sistemimizin bilgiyi egemen kılacak biçimde düzenlenmesi ve eğitime daha fazla kaynak ayrılması kaçınılmazdır"[16]

Tarım sektörüne verilen önemin sanayi sektörüne verilememesi ve dolayısıyla da tarım ile yaşayan bir ülke toplumuna yeni teknolojinin sunulması ve bu teknolojinin gerekliliğinin anlatılması oldukça zor bir olaydır. Bu gerçeği kavrayan firmalar kendilerini bilgiye dönük geliştirirken diğer firmalar ise geri kalmışlık seviyelerini korumaktadırlar. Ancak günümüz koşullarında firmaların bu şekilde ayakta kalmalarının zor olduğunu anlaşılmakta ve dolayısıyla bütün firmalar kendilerini ileriye dönük yenilemek zorunda kalmaktadırlar.

"Türkiye'nin sanayileşme sürecine geç başlamış bir ülke olması, bilgi toplumunun alt yapısının temel koşullarını oluşturan gelişmelerden yeterince yararlanmasını da engellemiştir. Türkiye'nin sanayileşme sürecine baktığımızda yarı sanayileşmiş bir toplum olduğu., sanayileşmeyi ithal teknoloji ile bugünkü aşamasına

---

[16] Faruk KOCACIK, "Bilgi Toplumu ve Türkiye", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi** (Mayıs 2003 Cilt : 27 No:1 1-10), sy9

ulaştırdığı ve bilişim teknolojisini de ithal teknoloji olarak kullandığı görülmektedir. Bugünkü sanayileşmiş ve bilgi toplumuna girmiş veya girmek üzere olan toplumlara bakıldığında, hepsinin teknoloji üretebilir bir konumda olduğu görülmektedir"[17]

Türkiye'deki firmalar artık gerçeği kavramada olumlu yaklaşmakta ve teknolojik gelişmeleri yakından takip etme durumuna gelmiştir. Türkiye'de ileri teknolojilerin ülke içinde kullanılmasının yaygınlaşması ile bir çok sektörde gelişmeler meydana getirmiştir. Özelliklede teknolojinin yaygınlaşması ve transferindeki kolaylıklar büyük sorunların çözümüne yardımcı olmaktadır. "Yabancı sermaye yatırımlarında 1980 sonrası dönemde dikkat çeken önemli bir konu, teknoloji transferidir. Türkiye'de 1980 sonrası dönemde ihracata yönelik bir sanayileşme stratejisinin izlenmesi, gerek iç gerekse dış piyasalardaki maliyet unsuru nedeniyle kalite ve maliyet unsurlarını ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla hem iç piyasaya yönelik hem de ihracata yönelik olarak çalışan şirketlerde kalite ve düşük maliyetli üretimin önemi artmıştır. Sanayiide yaşanan bu gelişmeler ülkemizde ileri teknolojiye olan ihtiyacı artırmıştır. İleri teknolojilere ulaşmak ise ancak Araştırma-Geliştirme faaliyetlerine önemli miktarlarda fon ayırmak ile mümkündür. Ülkemizde Ar-Ge faaliyetlerine yapılan harcamaların düşüklüğü dikkate alındığında, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımları yoluyla teknoloji ithali önem kazanmaktadır"[18]

2.3. Dünya Otomotiv Sektörü Ve Küreselleşme Arasındaki İlişki

Otomotiv sanayi yarattığı katma değer ile bir çok sektördeki talep yaratıcılığı, yeni üretim tekniklerinin ilk defa kullanılmaya başlandığı değerleri ile ülke ekonomilerine önemli bir katkı sağlayan sektör konumuna gelmiştir.

Dünyada gelişen endüstri dalları, yeni yatırım imkanları ve çeşitli dallardaki cezbedicilik otomotiv sektörününde bu kategorilere girmesine sebep olmuştur. Gün

---

[17]Faruk KOCACIK, "Bilgi Toplumu ve Türkiye", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergis,** (Mayıs 2003 Cilt : 27 No:1 1-10), sy7

[18]Nejla Adanur AKLAN, "Türkiye de Yabancı Sermaye Yatırımları", **www.dtm.gov.tr** ,07.09.2005

geçtikçe artan teknolojik gelişme neticesinde otomotiv üretiminde büyük oranda yoğunlaşmalar meydana gelmiştir. Bazı şirket birleşmeleri veya ortaklık yolu ile şirket sayısının azalması sonucu bu otomotiv sektöründeki yoğunluk giderek artmış ve böylece sektörde aşırı bir kapasite oluşmuş ve bu kapasite içinde rekabet kızışmıştır.

Dünyada küreselleşme sonucu otomotiv sektöründe çeşitli yoğunlaşmalar oluşmaktadır. "Dünyada otomotiv üretimi 2002 yılı itibariyle 10 ülkede yoğunlaşmış olup, Japonya, ABD, Almanya, Fransa, Güney Kore, İspanya, İngiltere, İtalya, Çin ve Brezilya'nın oluşturduğu bu grup toplam üretimin %80'ine yakın bir üretim gerçekleştirmiştir. Dünya otomotiv üretimi giderek belirli ülkelerde olduğu gibi belirli firmalarda da yoğunlaşmakta, motorlu taşıt aracı üreten firmaların sayısı azalmakta ancak firma ölçekleri büyümektedir."[19]

Küresel yayılmanın çeşitli temel nedenlere dayandığını söyleyebiliriz. Sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerde iç pazarların yeterince doymuş olması, gelişen yeni pazarlarda o ülkelerin hükümetlerinin cazip teşvik sistemleri, ucuz işçilik, otomobil sanayiinin gelişmiş ülkeler tarafından diğer ülkelere transferi ve teknik mevzuatın uyumlaştırılması olmuştur. Pazarlarda artan rekabet ve yeni model talebi nedeni ile farklı ürünlerin üretimi için çeşitli yeni stratejiler yapılmaktadır. Görülen önemli gelişmelerden biride, dünya üretiminin belirli firmalarda yoğunlaşmasıdır. Birçok firma birleşmekte dolayısıyla firma sayısı azalırken, firmalar büyümektedir.Yoğunlaşmaların sebeplerinin başında şirket birleşmelerinin nedenli önemli olduğu bilinmektedir. Bu yüzden şirket birleşmelerinin başlıca nedenleri arasına; şirketlerin sınırlı ve giderek düşen kar oranları, sektörlerdeki aşırı kapasite, artık günümüzde şirketlerin karlarını arttırabilmesi için küreselleşme zorunluluğu gelmiştir. Bunun yanında teknolojilerin geliştirilmesindeki giderek artan maliyetler şirketlerin biraraya gelmesine sebep olmaktadır. Asya'daki ekonomik kriz ve Avrupa Birliği'nin ortak para birimi olarak Euro'ya geçişi, şirketlerin birleşme sürecini hızlandırıcı bir etki yapmıştır.

Otomotiv sektörünün gelişimi incelendiğinde en büyük payın 1900'lü yıllarda ABD'de temelleri atılmış olunan Ford tarafından seri imalata geçilmesi ile yaşanmıştır.

Küreselleşme ile dünya otomobil üretimi 8 ülkede yoğunlaşmıştır. Bunlar, japonya, ABD, Almanya, Fransa, Güney Kore, İspanya, İngiltere ve İtalya'dır. Bunların üretimi toplam üretimin %75'ini oluşturmaktadır. ABD ve Almanyada üretim yerel ve yerel olmayan firmalar tarafından yapılırken diğerlerinde ise sadece yerel firmalar üretim yapmaktadır. İngiltere ile İspanya'da ise hepsi yerel olmayan firmalar tarafından üretim yapılmaktadır.

TABLO 3.3:DÜNYA MOTORLU ARAÇ ÜRETİMİNİN YILLAR İTİBARİYLE GELİŞİMİ (BİN ADET)

Ülkeler	2000	2001	2002	Değişim2001/ 2002
Toplam avrupa	20.313	20.529	20.277	-1
AB	17.157	17.585	17.272	-2
Toplam amerika	19.086	17.914	18.724	5
NAFTA	17.075	15.799	16.723	6
Toplam Asya – Okyanusya	17.565	17.965	19.900	11
Toplam afrika	345	504	486	-4
Genel toplam	57.309	56.903	59.387	-4

Kaynak: OICA (Organisation ınternatıonale des constructeurs D'automobiles-ınternational organızatıon of motor vehicle manufactures)

Tablo3.3'de görüldüğü gibi 2000 yılında 57 milyon olan üretim 2001 yılında azalmış ancak 2002 yılında tekrar artarak devam etmiştir.

Özellikle son yıllardaki çalışmaları sayesinde Japonya dünya otomobil üretiminde %21 lik bir paya sahip olarak enbüyük güç konumundadır. Japonyanın ardından ise Almanya, Fransa ve İspanya gelmektedir. Bunun yanısıra son 10 yılda yaptığı ataklar ile Güney Kore'de elle tutulabilecek bir seviyede otomotiv ihracatı yapmaya başlamış ve bu büyük ülkeler arasında yerini almıştır.

[19] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştirmalari Serisi/No:28**, Sy 7

"Dünya araç üretiminde en büyük 10 üretici firma; General Motors, Toyota, Ford (Jaguar-Volvo), Volkswagen Gruppe, Daimler-Chrysler, PSA Peugeout-Citroen , Honda, Nissan, Hyundai-Kia, Renault-Dacia-Samsung olarak sıralanmaktadır. Bu firmalar toplam motorlu araç üretiminin %77'sini gerçekleştirmektedirler. 2005 yılı verileri göz önüne alındığında taşıt araçlarının %71'i ihraç edilmektedir." [20]

TABLO 3.4: DÜNYA OTOMOBİL ÜRETİMİ (BİN ADET)

Ülke	2002	2003	2004	2005
Almanya	5123	5145	5192	5350
Fransa	3293	3220	3227	3113
İspanya	2267	2399	2403	2098
ABD	5019	4510	4230	4321
Türkiye	204	294	447	454
Japonya	8619	8478	8720	9016
Güney Kore	2651	2768	3123	3357
İngiltere	1630	1658	1647	1596
Rusya	981	1010	1110	1068
Kanada	1369	1340	1335	1356

Kaynak: OICA (Organisation ınternatıonale des constructeurs D'automobiles-ınternational organızatıon of motor vehicle manufactures)

Tablo 3.4'de görüldüğü gibi son yıllarda dünya genelinde bir üretim yükselişi olmakta ve bu yükselişte özellikle asya ülkelerinden Japonya ve Güney Korenin payının gün geçtikçe arttığı görülmektedir.

2.4. Otomotiv Sektörünün Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye'nin otomobil ile tanışması 20.yy'ın başlarında olmuştur. 1. Dünya savaşı sonrasında, İstanbul'un işgal altında olduğu yıllarda çeşitli firmalar arcılığıyla ABD'nin Ford ve Chevrolet otomobil ve kamyonları, İtalyan Fiat marka otomobiller

[20] İsmet Engin MAYBEK, "2005 Yılı Taşıt Araçları Ve Yan Sanayi Sektör Raporu,Ocak 2006"

piyasaya girmiştir. 2 dünya savaşından sonra ise otomobil üretiminde ilk teşebbüs "koç ticaret şirketi" Ford Motor Company'nin Türkiye genel temsilciliğini alarak başlamıştır.

Türk otomotiv sanayi, ana ve yan sanayi olarak ikiye ayrılabilir. Ana sanayi içerisinde binek otomobili, otobüs, minibüs, midibüs, kamyon, kamyonet ve traktörlerden oluşmaktadır. Otomotiv yan sanayinin içerisine ise iç ve dış lastikler, aküler, motor aksam ve parçaları, jantlar ve tekerlek aksamı, montaj sanayii karoseri aksamı olarak gösterebiliriz.

"Türkiye'de otomotiv sektörü üretime 1950'lilerin ortalarında başlamış, üretim 1960'ların ortalarından itibaren de hız kazanmıştır. 1950'li yıllarda bazı prototip araçların üretilmesinden sonra, ilk montaj hattı 1954'te orduya jip ve kamyonet temini için kurulmuş, 1955'te kamyon ve 1963'te otobüs montajına başlanmış, takip eden üç yıl içinde de binek otomobil üreten montaj fabrikaları (Tofaş-Fiat, Oyak-Renault, Otosan-Ford) imalata geçmiştir. 1966'da ise otomotiv sanayi kendi modellerinin montajına başlamış ve Otosan tarfından o dönemlerin otomobili "ANADOL" üretilmiştir. İki büyük otomobil üreticisi Tofaş ve Oyak-Renault, İtalyan ve Fransız lisanslarıyla 1971'de imalat hatlarını kurmuşlardır." [21]

Türk otomotiv sektörünü incelediğimiz zaman çeşitli evrelerden geçmektedir. Bu üretim süreçlerinden en hızlı olunduğu yıllar 1991-1993 yılları arasında gerçekleşmiştir. Otomobil üretiminin yılda yaklaşık ortalama % 30 büyüyerek gerçekleştiği görülmektedir. Buradaki en önemli neden ise bu yıllar araında ülke içi imalat sanayiindeki ve iç talepteki hızlı gelişmelere parelel olarak başta otomobil olmak üzere tüm taşıt araçlarında önemli ölçüde üretim artışı sağlanmıştır. Otomotiv sektörü talep ve üretiminin en üst düzeye eriştiği bu 1993 yılında kapasite kullanım oranı %90'ların üzerine çıkmış iken, 1997 yılında ana sanayide %54'e, yan sanayide ise %62'ye kadar inmiştir. 2001 yılında ise kapasite kullanım oranı ana sanayide %28 yan sanayide ise %50 düzeyinde seyretmiştir.

[21] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştirmalari Serisi/No:28**, Sy 8

"1994 yılında ise finansal krizin otomotiv sektörüne de yansıması sonucu üretim, otomobilde % 39 ve sektör genelinde de % 40,8 oranında gerilemiştir. 1995 yılında bir önceki yıla göre % 21,7 oranında artan üretim, 1996 yılında yaklaşık % 1 oranında artmış, 1997 yılında ise % 21,4'lük bir artış neticesinde az da olsa toparlanabilmiştir. 1998 yılına gelindiğinde toplam üretim 1997 yılına oranla %1'lik çok küçük bir artış kaydedebilmiştir. Bu gelişmenin ana sebebi; 1998 yılında yaşanan uluslararası krizden Türk ekonomisinin ve doğal olarak Türk otomotiv sektörünün de etkilenmesi olmuştur. 1999 yılındaki %19,7'lik azalışın ardından 2000 yılında makro ekonomideki gelişme ve beklentilerin paralelinde sektör yine rekor artışlardan birini yaşamış ve toplam üretim % 43,9 oranında artmıştır.

2001 yılında motorlu taşıt üretimi (traktör hariç) 2000 yılına göre % 37,2 oranında azalma göstermiş, üretimde en yüksek azalma % 76,4 oranı ile kamyon üretiminde görülmüş, bunu % 73,9 ile midibüs, % 68,5 ile minibüs üretimi izlemiştir. Motorlu taşıt üretiminin % 65'ini oluşturan otomobil üretiminde yaşanan düşüş ise % 41,1 oranında olmuştur.

2002 yılında motorlu taşıt üretiminde 2001 yılına göre % 28 oranında artış görülmüş, bu artış özellikle kamyon, kamyonet ve midibüs üretimindeki artıştan kaynaklanmıştır. Toplam taşıt araçları üretiminin %59'unu oluşturan otomobil üretimi ise % 16,5 oranında artmıştır."[22]

2003-2004 yılları Türk otomotiv sektörü açısından 2000 yılından sonra en hızlı gelişimini göstermiştir. Bu dönemdeki ekonomideki olumlu gelişmler, tüketici kredilerindeki düşüş, hükümetin ÖTV desteği sayesinde sektör üretim ve satış rekoru kırdı.

Türkiye'deki otomotiv firmalarının üretim kapasitelerini incelediğimizde;
Otomobil üretiminde bulunan 7 firma arasında (Tofaş-Fiat, Renault, Hyundai Assan, Toyotosa, Honda, Ford Otosan, Opel) toplam mevcut kurulu kapasitesinin 690,000 adet/yıl, Kamyon üretiminde bulunan 8 firmada (Ford Otosan, BMC, M.Benz Türk,

[22] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştirmalari Serisi/No:28**, Sy 8

A.Isuzu, Temsa, Otoyol, Chrysler, MAN) toplam kurulu kapasitenin 58,200 adet/yıl olduğu görülmektedir.

TABLO 3.5 : OTOMOTİV TOPLAM PAZAR DEĞERLERİ (bin)

1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
269,0	280,1	336,9	524,5	485,1	406,7	659,1	195,1	174,9	400,4	753,7

Kaynak: otomotiv sanayi derneği (OSD), www.osd.org.tr

Tablo 3.5'de görüldüğü gibi toplam Pazar rekor kırarak 753 bin civarına gelmiştir. Bu da gösteriyorki son yıllarda otomotiv üretiminde ve satışında olumlu gelişmeler olmuştur.

Dünyada ki bu gelişmelerden sonra otomotiv sektörüne yeni katılımlar ve yeni firmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle bu yıllarda Japon ve Güney Koreli otomobil üreticileri Türkiye'de ortak girişimler başlatmışlardır. 1999 yılında Türkiye'de geliştirilen kamyonların İspanya, Portekiz ve İngiltere'ye ihracatına başlanmıştır. Otomobil de büyük Türk otomotiv üreticileri, dünya çapındaki firmalar ile işbirliği yaparak yurt içindekii üretim seviyesini daha da arttırmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'deki otomotiv sektörünün gelecekte üretim üslerinden biri olmayı sürdürmesini sağlayacak özellikleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür**:**

"

a. Küreselleşme süreciyle uyumlu rekabet gücü geliştirme potansiyeline sahiptir.
b. Gelişmiş ve gelişmekte olan pazarlara yakınlığı bağlamında stratejik coğrafi bir konumda yer alıyor.
c. Yeterli ve yetkin üretim kapasitesi vardır.
d. Sektörün teknolojik altyapısı uluslararası düzeydedir.
e. Dünya standartlarına uygun ve istenen özelliklerde üretim yapabilen güçlü bir yan sanayii bulunuyor.
f. Uluslararası kalite sistem yönetimleri uygulanıyor.
g. Uluslararası teknik mevzuata uyumlu bir sektördür.

h. Yabancı ortaklarla tam entegrasyon sağlayabiliyor.
i. İyi eğitilmiş, girişimci, dinamik kalifiye insan gücü vardır.
j. Rekabetçi işgücü maliyetine sahiptir.
k. Bilişim teknolojileri son derece yaygın olarak kullanılıyor.
l. Ar-Ge potansiyelini sürekli geliştiriyor.
m. Sürekli teknoloji yatırımı yapılıyor.
n. İhracat deneyimleri her geçen yıl daha artıyor."[23]

Otomotiv sektörünün küreselleşme hareketleri ile birlikte daha da hızlı bir şekilde ilerlediğini görülmektedir. Sonuçta, teknolojideki değişimler aynı şekilde otomotiv sektörünede etki etmiştir. Buda otomotivde olduğu gibi her sektörde olumlu etkiler yaratmıştır. Ancak bu yararlı sonuçların yanında otomotiv sektörünü olumsuz etkileyen ve bazı sorunlar çıkmasına sebep olan unsurlarda oluşmaktadır. Dünyada otomotiv sektörünün oluşumu ve kendi iç yapısı nedeniyle ülkelerdeki ekonomik krizlerden ilk ve en çok etkilenen sektörlerden birisi olma konumundadır. Otomotiv sektöründe firmalar daha da büyüyebilmek için şirket birleşmelerine gitmişler ve bu da olumlu katkılar sağlamıştı. "Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren uygulanmaya başlanan liberal ekonomi politikalarına paralel olarak ölçek ekonomileri ve uluslararası rekabet düzeyinde üretim yapmayı hedefleyen otomotiv sektöründe 1989-1993 yılları arasında çok önemli teknolojik yatırımlar ve ortaklıklar gerçekleştirilmiş, ancak 1994 yılında yaşanan kriz dengeleri tersine çevirmekte, krizin etkisiyle talepteki düşmeye parelel olarak üretim ve ithalat hızla gerilemekte, ana ve yan sanayide kapasite % 25-30 düzeyine inmekte ve tüm bu gelişmeler sonucunda Gümrük Birliği öncesi sektörün rekabet gücü zayıflamaktadır.

1996 yılında Gümrük Birliği'ne girilmesi ile taşıt aracı ithalatının kontrolsüz biçimde artış göstermesi sonucunda, otomotiv sanayiinin içinde bulunduğu şartlar daha da zor hale gelmiştir. Sektör özellikle Gümrük Birliği'nin tamamlanmasından sonra, gerçek anlamda uluslararası rekabet ile karşı karşıya kalmıştır.

[23] M. Erkut ÖZERMAN, "2003 Yılı Otomotiv Ve Yan Sanayi İhracatımız Ve 2004 Yılına İlişkin Beklentiler", **İgeme Dergisi,** (Ocak – Nisan 2004, Sayı: 26) **,www.igeme.org.tr/** ,04.05.2006

1997 yılı içerisinde tekrar düzelme sinyalleri veren sektör bu defa da 1998 yılının ikinci yarısından itibaren global krizin etkisiyle üretim ve satışta ciddi problemlerle karşılaşmıştır. Uzakdoğu'daki krizin dış piyasalardan borçlanma olanağını azaltması iç borçlanmayı ve dolayısıyla faiz artışını gündeme getirmiş, faizlerin yükselmesi otomotiv talebine dönüşecek satınalma gücünü alternatif yatırım araçlarına yöneltmiş ve yurt içinde üretilen araçların talebi hızla düşmüştür. Global krizin yanı sıra turizm, inşaat, tekstil sektörü ve Laleli piyasasındaki durgunluk da sektörü olumsuz etkileyen sebepler arasında yer almıştır."[24]

1996-1997 dönemleri otomotiv sektörü için sıkıcı ve durgun geçen bir zaman dilimiydi. Ancak 2000 yılına girildiğinde makro ekonomideki olumlu gelişmeler ve beklentilerin paralelinde rekor artışlar olmaya başlamıştı. Ancak tekrar 2001 de yaşanan devalüasyon sonucu kurların dalgalanmaya bırakılmasıyla her sektörde olduğu gibi tekrar olumsuz bir düşüş sürecine girmiştir. Bu dönemde iç tüketim harcamalarının azalması, reel faizin atrması, TL'nin değerinin döviz karşısında azalması, satın alma gücündeki azalış ve buna bağlı olarak artık lüks tüketim olarak değerlendirilen otomotiv sektörüne yönelik talebin de gerilemesine yol açmıştır. Böylece otomotiv pazarı gittikçe daralmaya başlamıştır bu zamana kadar geçen dönemde otomotiv sektörünün krizlerden nederece de etkilendiğini gördük. Bu olumsuz etki her defasında ülke ekonomisi için önemli bir kayıp oluşturmaktadır.

Krizlerin meydana getirmiş olduğu bu olumsuz durum dışında otomobil satışlarına uygulanmakta olan yüksek satış vergilerileride üretimi ve dolayısıylada satış oranlarını oldukça etkilemektedir. Buda rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu gibi sorunların yanında yine yapılması veya düzeltimesi gereken bazı unsurlarda halen mevcuttur;

- " Sektör tarafından benimsenen ihracata dayalı büyüme ve kalkınma stratejisinin bir gereği olarak, sektörün ihracata yönelik yapılanmasını yönlendirmek amacıyla doğru verilere dayanan bir master planın hazırlanması ve bu planın uygulanmasına

[24] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştirmalari Serisi/No:28**, Sy18

yönelik devlet-özel sektör işbirliğinin oluşturulması ve ihracatın araç değil amaç olduğunun empoze edilerek sektöre güven verilmesi,

- Gümrük Birliği mevzuat uyumu çerçevesinde teknik uyumun sağlanarak etkin şekilde uygulanması,
- Gümrük Birliği mevzuat uyumu çerçevesinde sektörel bazda Avrupa Birliği ülkeleri ile vergilendirmede eşitliğin sağlanması,
- Gümrük Kanunu'nun ihtiyaca cevap verecek şekilde oluşturularak ilgili mevzuatın acilen düzenlenmesi ve ihtisas gümrüklerinin aktif hale getirilmeleri,
- Avrupa Birliği dışındaki ülkelerden ithal edilen ve edilecek olan araç ve yedek parçaların standart kontrollerinin sıkı denetimlere tabi tutulması,
- Verilmiş olan teşviklerin gereğinin yerine getirilmesi,
- İhracat konusunda sistemlerin müsaade ettiği azami teşviklerin sağlanması,
- Sektöre yönelik olarak, müşteriye hizmet kalitesini artırıcı birtakım düzenlemelere gidilmesi, servis ve eğitimli personel sayısı gibi birtakım servis standartlarının getirilmesi."[25]

TABLO 3.6 : TÜRKİYE OTOMOTİV SANAYİ ÜRETİMİ (adet)

YIL	Otomobil	Kamyon	Kamyonet	Otobüs	Minibüs	Midibüs	Traktör	toplam
1963	30	999	1458	12	631	0	7982	11112
1970	3660	6041	4395	806	1099	4	7518	23523
1971	12888	4747	4508	608	1891	30	15687	40359
1972	29628	8596	6044	988	1748	0	22893	71897
1975	67291	14970	18489	1284	5222	239	32365	139560

[25] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör AraştIrmalarI Serisi/No:28**, Sy 19

1976	62992	20498	19415	1376	4910	302	36602	146095
1977	58245	20700	14016	1077	5152	467	31380	131037
1978	54085	13144	6879	972	3163	444	17673	96360
1979	43808	13367	9384	1151	4222	547	14484	86963
1980	31529	8008	7322	1101	2130	491	16936	67817
1981	25306	12486	5454	1584	2040	378	25358	72606
1982	31195	15131	4991	1703	4850	587	35716	94173
1983	42509	17514	6822	1964	6712	1382	41799	118702
1985	60353	18162	7888	1637	7397	2191	37830	135458
1989	118314	11763	7250	1069	5898	1984	18077	164355
1990	167556	16933	10553	1689	7898	4288	30098	239015
1991	195574	16918	13541	1075	9912	4401	21381	262802
1992	265245	21266	16984	1415	11450	6399	21723	344482
1993	348095	31343	19766	1933	12084	7435	32809	453465
1994	212651	12108	9602	1034	4924	2855	25169	268343
1995	233412	19759	16808	1279	7645	3537	44068	326508
1996	207757	29432	21032	2499	10171	5856	52590	329337
1997	242780	43693	32435	3449	12935	9060	55565	399917
1998	239937	31823	45517	3040	13910	10275	60500	405002
1999	222041	13096	37551	2327	12894	9953	27435	325297
2000	297476	28348	68807	4213	20597	11506	37434	468381
2001	175343	6683	76672	2501	6486	3000	15052	285737
2002	204198	12295	116872	2684	6139	4377	10652	357217

Kaynak. OSD (otomotiv sanayi derneği, www.osd.org.tr)

Türkiye'deki otomotiv sektörünün ihracat payını incelersek**;**

Türkiye'de otomotiv üretimi 1963'lü yıllarda başlamıştır. En verimli yıllarını 1980'li yıllardan sonra yaşamıştır. Çünkü dünya genelinde yaygınlaşan küreselleşme hareketleri Türkiye'de de etkisini hızla göstermeye başlamış ve bir çok sektörde olduğu gibi otomotiv sektöründe de önemli değişikliklere ve yeniliklere sebep olmuştur.

Türkiye'deki otomotiv üretim değerlerini incelediğimizde belli dönemlerde gözle görülür azalmalar olduğu görülmektedir. Özellikle yaşanan kriz ortamları bu azalmaların temel sebeplerini oluşturmaktadır

Türkiye deki otomotiv sektörünün ihracattki payını incelersek, 1993 yılında ekonomideki ihracat daralmasına paralel olarak taşıt araçları ihracatı da gerilemiştir, 1994 yılında Türkiye de yaşanan ekonomik kriz nedeniyle ülke devalüasyona gitmek zorunda kalmıştır. Bunun neticesinde otomotiv ihracatındaki gerileme artmaya devcam etmiştir. Ancak 1995 yılıyla birlikte otomotiv ihracatıda yavaş yavaş artmaya başlamıştır.

Gümrük Birliği ile Türkiye de ihracattan çok ithalat ta bir artış olmuştur. Bu neticesinde Türkiye de otomotiv sekıtöründeki ihracat miktarını üçüncü ülke pazarlarına yaymaya başlamıştır.

Yaşanan ekonomik kriz sonucunda 1998 yılında düşük oranlı ihracat artışının söz konusu olduğu otomotiv sektöründe 1999 yılıyla birlikte % 144'e varan artışlar olmuş, bir önceki yıl % 9,2 olarak gerçekleşen ihracatın üretim içindeki payı 1999 yılı itibariyle % 27,9'a yükselmiştir.

2000 yılında 104.079 adet araç ihracatı gerçekleştirilmiş, ihracat önceki yıla göre %14 oranında artmıştır. 2001 yılında ise iç pazardaki aşırı durgunluk sebebiyle üreticilerin dış pazarlara yönelmesi sonucunda ihracatta % 98 oranında artış olmuş, ihracatın üretim içindeki payı % 22,2'den %70,6'ya yükselmiştir. 2002 yılında da ihracatın üretim içindeki payı, yurt içi talebin düşük olması sonucunda % 73,3 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmiş, 2003 yılının ilk 2 ayı itibariyle bu oran % 68,6'ya düşmüştür

2001 yılında otomotiv sektöründe toplam ihracat değer olarak önceki yıla göre % 65 oranında artarak 1.722 milyon $ olarak gerçekleşmiş, otomobil ihracatı toplam ihracatın % 57'sini oluşturmuştur. 2002 yılın da ise toplam ihracatta 2001 yılına göre % 42 oranında artış olmuş, toplam ihracat içinde otomobil ihracatının payı % 53'e düşerken, hafif araçların payı artış göstermiştir.
2003- 2004 teki olumlu gelişmeler sonucunda otomotiv toplam sektöründe 2004 yılında ihracat bir önceki yıla göre %44 artarak 518 bine ulaşmıştır.

TABLO 3. 7 : TÜRKİYE'DE OTOMOTİV TOPLAM İHRACAT(adet)

Adet	2001	2002	2003	2004	2004/2	2005/1
Otomobil	142.288	169.920	213.587	305.072	147.333	163.199
Ticari araç	55.945	87.824	133.532	203.336	90.924	136.173
B. Kamyon	1.506	1.848	1.666	2.510	833	3.434
Kamyonet	49.480	80.323	122.925	190.780	85.110	117.556
Otobüs	2.118	2.285	3.201	2.956	1.416	1.859
Minibüs	862	630	4.226	5.137	2.646	2.502
Midibüs	1.979	2.738	1.514	1.953	874	788
Traktör	3.610	4.159	11.915	10.198	5.563	4.636
Genel toplam	201.843	261.903	359.034	518.606	343.705	394.000

Kaynak: otomotiv sanayi derneği (OSD), www.osd.org.tr

2005 yılı ocak-mayıs dönemi otomobil ihracatı 2004 yılının ilk 6 ayına göre %11 oranında artarak 163,999 adet oldu. 2005 yılı ocak- haziran ticari araç ihracatı 126,175 , traktör ihracatı ise 4,626 adet oldu. 2005 yılının ilk 6 ayında taşıt aracı ihracatı 2004 yılına göre %39 artarak 289,374adet düzeyinde gerçekleşmiştir.

2004 yılından itibaren Türkiye'nin otomotiv ihracatın AB ülkeleri arasında İtalya, Almanya, Fransa ve İngiltere'ye yapılan ihracat sonucunda, 3 milyar 719 milyon 585 bin dolar ile toplam otomotiv ihracatının yarısından fazlasını oluşturduğu görülmektedir. AB üyesi İspanya, Hollanda, Belçika, İrlanda, Avusturya, İsveç, Yunanistan, Finlandiya, Danimarka, Portekiz, Lüksemburg, Polonya, Letonya, Macaristan, Litvanya, Slovenya, Slovakya, Malta, Çek Cumhuriyeti, Kıbrıs ve Estonya'ya yapılan ihracat da yine otomotiv sektöründe üst sıralarda yer almaktadır.
Avrupa birliği ülkeleri dışında aday ülke konumundaki Romanya ve Bulgaristan da eklendiğinde, birliğin pazar payı % 75,8'i buldu

Küreselleşme sonucu dünya genelinde çok uluslu şirketlerin arttığı gözlenmektedir. Bir çok sektörde söz sahibi olan firmalar sayesinde ülke ekonomilerine önemli katkılar sağlanmaktadır. Türkiye ekonomisi gelişimi içinde bu firmalar önemli

yere sahiptirler. Özellikle otomotiv sektöründeki büyük firmalar etkilerini oldukça hissettirmektedirler.

Türkiyede yapılan araştırmalar sonucu kişi başına düşen otomobil sayısı uluslar arası ölçeklere göre oldukça kötü durumdadır.1000 kişiye düşen ortalama araç ayısı 66 olarak belirlenmişitir. Günümüzde Türkiye'de yaklaşık 15 firma otomobil, otobüs, kamyon, kamyonet, minibüs, gibi araçları üretimini gerçekleştirmektedir. Bunların içinde; Ford Otosan, Renault, Tofaş-Fiat, Toyota, Hyundai, Honda, Anadolu Isuzu, BMC, MAN, Mercedes-Benz, Otoyol, Temsa, Otokar gibi firmalar yer almaktadır.
Son yıllarda yapılan araştırmalar sonucu Türkiye'nin en büyük 10 özel sanayi kuruluşu içinde ihracatta ilk üç sırayı otomotiv şirketleri yer almıştır

Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşunun ihracatında da 1999 yılından bu yana ilk üç sırayı özel büyük kuruluşlar yer almaktadır. Bu durum 2004'de de bozulmazken ilk 10 özel kuruluşta olduğu gibi, ihracatta da ilk üç sıra otomotiv sektöründen oluştu. Bunların için özellikle Ford-Otosan, Toyota, Oyak Renault ,Fiat-Tofaş firmaları başta olmak üzere ülke ekonomisine çok önemli katkıda bulunmaktadırlar.

TABLO 3.8: 2000-2005 YILLARI ARASINDA OTOMOTİV FİRMALARININ 500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU İÇİNDEKİ PAYLARI (%)

Yıllar	Üretimden satışlar (KDV hariç)	Satış hasılatı	Brüt katma değer	Öz sermaye	İhracat	istihdam	Net aktifler	Vergi öncesi karı	Firma sayısı
2000	10.8	11.5	7.6	7.3	12.2	6.9	7.1	13.3	6.2
2001	6.8	6.5	3.5	5.8	14.1	6.1	5.7	1.6	5.2
2002	9.1	8.4	3.6	5.2	18.1	7.2	8.3	-0.9	6.0
2003	22.1	20.2	8.4	13.5	21.6	11.1	11.8	15.9	7.6
2004	17.6	16.3	7.0	8.2	17.7	11.9	9.1	8.8	8.2
2005	16.1	14.8	6.8	7.8	26.5	11.5	8.3	11.0	8.2

Kaynak: otomotiv sanayi derneği, www. osd.org.tr

Tablo 3.8'de görüldüğü gibi son yıllarda gelişen olaylar doğrultusunda ilk 500 firma arasına giren firmalardan en önemli paya sahip olanlar otomotiv sektöründe bulunan firmalardır. Son yıllardaki başarılı atılımlar ile büyük şirketler arasına giren otomotiv firma sayısı %10 seviyesine yaklaştırmıştır.
"**Ford Otosan:** Üretimden satışta 4.4 katrilyon lira ile en büyük özel sektör kuruluşu unvanını korudu. 1.8 milyar dolarlık ihracatıyla da dış satımda ikinci sırayı aldı.

Toyota Türkiye A.Ş: İhracatta birinci, özel kuruluşlar arasında üretimden satışta ikinci oldu. Üretimden satışta 3.3 katrilyon liralık rakamlarına ulaşan Toyota, 2.2 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirdi.

Oyak Renault: 3.3 milyar dolarlık üretimden satış, 1.5 milyar dolarlık ihracat rakamlarıyla özel sektörün üçüncü büyük kuruluşu unvanını elde etti.

Otomotiv ana sanayi şirketlerinin üye olduğu Otomotiv Sanayii Derneği (OSD) üyesi 17 kuruluşun tamamı ilk 500'de yer almıştır. Bunlardan, İSO'nun 'Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu' sıralamasında yer alan OSD üyesi şirketlerin Üretimden satışlarda Ford Otosan ikinci, Toyota Türkiye üçüncü, Oyak Renault dördüncü sırada geldi"[26].

[26] **www.cnnturk.com/yasam/otomobil/ (27 temmuz 2005)**

TABLO 3.9: TÜRKİYE'DEKİ BÜYÜK OTOMOTİV FİRMALARI

Firma	Sıra
Ford otosan	2
Toyota	3
Oyak renault	4
Tofaş	9
Mercedes Benz Türk	13
Hyundai Assan	21
BMC	28
Türk Traktör	42
Temsa	58
Uzel	62
Man	74
Anadolu Isuzu	98
Otokar	121
Karsan	137
Honda Türkiye	156
Askam	185
Otoyol	199

Kaynak: www.osd.org. tr (otomotiv sanayi derneği)

Tablo 3.9'da görüldüğü gibi Türkiye'deki 500 büyük firma arasında 2, 3 ve 4.gibi önemli sıraları paylaşan otomotiv firmaları Türkiye ekonomisi için önemli bir yere sahiptirler. Türkiye'de üretilen araçların ihracat pazarlarında Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, Rusya, Cezayir, Romanya, Macaristan ve İsrail gelmektedir. Otomotiv firmaların küreselleşme çerçevesinde büyümeleri ve gelişmeleri neticesinde dünya ülkeleri arasında önemli sıralarda kendilerine yer bulmaktadırlar. Küreselleşme hareketlerini takip etmeyen firmalar ise yok olmakta ve tablo 3.9 'da ki sıralamada yer bulamamaktadırlar. Kendini üretim açısından geliştiren, ar,ge sini geliştiren ve yeni yatırımlara önem veren her firma daha da büyümeye ve dünya ülkeleri arasında önemli yerlere gelmeye devam etmektedirler.

3.10: TÜRKİYE'NİN 500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU SIRALAMASINDA FİRMALARIN ÜRETİMDEN SATIŞLAR VE İHRACAT TUTARINA GÖRE SIRALAMASI:

Şirketler	Üretimden satışlar	İhracat tutarı(bin $)
Ford Otosan	4 milyar 445 milyon YTL	1 milyon 791 bin 839
Toyota Türkiye	3 milyar 348 milyon YTL	2 milyon 156 bin 128
Oyak-Renault	3 milyar 279 milyon YTL	1 milyon 502 bin 586
Tofaş	2 milyar 147 milyon YTL	825 bin 266
Mercedes-Benz Türk	1 milyar 218 milyon YTL	284 bin 33
Hyundai Assan	1 milyar 67 milyon YTL	220 bin 704

Kaynak: www.osd.org. tr (otomotiv sanayi derneği)

Tablo 3.10'da görüldüğü gibi ford otosan yaptığı yatırım hamleleri ve doğru yönetim şekli ile Türkiye için önemli bir ihracat potansiyelini oluşturmaktadır. Yapmış oldukları üretim ile 4 milyar YTL dolayında üretimden satış karı elde etmiştir.

Türkiye 'de üretim faaliyetinde bulunan otomotiv firmaları ülke ekonomisinin gelişimine sağlayan lokomotiflerin başında gelmektedir. Dolayısıyla her yıl daha da büyüyen otomotiv sektörü ülke ekonomine önemli pozitif katkılar sağlamaktadır.

TABLO 3.11: ÜLKELERE GÖRE OTO ANA SANAYİ İHRACATI (Miktar=Adet)

Ülke	2000	2001	2002
Almanya	21620	53858	42371

Fransa	29806	36988	39826
İtalya	18416	39919	43391
İspanya	487	8470	9301
Rusya	2503	6616	8112
Cezayir	7003	5852	10049
Romanya	4298	5314	6973
İsrail	49	1760	10722
Mısır	5556	7784	8773
Portekiz	136	2545	3149
İngiltere	128	3097	12431

Kaynak:DTM (dış ticaret müsteşarlığı)

Özellikle Avrupa'ya yapılan ihracat payları son yıllarda önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir. Bu Türkiye ekonomisinin dış ihracatta son yıllarda güçlendiğini ortaya koymaktadır. İhracat değerlerindeki artış otomotiv sektörünü olduğu kadar diğer sektörlere de olumlu bir şekilde yansımaktadır. Özelliklede otomotiv yan sanayi sektöründe de otomotiv sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler karşısında ihracat payını yükseltmektedir.

Türkiye'deki otomotiv sektörü ithalat payını incelersek;

"Türk otomotiv sanayii öteden beri ödemeler dengesine negatif katkı yapmakta, son yıllarda ithalatın önemli ölçüde artması ile bu katkı da büyümektedir. Özellikle Gümrük Birliği ile 1996 yılından itibaren otomobil ve hafif ticari araçların ithalatında büyük oranda istikrarlı artışlar görülmektedir. 1996 yılından bu yana otomobil ve hafif ticari araçlar pazarı, önemli oranda ithalata dayalı bir genişleme içindedir.

1994 yılında yaşanan ekonomik kriz, otomotiv sektörünü son derece olumsuz etkilemiş ve yatırımların durmasına neden olmuştur. Kriz döneminde talep yetersizliğinden ötürü kurulu kapasitesinin yaklaşık % 40'ı dolayında çalışmak durumunda kalan sektörde yeni firmalara verilen teşvik belgeleriyle aşırı bir kapasite yaratılmıştır. Dönem içinde uygulanan kur politikaları sonucu ithalat daha çekici hale gelmiş, 1996 yılında Gümrük Birliği sürecinde AB'den ithalatta tüm tarifelerin sıfırlanmasıyla ithalatta artış oranı beklenenin de üzerinde % 133 oranında gerçekleşmiş, ithalatın Pazar içindeki payı da %15'den % 28'e çıkmıştır 1998 yılının

ikinci yarısındaki kriz nedeniyle bu yıl yapılan ithalat 1997 yılına göre bir miktar azalmış, 1999 yılında ise mevcut seviyesini korumuş ancak sabit kur uygulamasının sürdürülmesi ve son iki ayda beklenmedik bir şekilde hızla artan talebin de etkisi ile pazarda ithalatın payı % 44'e çıkmıştır. 2000 yılıyla birlikte otomotiv sektörü tekrar altın dönemini yaşamaya başlamış ancak yıl sonunda ve 2001 yılı başında ekonominin tekrar bir krize maruz kalması sonucunda ithalatta 2001 yıl sonunda % 70'in üzerinde azalma olmuş, bunu 2002 yılında % 12,6'lık, 2003 Şubat sonunda da % 85,6'lık azalış izlemiştir. İthalat miktarındaki azalmaya karşılık, iç talepte görülen yetersizlikler yerli üretimin payını da azaltığından, ithalatın pazar payını fazla değiştirmemiştir."[27]

TABLO 3.12: TÜRKİYE'DE OTOMOTİV İTHALAT PAYI(adet)

	2000	2001	2002	2003	2004
Otomobil ithalatı	259,987	72,259	60,283	154,007	311,668
Hafif Ticari araç ithalatı	77,295	18,797	24,032	59,458	110,906

Kaynak: otomotiv sanayi derneği,www.osd.org.tr

Tablo 3.12'de görüldüğü gibi otomobil ithalatında 2003'ten 2004'e yaklaşık %100 lük bir artış olurken, bu oran hafif ticari araç ithalantında ise yaklaşık %87 oranında gerçekleşmiştir. Bu ithalatlar en çok AB ve EFTA ülkelerinden gerçekleştiği gözlenmektedir.

Otomotiv ithalatında özellikle son yıllarda Japonya, Güney Kore, ve AB ülkelerinden yapılmaktadır. Asya ülkelerindeki bir çok gelişme otomotiv sektöründe söz sahibi olmalarını sağlamıştır

TABLO 3.13:ÜLKELERE GÖRE OTO ANA SANAYİ İTHALATI (Miktar=Adet)

Ülke	2000	2001	2002
Almanya	80694	31400	21202

[27] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör AraştIrmalarI Serisi/No:28**, Sy 13

Fransa	69025	19706	18032
Ispanya	58958	20115	19231
Japonya	16866	5555	5651
G. Kore	31300	4623	4099
Italya	19231	1780	1281
Ingiltere	12718	1907	4445
Belçika- Luks.	53806	3639	5145

Kaynak: DTM (dış ticaret müsteşarlığı)

Tablo 3.13'de görüldüğü gibi 2000'li yıllardan sonra DoğuAsya ülkelerinden yapılan ithalat artışı oldukça fazlalaşmaktadır. Bunun sebebide bu bölgelerdeki ucuz işçilik ve maliyet unsurları etkili olmuştur. Doğu Asya bölgesinde üretilen araçların kalite yönünden diğer ülkelerde üretilen araçlardan farkı olmaması ve ucuz işiçilik ve maliyet etkenleri dolayısıyla da gerçekleşen ucuz üretim ithalatın Doğu Asya ülkelerine kaymasına sebep olmaktadır.

2.5. Küreselleşme Sürecinde Otomotiv Yan Sanayindeki Gelişmeler

"Yan sanayi; nihai üretimi ortaya koyan ana sanayide, yarı mamul veya mamul madde sağlayan üretim faaliyetlerinin gerçekleştiği sanayi dalıdır."[28]

"Otomotiv yan sanayii; taşıt aracı üreten üreticilere montaj ve/veya yedek parça amaçlı üretim yapan firmalar, bakım ve servis istasyonları ile satış noktaları gibi oldukça geniş bir kitleyi kapsayan bir sekıtördür. Yan sanayii ise, ana sanayii üretici firmalarının kendi üretim programlarına almadıkları ürün ve yarı ürün parçaları üreten dalı olarak tanımlanabilir. "[29]

Otomotiv yan sanayi adından da anlaşılacağı üzere, otomotiv üretimiyle doğrudan bağlantılıdır. Otomotiv üretiminin yoğun olduğu bölgelerde ve daha çok otomotiv sektörünün gerek duyduğu malları, ürünleri üretmekle görevlidirler.

[28] Oto Yan Sanayi, **İzmir Ticaret Odası Dergisi**, Mayıs 2005, sy 7
[29] Ahmet ŞENKAL, Müştak ÇAĞLAR, "Brezilya Otomotiv Yan Sanayii Pazar Araştırması", **İstanbul Ticaret Odası dergisi**, (Yayın No:2000-03, Ocak 2000), Sy 22

Dolayısıyla otomotiv sektöründeki gelişmeler otomotiv yan sanayi sektörü için çok önemli yer tutar.

Otomotiv sektöründe olduğu gibi yan sanayinde de insanlar için bir çok yeni iş fırsatları meydana gelmektedir. Yaratmış olduğu istihdam ile bir çok kişiye iş imkanı sağlamaktadır. Ayrıca elde edilen katma değer ile ülke ekonomilerine önemli katkı sağlarlar. Yan sanayide üretilen ürünler sadece yerli üreticilere değil ,aynı zamanda yabancı üreticilere de fayda sağlayabilmektedir. Buda ülkenin ihracatında artış sağlamaktadır. Buda ülkeye döviz girdisi sağlanmasında küçümsenmeyecek bir fayda getirmektedir.

Otomotiv yan sanayi denilence akla gelen ürünler;

- Lastik
- Akü
- Koltuk
- Boya
- Saç aksamı, şasi aksam ve parçaları
- Motor ve motor parçaları,
- Aktarma organları,
- Fren sistemleri ve parçaları,
- Hidrolik ve pnömatik aksamlar,
- Süspansiyon parçaları,
- Emniyet aksamları,
- Dövme ve döküm parçalar,
- Eektrik ekipmanları ve aydınlatma sistemleri
- Oto camları gibi ekipmanlar akla gelmektedir.

Belirtilen ürünlerin hepsi ayrı ayrı düşünüldüğü zaman ne kadar önemli bir sektör olduğu ve nedenli istihdam sağladığı görülebilmektedir.
Bu geniş ürün çeşitliliğinden yola çıkarak yan sanayi parçaları ve aksesuarları iki ana grupta toplayabiliriz; orijinal parçalar ve orjinal olmayan parçalar,

"Orjinal parçalar ve aksesuarlar; araç üreticisi veya markasının adı altında üretilerek ve genelde araç üreticisi firmanın dağıtım kanalları kullanılarak pazarlanan ürünlerdir. Orijinal olmayan parçalar ve aksesuarlar; bağımsız üreticiler tarafından üretilen ve genelde markasız veya üretici firmanın markasından bağımsız kanallarca dağıtımı gerçekleştirilen ürünlerdir."[30]

Her ne yolla üretilirse üretilsin bu parçalar sayesinde ekonominin kalkınmasında önemli bir paya sahiptir. Özellikle yurt içinde üretilen ve piyasaya sunulan parçalar sayesinde hem piyasa rahatlamakta hem de insanlar daha ucuza yedek parça sahibi olabilmektedirler**.**

2.6. Küreselleşme Ve Dünyada Otomotiv Yan Sanayi İlişkisi

"Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişme süreçleri incelendiğinde genel olarak 3 temel değişim gözlenmektedir.

• Gelişmenin genel yönü tarımdan sanayiye, sanayiden de hizmetler kesimine doğrudur.

• Bu gelişim sürecinde, toplam imalat sanayii içinde ağır sanayinin payı artmaktadır,

• Ağır sanayi içinde de otomotiv sektörünün payı artış göstermektedir."[31]

Otomotiv sektörünün 1960'lı yıllardan itibaren hızlı bir şekilde geliştiği gözle görülür bir olaydır. Özellikle Amerika ve Avrupa da ki gelişmeler bu sektörün yayılmasını sağlamıştır. Otomotiv sektöründe yaşanan hızlı gelişmeler dünya devletlerinde de önemli etki yaparak otomotiv sektörüne paralel olan otomotiv yan sanayi sektörünün de gelişmesine ve faaliyet alanlarının hızlanmasına sebep olmuştur.

"1970'li yıllara kadar ana ve yan sanayi ilişkilerinde hakim olan sistem ABD ve Avrupalı seri üretici firmalarınca uygulanan geleneksel sözleşme sistemidir. Bu uygulamada ürün tedariki, aynı ürünü üreten çok sayıda firma arasından, üründe istenen tasarım özellikleri ve kaliteyi sağlamak koşuluyla en düşük fiyatı teklif ede firmadan

---

[30] Ahmet ŞENKAL, Müştak ÇAĞLAR, "Brezilya Otomotiv Yan Sanayii Pazar Araştırması", **İstanbul Ticaret Odası dergisi**, (Yayın No:2000-03, Ocak 2000), Sy 22,23

[31] Parça Sektörü, Otomotiv Yan Sanayi, 2023 Vizyonu, Draft Raporu, Sy 5

yapılmaktadır. Müşteri (ana sanayi firması), bir parçanın üretim siparişini vermek için yan sanayi üreticileri arasında yaşanan çok çetin bir rekabetten istifade ederek, söz konusu ürünü en düşük fiyata temin etmeyi amaçlamaktadır. Genelde sözleşme süreleri kısa olup, ana ve yan sanayi arasında güven eksikliği mevcuttur. Yan sanayici, ana sanayi firmasınca sağlanan teknik detaya göre genelde fason üretim yaptığından ürün geliştirme ve mühendislik çalışmalarına katkıda bulunmamaktadır. Buna karşılık, ana ve yan sanayi ilişkilerinde görülen yeni yaklaşım ise Japon Toyota firması öncülüğünde geliştirilen yalın üretim sistemi içerisinde şekillenen yalın tedarik yöntemidir. Günümüzde giderek tüm dünyada yayılan ana ve yan sanayi ilişkilerindeki bu yeni yaklaşımda, dar kapsamlı ticari ilişkilerden vazgeçilerek, tasarım dahil tüm üretim süreçlerinde işbirliği amaçlanmaktadır. Ana ve yan sanayi arasındaki işbirliğiyle daha kısa zamanda ve daha az harcamayla ürün geliştirildiği, maliyet üstünlüğü sağlandığı, ürün kalitesinde olumlu gelişmelerin elde edildiği belirtilmekte ve bu hususlara gerekli desteğin verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır."[32]

Dünyada yaygınlaşan bu sistemler sayesinde otomotiv yedek parça üreten firma sayıları gittikçe artmaktadır. Küreselleşme sayesinde daha ucuza ve daha fazla kar marjı için yatırımlarını dünyanın her yerinde yapan bu çok uluslu şirketler sayesinde artık bu sektör vazgeçilemez bir seyir izlemektedir. Ucuz üretimlerin yanında artık malların kaliteli olmasına da çalışan üreticiler bunun için bir çok çalışmaları yapmakta ve ar-ge çalışmalarına daha önem vererek daha fazla sermaye harcamaktadırlar. Ar-ge çalışmalarından çıkan sonuçlar doğrultusunda üretimlerine yön vermektedirler. Artık günümüzde ar-genin ne kadar önemli olduğunu kavrayan çok uluslu şirketler dünyanın her yerinden bilgi toplamak için beyin takımını oluşturacak insanları toplamakta ve yetiştirmektedir. Bu doğrultuda firmalar bu sektörde daha da büyüyebilmek için şirket birleşmelerine gitmektedir. Hepsinde amaç daha fazla kar elde etmektir.

"Ana sanayi firması öncülüğünde "yan sanayi işbirliği dernekleri" kurulmakta ve bu dernekler aracılığıyla yan sanayi firmalarına yönelik olarak teknik ve idari konularda

[32] "The European Commission, White Paper on Growth , Competitiveness, and Employment,COM(93) 700 final, 1993", Atilla BEDİR, **Türkiye Otomotiv Yan Sanayi Gelişme Perspektifi**, (DPT Yayın No:2660, Kasım 2002), Sy 20,21'den Alıntı

eğitim seminerleri ve toplantılar düzenleyerek yan sanayicilerin kalite çemberleri, değer analizi/mühendisliği, maliyet muhasebesi, tam zamanında üretim/teslimat gibi konularda eğitilmesi sağlanmakta, ana ve yan sanayi firmalarının üst düzey yöneticileri arasında belirli zaman aralıklarıyla yapılan toplantılarda sektördeki geleceğe dönük muhtemel gelişmeler değerlendirilmekte, stratejiler belirlenmekte ve kimi zamanlarda ilave yatırım kararlarının dahi ortak verildiği karşılıklı bilgi alış verişlerinde bulunulmaktadır. Ayrıca, bu derneklerde sürekli olarak bulundurulan, konularında ehliyetli teknik insan gücüyle yan sanayi firmalarına yönelik danışmanlık hizmetleri verilmektedir"[33]

2.7. Türk Otomotiv Yan Sanayindeki Gelişmeler

"Parçalarının büyük bir bölümü yan sanayide üretilmekte ve ana sanayi bunları montaj yolu ile birleştirmek suretiyle taşıt aracını üretmektedir. Bu nedenle motorlu taşıt araçları imalat sanayi, demir-çelik sanayi başta olmak üzere hafif metaller, plastik, lastik ve cam sanayi gibi ham madde üreten sanayi ile doğrudan ilişki içindedir. Pazardaki yoğun rekabet nedeni ile her geçen gün değişen ürün teknolojilerinin gerektirdiği yeni malzeme ve teknikler taşıt araçları sanayi ile ham madde sanayi arasında çok yakın işbirliğinin kurulmasını gerektirmektedir. Birçok firmamız Türkiye'de üretilen dünya araçlarında ortak tasarımcı olarak yer almıştır."[34]

Türkiye'de özellikle 1960'lı yıllardan itibaren politikacılar tarafından belirlenen stratejiler doğrultusunda otomotiv ve otomotiv yan sanayi sektöründe gelişmeler yaşanmıştır. Bu uygulamalar ile ülke içi üretime önem verilmiş ve daha sonraki yıllar için ihracatın geliştirilmesi düşünülmüştür.

Uluslar arası firmaların Türkiye'yi üretim merkezi olarak görmeleri ve tercih sebeplerinin başında; ucuz işgücü, otomotiv pazarın denetimsizliği, üretimde çevre

---

[33] Atilla BEDİR, **Türkiye Otomotiv Yan Sanayi Gelişme Perspektifi**, (DPT Yayın No:2660, Kasım 2002), Sy 21

[34] İsmet Engin MAYBEK, 2005 Yılı Taşıt Araçları Ve Yan Sanayi Sektör Raporu ,Ocak 2006

etkilerine yönelik sınırlamaların azlığı, vergilerdeki indirimler, vb. gerekçelerle tercih etmektedirler. Bu olması istenilen bir durum olmamasına rağmen ülkede yasal yetersizliklerden de faydalanarak üretim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

"1960'lı yılların ilk yarısında sadece akümülatör, lastik aksam, iç kaplama ve koltuk üreten Türk otomotiv yan sanayii, kazandığı dinamizm ile hem kalite hem de miktar olarak ürünlerini sürekli yenilemiş, günümüzde ise buji dışında kalan; komple motor ve motor parçaları, aktarma organları, fren sistemleri ve parçaları, hidrolik ve pnömatik aksamlar, süspansiyon parçaları, emniyet aksamları, kauçuk ve lastik parçalar, şasi aksam ve parçaları, dövme ve döküm parçalar, elektrik ekipmanları ve aydınlatma sistemleri, aküler, oto camları ve koltukların üretimini gerçekleştirebilecek bir düzeye gelmiştir.

1989-1993 yılları arasında taşıt araçları talep ve üretimi hızla artmış ve 1993 yılında maksimum düzeylerine çıkmış, bu gelişmeye paralel olarak yan sanayide de çok önemli teknolojik yatırımlar ve ortaklıklar gerçekleştirilmiştir. Ancak 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında sektörde dengeler bozulmuştur. Ayrıca 1996 yılında Gümrük Birliğine girilmesi ile ithalatta yaşanan artışla birlikte otomotiv sanayiinin içine girdiği olumsuz koşullar ağırlaşmıştır. Otomobil sanayiinde, iç pazar talebinin çok üzerinde kapasitenin oluşması ve üretimin çok sayıda firma ve marka/model tarafından paylaşılması sonucu hem otomobil firmaları hem de bu otomobillere yönelik parça imal eden yan sanayi firmaları ekonomik ölçeklerin altında üretim yapmak durumunda kalmışlardır."[35]

1994 ekonomik krizinden sonra canlanmaya başlayan otomotiv sektörü ve yan sanayisi istikrarını 1998 yılına kadar devam ettirmiştir. Ancak 1997 de meydana gelen Rusya ve güney Doğu Asya krizleri ülkedeki piyasalara da olumsuz yansımıştır. Satışlarda dolayısıyla da üretimde azalmalar meydana gelmiştir. Bu azalma sayesinde Türkiye'deki kapasite kullanım oranında düşüş yaşanmıştır. Bunun sonucunda firmalar ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla belirli uygulamalara gitmek zorunda kaldı. Büyük bir istihdam sağlayan bu sektörlerdeki kriz piyasaları da olumsuz etkilemiştir.

[35] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştırmaları Serisi/No:28**, Sy 14

İnsanların alım güçlerinin bu kriz sonrası azalması talep yetersizliği sebep olmuştur. Dolayısıyla otomobil firmaları ellerindeki stokları eritebilmek için üretimi azalttı hatta durdurma kararı alınması ile de yan sanayide önemli krizlere sebep oldu.

"1990'lı yılların başında özellikle otomobilde talebin her yıl yüzde 25'ler düzeyinde ve istikrarlı olarak artışı ile otomotiv yan sanayinde çok yoğun yatırımlar yapılmıştır. Kapasite artışı yanında özellikle rekabet için teknoloji yenileme ve yeni model yatırımları ile Ar-Ge çalışmaları bu dönemde büyük hız kazanmıştır. Böyle bir ortamda, güncel araçlar üretilmeye başlanmış, yan sanayii, 2000 yılı için öngörülen, yılda 1 milyon araçlık kapasiteye yetecek yatırımları tamamlamış, sektörde büyük bir teknoloji ve teknik istihdam potansiyeli oluşturulmuştur. ve çok sayıda yabancı ortaklıklar ve lisans anlaşmaları gerçekleştirilmiştir."[36]

Türkiye'deki otomotiv yan sanayinde faaliyette bulunan yaklaşık 1000 dolayında firma bulunmaktadır. Bunların 300'e yakını doğrudan orijinal yedek parça imal eden firmalar olmaktadır. Özelliklede 1997- 2002 yılları arası üretim faaliyetleri değişiklikler göstermiştir.

TABLO 3.14: TÜRKİYE OTO YAN SANAYİ ÜRETİMİ (MİLYON DOLAR$)

Yıl	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Üretim	3.715	3.178	2.526	2.785	2.346	2.651

Kaynak: TAYSAD, **www.Taysad.org.tr, Taşıt Araçları Yan Sanayiciler Derneği**

Ülke içinde ana sanayi yanında önemli bir şekilde gelişen yan sanayi sektörü de hızla gelişmekte ve üretim kapasitesi artmaktadır. Otomotiv ana sanayinde yaşanan olumlu yada olumsuz tüm gelişmeler aynı doğrultuda otomotiv yedek parça sanayini de etkilemektedir.

TABLO 3.15: TÜRKİYE OTOMOTİV YAN SANAYİ İHRACAT PAYLARI

Sektör	**2002 ($)**	**2003 ($)**	**2004 ($)**	**Değişim**

[36] Parça Sektörü, Otomotiv Yan Sanayi, 2023 Vizyonu, Draft Raporu, Sy 6

				(%)
Aksam ve parça	**1,501,288,130**	**1,864,903,824**	**2,453,423,970**	**32**
İç ve dış lastik	**361,770,561**	**472,353,151**	**546,060,611**	**16**
Akümülatör	**26,160,354**	**33,852,753**	**19,099,600**	**-44**
Emniyet camı	**12,174,795**	**19,480,110**	**27,716,604**	**42**
Toplam	**1,901,393,840**	**2,390,589,838**	**3,046,300,785**	**27**

Kaynak: otomotiv sanayi derneği (OSD), www.osd.org.tr

Yıllara göre yan sanayideki ihracat gelirleri tablo 3.15'de gösterilmiştir. Görüldüğü gibi 2004 yılında ihracatta oldukça önemli derecede artış söz konusu olmuştur. Otomotiv sektöründe son yıllarda yaşanan olumlu gelişmeler sonucu artan ihracat değerleri otomotiv yan sanayi sektörüne de olumlu şekilde etki etmiştir. Özellikle yan sanayide ihracat payı yüksek olan yedek parçalar, akümülatör, lastik gibi ekipmanlar oldukça artış göstermektedir.

"Türk otomotiv yan sanayiinde 1000'in üzerinde firma faaliyet göstermekte olup, bu firmalardan 300-350 kadarı taşıt araçları imalat sanayiine direkt olarak orijinal parça imal eden, uluslararası pazarlarda rekabet ederek ihracat yapan firmalardır. Diğer firmalar ise küçük ölçekli üretim tesisleri olup, büyük çoğunluğu da genellikle yenileme pazarına yönelik üretim yapmaktadır"[37]

"Türk otomotiv yan sanayii, bugün 100 bin kişiye doğrudan, yaklaşık 750 bin kişiye de dolaylı istihdam sağlayan, çevre konusunda duyarlı, hızlı teknolojik gelişmelere ve küresel strateji değişikliklerine daha hızlı uyum sağlayan önemli bir sektör durumunda. Otomotiv yan sanayiimiz yılda 3 milyar dolarlık ihracat ve 450 milyon dolarlık yatırım potansiyeli ile otomotiv sanayi içinde önemli bir yere sahip bulunmaktadır."[38]

[37] Türkiye Vakiflar Bankasi T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, "Otomotiv Sektörü" **2003 Sektör Araştirmalari Serisi/No:28**, Sy 14
[38] Otomotiv, A& G Bülten , Araştırma Ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü , Mart2005, Sy30

Otomotiv yan sanayi sektörünün ülke ekonomisi açısından önemini her yerde görebilmekteyiz. Bu neticede bu sektörün daha da geliştirilmesi için bazı çabalar harcamak gerekmektedir. Bunların başında;

- Devletin bu sektöre destek olması gerekmektedir
- Otomotiv ana sanayi ile yan sanayi ilişkileri daha da geliştirilmelidir
- Tübitak ve üniversiteler ile işbirliğine girilmelidir.
- Teknolojik gelişmelerin yakından takip edilip, tekno parklar oluşturulmalıdır.
- Üreticilerin artan teknolojiyi yakalayabilmesi için işçilerin eğitimlerin arttırılması gerekmektedir,
- Ar-ge çalışmalarına yeterince kaynak ayrılması,
- Bunların içindede en önemlilerinden biri olan ülke içindeki uzun vadedeki istikrarsız politikaların sonlandırılması gerekmektedir.

Türk otomotiv yan sanayii, ana sanayide olduğu gibi ençok Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. Özellikle Bursa şehrinde bulunan otomobil fabrikaları ve iki adet Organize Sanayi Bölgesi"nin kurulmuş olması otomotiv sanayinin özellikle bu ilde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bursa'nın yanında diğer endüstriyel alanda gelişmiş şehirler arasında İstanbul, İzmir, Kocaeli, Ankara, Konya, Adana ve Manisa olarak sıralanmaktadır.

Otomotiv yan sanayii, mamul üretim kapasitesi, mamul çeşitliliği ve ulaştığı standartlar itibariyle, Türkiye'de imal edilen taşıt araçları için gerekli olan yan ürünlerin en az % 80'ini karşılayabilecek düzeye erişmiştir.

Dünya ekonomisini incelediğimizde otomotiv ve otomotiv yan sanayinin ülke ekonomilerine önemli derecede etkide bulunduğu görmekteyiz. Otomotiv yan sanayinde sürekli artan ihracat oranları görülmektedir. Dikkat edilirse bu sektörün hızla gelişmesinde en büyük pay teknik ve teknolojik yeniliklere çok çabuk adapte olunmasıdır. Bu yenilikleri takip etmesiyle küreselleşme sürecine uyumlu bir zamanlamaya sahiptir. Değişimlerden hemen etkilenmekte ve buna göre değişen dünya standartlarına göre kendisini yenileyebilmektedir.

Otomotiv yan sanayi sektörüne bakıldığında giderek artan yüksek ihracat potansiyeli ve Türkiye'nin coğrafi avantajlarından dolayı, Türkiye bu sektördeki yabancı yatırımcıları kendine çekmektedir. Dolayısıylada dünyadaki büyük şirketlerin pek çoğu Türk firmalarıyla ortak yatırımlar yapmışlardır. Bundan dolayı büyük firmalar kendilerini uluslar arası piyasalara sokabilmek ve buralarda faaaliyette bulunabilmek için otomotiv yan sanayii'nde kabul gören kalite belgelerine (ISO 9000, QS 9000, ISO 14000 vs.) sahip durumdadır. Otomotiv yan sanayii firmaları, gittikçe artan küresel rekabetin şartlarına uyum sağlamak için ürün, yönetim ve çalışanların kalitesini arttırmaya yönelik çalışmaları geliştirmeye devam etmektedir.

Türk otomotiv yan sanayiinde inceleme yapıldığında kapasite kullanımında en çok taşıt araçları üretimine paralel olarak ürünler gelişmektedir. Türkiye deki firmalar bu ürettikleri yan sanayi ürünlerini sadece yurt içinde satma eğiliminde değillerdir. Aynı zamanda yurt dışına ihracat oranları da gittikçe artmaktadır. Dolayısıyla otomobil ihracatından otomotiv yan sanayi ürünlerinin ihtiyacı daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Bundan dolayı da yan sanayii kapasite kullanımının, taşıt araçları imalat sanayii kapasite kullanımının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiyenin ihracat politikasındaki gelişmeler sayesinde otomotiv yan sanayii ihracatı gün geçtikçe artarken, dış pazar sayısı da o oranda önemli bir artış göstermiştir. Bakıldığında bu sektördeki gelişmeler de otomotiv ana sanayi sektörü ile aynı paralellikte geliştiği görülmektedir. Otomotiv ana sanayii ihracatında olduğu gibi yan sanayii ihracatında da ilk sıraları AB ülkeleri almış ve bu ülkelere yönelik ihracat toplam yan sanayi ihracatının %67'sine ulaşmıştır. Türkiye için bu sektördeki en büyük pazarlardan biride Amerikadır. Bunun yanısıra Rusya, Yeni Türk Devletleri ve Asya ülkeleri de sektörce potansiyel Pazar olarak kabul edilmektedir.

İncelemeler yapıldığında Türkiye, bulunduğu coğrafyada kendi bölge dahilinde, komşuları ve büyük bir bölgesel alanda ileri düzeyde bir otomotiv sanayiini kurmuş olan tek ülke konumundadır. Dolayısıyla da burada yatırım yapan ve yapacak olan büyük firmalar için çok önemli bir konuma sahiptir. Otomotiv yan sanayii, Türkiye'nin jeopolitik ve jeoekonomik durumu nedeniyle dünya otomotiv firmalarınca önemli bir

potansiyel yatırım alanı olarak değerlendirilmektedir. Üretilen araçların ihracatı nedeniyle sektör ülke tanıtımına büyük katkı sağlamaktadır.

Otomotiv yan sanayinin diğer bir önemi de bağımsız bir savunma sanayii için güvenilir ve vazgeçilmez bir altyapı oluşturmasıdır.

"Otomotiv Yan Sanayii mamul ithalatının yapıldığı başlıca ülkeler AB ülkeleri Almanya, İngiltere, İtalya ve Fransa ve Japonya'dır. Otomotiv Yan Sanayii ithalatı içinde en yüksek paya sahip olan mamuller, traktör ve özel amaçlı motorlu taşıtların aksam parça ve aksesuarları,sıkıştırmayla ateşlemeli içten yanmalı pistonlu motorlar, klima cihazları, kıvılcım ile ateşlemeli içten yanmalı doğrusal veya döner pistonlu motorlar, pompalar, aspratörler, transmisyon aksam ve parçaları ve dış lastiklerdir. Bu mamullerde yapılan ithalat, Otomotiv Yan Sanayii toplam ithalatının % 80'inden fazlasını oluşturmaktadır."[39]

Otomotiv yan sanayiinde firmaların varlığını devam ettirebilmeleri için ekonomide yaşanan olumsuz koşullara rağmen, teknolojik yatırımlara devam etmek zorundadırlar. Çünkü ülkeler ne zaman teknolojik gelişmeleri takip etmeyi bırakırlarsa ülkeler o zaman iflas etmişler demektir. Sektör bu yapısı ile Türkiye'deki teknolojik gelişmenin de temelini oluşturmaktadır. Türkiye de ekonomi sürekli dalgalanma halinde olduğu ve istikrarın kolaylıkla sağlanamamasına rağmen teknolojik gelişmeler sürekli devam edebilmektedir. Yan sanayii firmaları, artan tasarım, projelendirme ve geliştirme yükümlülükleri nedeniyle ve aldıkları lisanslarla ana sanayicilere paralel olarak teknolojiye, insan kaynaklarına, bilgiye ve kalite eğitimine daha fazla yatırım yapmaktadır.

Otomotiv ve yan sanayii sektöründe ihracata yönelik üretim büyük önem taşımaktadır. Ancak ihracata yönelik üretim planlaması yapabilmek için en az 5 yıllık bir plan tasarlamak gerekmektedir. Bahsedildiği gibi ülkede yaşanan siyasal ve ekonomik istikrarsızlık, sektöre yönelik stratejik planlamanın bulunmaması, yan sanayide yerli parça kullanım oranının giderek düşmesi, ana ve yan sanayide yabancı sermaye miktarının artması ulusal otomotiv sanayinin tıkanmasına yol açabilmektedir.

[39] Parça Sektörü, Otomotiv Yan Sanayi, 2023 Vizyonu, Draft Raporu, Sy 9

Artık ana sanayiin emrinde ve yanında bir yan sanayi, uluslar arası pazarda ise (otomotiv ve etkileştiği alanlarda) tüm sektörlere üretim yapabilen; her alanda teknolojik yapısı (makina, insan, taşıt,v.b.) son derece güçlü, değişen talebe uyum sağlayabilen bir KOBİ yapısı oluşturularak, ülkemiz sanayisi açısından " ulusal teknoloji üretimi politikası " gündeme getirilmelidir.

"Otomotiv yan sanayii'nin üretim kapasitesi, taşıt araçları imalat sektörünün % 80 kapasite kullanımında çalışması ve ülkemizde imal edilen araçlarda % 60 yerli parça kullanımının sağlanması halinde, yılda yaklaşık 9 milyar $'lık üretim değeri yaratabilecek düzeydedir. Bu durumda otomotiv yan sanayii'nin yılda 5,4milyar $'lık katma değer, 3 milyar $'lık ihracat geliri,450 milyon $'lık yatırım potansiyeli mevcuttur."[40]

TABLO 3.16:OTOMOTİV YAN SANAYİİ'NİN TÜRK EKONOMİSİNE KATKI POTANSİYELİ

Ekonomiye katkılar	Milyon$
Üretim değeri	9000
Katma değer	3600
Yatırım harcamaları	450
İhracat dövizi	3000
Direkt istihdam(kişi)	100.000

Kaynak: www. taysad.org .tr(taşıt araçları yan sanayicileri derneği)

Otomotiv yan sanayii toplam 100.000 kişiye direk yaklaşık 750.000 kişiye de indirek istihdam sağlamaktadır. Sektör, software ağırlıklı üretimi nedeniyle büyük ölçüde teknik personel istihdam etmektedir. Bu nedenle, ülkenin teknik kültür düzeyinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan, küçük işyerleri yaratma özelliği ile teknik kültürün topluma yayılmasına neden olmaktadır.

Otomotiv Yan Sanayii firmalarının iç pazar satışlarını, direk olarak Ana Sanayii'ye yapılan satışlar ile yenileme pazarına ve diğer sektörlere yapılan satışlar

[40] **www.Taysad.org.tr, Taşıt Araçları Yan Sanayiciler Derneği,** 07.05.2006

oluşturmaktadır. Yıllar ve firmalar itibariyle değişmekle birlikte, ortalama olarak Ana Sanayii'ye yapılan satışlar, toplam iç pazar satışlarının % 75'ini oluşturmaktadır

Otomotiv endüstrisi bugün olduğu gibi gelecekte de Türk ekonomisi için hayati önem taşıyan konumunu koruyacaktır. Katma değer açısından gıda ve tekstilden sonra üçüncü sırayı alan, devlet vergi gelirlerine, istihdama ve potansiyel olarak ödemeler dengesine çok büyük katkılar yapan bu sektörün daha da geliştirilip dışa açılması ve uluslararası rekabet gücüne sahip kılınması, Türk ekonomisinin arzulanan büyüklük ve etkinliğe kavuşması açısından önem arzetmektedir

2.8. Küreselleşmenin Türkiye'deki Otomotiv Yan Sanayi Firmalarına Etkileri

Günümüzde otomotiv sektörünün önemi arttıkça, küreselleşen sanayi sektörleri içinde otomotiv yan sanayi firmalarının sorumluluğu ve önemi giderek artmaktadır. Çünkü globalleşen dünyada büyük firmalar teknolojik gelişmeleri yakından takip etmekte, yüksek kar sağlayabileceği yatırımları yapmaktadır. Bu yatırımları yaparken de iş gücü maliyetinin az olduğu, verimliliğin fazla olduğu yerleri tercih etmektedirler. Bilindiği gibi bu küreselleşme hareketlerinde Amerika'dan Japonya'ya, G. Kore'den Brezilya'ya kadar etkilenmeyen ve bu akımın içine girmeyen devlet kalmamıştır. Bunlardan biride Türkiye'dir. Türkiye'de küreselleşme hareketleri hızla gelişmekte ve bu en çokta tekstil, otomotiv ve otomotiv yan sanayi alanlarında görülmektedir.

" Yan sanayii firmaları, ana sanayicilere paralel olarak teknolojiye, insan kaynaklarına, bilgiye ve kalite eğitimine daha fazla yatırım yapacak ve tasarım, projelendirme, geliştirme yükümlülükleri alacaklardır. Bu ana ve yan sanayiler arasında daha uzun vadeli ve daha güvenilir bir işbirliği ve yatırım ortamı yaratacaktır.

• Yan sanayii firmaları arasında güç birliği amacı ile şirket işbirlikleri artacaktır.

• Firmalar, küresel rekabetin şartlarına uyum sağlamak durumunda kalacaktır. Kalite,

standartlara uyumun ötesinde dinamik bir kavram olarak ortaya çıkmakta ve kapsamlı ve sürekli gelişmeyi öngörmektedir. Yalnız ürünün değil, yönetim ve çalışanların da kaliteli olması gerekmektedir

Maliyet, bir hesaplama işlemi yerine bir planlama faaliyeti olarak ortaya çıkmaktadır. Satış fiyatı, oluşan maliyete göre değil, piyasanın koşullarına ve müşterinin gereksinmelerine göre tespit edilmekte ve maliyet de buna göre planlanmaktadır. Teslimat ise, tam zamanında, uygun ve elverişli olmak zorundadır.

• Firmalar, yeniliklerin izlenmesi rekabette avantaj sağlayacak iyileştirmeler için Ar-Ge, motor, süspansiyon, fren ve aydınlatma sistemleri gibi sistem bileşenlerini elektronik olarak kumanda etmek üzere yüksek teknoloji ve yazılım yatırımlarına önem vermek zorunda kalacaklardır.

• Önümüzdeki yıllarda küreselleşme artarak devam edecektir. Firmalar arası işbirliği ve satın alma arayışları sürecek, firmalar bünyelerini küresel ve coğrafi olarak organize edeceklerdir. Tedarikçi sayısı azalacaktır. Ana sanayi ve tedarikçi firmalar, aralarında kuracakları ileri derecede bilgisayar ağı ile her konuda beraber organize olacaklardır."[41]

Türkiye deki yan sanayi firmalarına dikkat edildiğinde bu firmaların ihracat yapmaya yönelik istekleri ve hırslı müteşebbis potansiyelinin son yıllarda hızla arttığı görülmektedir. Artık bu sektör için yetişmiş ve deneyimli insan gücü kullanılmaya özen gösterilmekte ve bunu en iyi şekilde kullanabilmektedirler. Özellikle Türkiye deki genç nüfusun çokluğu , iş gücünün Avrupa ülkelerine göre daha ucuz olması, dinamik bir yapıya sahip insan topluluklarının olması otomotiv yan sanayi sektöründe Türkiye'nin önemli bir yatırım merkezi olmasını sağlamaktadır.

Bütün gelişmeler göz önüne alındığında otomotiv yan sanayi sektörünün daha da gelişmesi ve ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlaması için bazı çalışmalar yapılmakta ve bazı yaptırımların yapılması gerekmektedir. Ancak bu şekilde otomotiv yan sanayi sektörü daha ileriye gidebilir.

[41] Parça Sektörü, Otomotiv Yan Sanayi, 2023 Vizyonu, Draft Raporu, Sy35

Oto Yan sanayi sektörünün daha ileriye gidebilmesi için;

- Türk otomotiv sektörünün ve otomotiv yan sanayi sektörünün bir bütün olarak rekabetçi üretim seviyesini arttırmak için çalışmaların yapılması,
- Küreselleşmenin firmalara getirdiği bazı ağır yüklerden, tehlikelerden korunabilecek stratejilerin geliştirilmesi,
- Dünya otomotiv sektörünün gözünü Türkiye ye çevirerek daha fazla yatırım yapmalarını sağlayacak imkanlar sunmak,
- Yedek parçaların yerli üretim olmasını sağlayabilecek becerisini ve istekliliğini gösterebilmek,
- Türkiye'yi dünyanın önde gelen otomotiv merkezlerinden biri haline getirmek için çaba harcamak,
- Ülke için yeni ve gelişmiş teknoloji üretim merkezleri kurarak ve bu kurulan teknoloji merkezleri ile en son teknolojiyi üretmek,
- Otomotiv sektöründe her yıl önemli bir paya sahip olan katma değerin Türkiye'de kalmasını sağlamak,

Yapılan ülke içi yatırımlar ile Türk insanına iş imkanı sağlamak ve daha refah seviyeye yükseltmesine katkıda bulunmak sayesinde Türk otomotiv yedek parça sanayi gelişme gösterebilir. Görüldüğü gibi yapılması düşünülen ve hatta muhakkak yerine getirilmesi gereken bu şartlar bir nevi sadece otomotiv ve otomotiv yedek parça üretmek amacı değil aynı zamanda teknolojinin üretilmesi ve kullanılmasını sağlamaktır. Zaten teknoloji elinde tutan, üreten ülkeler her sektörde söz sahibi olma konumuna gelmiştir. Bu nedenle teknolojinin gerekliliği artık günümüzde çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Teknoloji gelişimini sağlamak içinde çok iyi finans kaynakları bulunmalı ve akılcı politikalar ile bu yatırımlar en iyi ve en doğru şekilde yapılmalıdır. Bu finans kaynakları anlatıldığı gibi yurt içi ve ya yurt dışı finansmanlı olabilmektedir. Türkiye'de faaliyette bulunan otomobil firmalarının hemen hepsi yabancı ortaklı veya yabancı lisansı ile üretim yapan firmalardan oluşmaktadır. Dolayısıyla sektörün gelişimi ve büyümesi yabancı firmalar sayesinde olmaktadır. Küreselleşmenin en önemli yararlarından

birinide bu yöntem ile görmekteyiz. Küreselleşen ülkeler daha doğrusu küreselleşmeye açık olan ekonmomiler yabancı yatırımcıların yatırım yapmaya hazır olduğu yerlerdir. Bu neticede yabancı firmalar küreselleşmeye açık ekonomilere daha fazla yatırım yapmaqya başlamakta ve o bölgelerde daha fazla insaqn istihdam sağlamaktadır. Dolayısyla görülüyorki küreselleşme hem ülkeler, hem firmalar hemde insan toplumları için çok önemli bir oluşumdur. Bu oluşumun dışında kalanlar herzaman sömürülmeye ve 3. Dünya ülkesi olmaya mecbur kalmaktadır.

Türkiye'deki yabancı sermayeli firmaların başında en çok Avrupa ve ABD sermayeli şirketler başta olmak üzere daha sonrada bunlara Japon ve G.Kore sermayeli yabancı şirketlerde eklenmiştir. Çok uluslu bu tip firmaların sağladığı finanslar ile Türkiye hem teknolojiyi takip edebilmekte, hemde yeni üretim sahaları açabilmektedir. Tabiki bu gelişmeler sadece yabancı sermayelerin ülke içine girip kullanılması ile değil, bunun yanısıra üretilen malların en iyi şekilde ihraç edilmesi ile ilgili bir konudur.
Yabancı sermayenin önemine varan ülkeler bu sermayeleri kendi ülkelerine çekebilmek için bir çok yenlikler yapabilmekte ve ne kadar istekli olduklarını göstermektedirler. Türkiye'ye baktığımızda ise 1980 sonrası dönem de önceki dönemlerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin doğrudan dış yatırımları daha yüksek gözükse de 1990 sonrası dünya genelinde ve gelişmekte olan ülkeler içersindeki payı hızla düşmüştür. Bu yüzden de Türkiye'nin doğrudan dış yatırımları, ülkesine çekebilmek için öncelikle yatırımcıların hukuki güvenliğini sağlamada kalıcı tedbirleri alıp yapısal reformları gerçekleştirmede , vergi ve teşvik sistemini düzenlemede önemli adımları atması gerekmektedir.
Türkiye deki otomobil üretiminde yabancı sermaye oranlarına bakarsak;

TABLO 3.17 : TÜRKİYE'DEKİ YABANCI SERMAYELİ FİRMA PAYLARI

FİRMALAR	Yabancı sermaye oranı (%)
A.HONDA	50
A.ISUZU	29,75

FORD OTOSAN	41
HYUNDAİ ASSAN	50
M.A.N.	99,9
MERCEDES BENZ	85
OTOYOL	27
O.RENAULT	51
TOFAŞ	37,8
TOYOTA	75
T.TRAKTÖR	37,5

KAYNAK: OSD 2002,www.osd.org.tr

Tablo 3.17'de görüldüğü gibi yabancı sermayeli bir çok firma Türkiye de faaliyette bulunmaktadır. Bu firmalar ile yan sanayi daha da gelişmekte ve ülke ekonomisi için daha önemli yer kaplamaktadır. Özellikle otomotiv sektöründe faaliyette bulunan yabancı sermayeli firmalar Türkiye ekonomisi için önemli katkılar sağlamaktadır. Dolayısıyla küreselleşme sonucu artan yabancı sermayeli şirketlerin ülke ekonomilerine olumlu etkilerde bulunduğu ve dolayısıyla da küreselleşme hareketlerinin dünya ülkeleri ve insanları için ne kadar önemli ve gerekli olduğu görülmektedir. İnsanlara yeni iş imkanı yaratılmakta, devlete daha fazla vergi geliri sağlanmakta ve yapılan ihracatlar ile ülke ekonomisine olumlu ölçüde gelir getirdiği görülmektedir.

"Gümrük birliği sonrası yabancı sermaye yatırımlarının önemli bir bölümü otomotiv sektöründe yer almıştır. 2001 yılı sonunda toplam yabancı sermayenin %10.7 si otomotiv sektöründe yoğunlaşmıştır."[42]

SONUÇ

Sanayileşme ile küreselleşme arasındaki ilişkinin günümüz ekonomisinde ne kadar önemli olduğu ve bu ilişkinin öneminin de ömür boyu süreceği görülmektedir.

[42] Ayper Eğdirici SÖNMEZ, **Türkiye Otomotiv Ana ve Yan Sanayi Pazar Araştırması**, (T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ekim 2003, Ankara), Sy 15

Küreselleşme hareketlerinin izlediği yol gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde farklı şekillerde görülmüştür. Gelişmiş ülkelerde yaşanan küreselleşme hareketleri o ülkelerdeki firmaların daha da büyümesine ve ekonomik anlamda daha da gelişmesine sebep olurken, az gelişmiş ülkelerde ve ya gelişmemiş ülkelerde ise küreselleşme hareketleri ekonomik açıdan ülkeleri sınırlayan ve belli kriterlere uyma zorunluluğunda bırakan bir yapıya sahiptir. Küreselleşen dünyada firmaların uluslar arasılaşması, üretimlerini buna göre geliştirmeleri ve yeni teknoloji yakından takip edip en verimli şekilde kullanmaları dikkati çekmektedir. Çünkü günümüz bilgi çağıdır. Dolayısıyla bilgiyle ulaşmak ve onu elde etmek oldukça önemli bir olgudur. Bilgiye yeterince önem veren ülkeler teknolojiyi en iyi şekilde kullanabilen ülkeler demektir. Zaten ülkelerin teknolojik yeniliklere olan gereksinimi de ülkeleri bu bilgi çağını yakalamaya doğru yönlendirmektedir.

Çok uluslu şirketlerin yapmış olduğu yatırımlar artık kendi ülkeleri ile sınırlı kalmayıp geniş alanlara yayılmaya başlamışlardır. Bunun yanında yapılan faaliyetler ile yatırım yapılan ülkelere maddi anlamda önemli bir kaynak oluşturmaktadırlar. Yatırım yaptıkları ülkelere ekonomik açıdan bir çok olumlu etkileri bulunmaktadır. Tabi ki bunların yanında olumsuz yönlerinin de olduğunu ve küreselleşmenin bu ülkelere zarar verebildiği de görülebilmektedir. Ancak burada önemli olan küreselleşme hareketlerinin ne ölçüde ve ne kadar doğru derecede uygulandığı önemlidir.

Üretimin küreselleşmesi ile yurt dışında faaliyet gösteren uluslar arası firmalar oldukça artmıştır. Son zamanlarda özellikle Doğu Asya ülkelerine yapılan yatırımlar oldukça fazlalaşmıştır. Buralardaki ucuz işçilik, hammadde ve ülke içi uyguladıkları politikalar sayesinde çok uluslu firmalar bu bölgelerde yatırımlarını yoğunlaştırmışlardır.

Çok uluslu şirketlerin faaliyet alanlarını genişletmesi ile dünya genelinde bir çok yeni fabrikalar ve üretim merkezleri kurulmuştur. Bunların içinde de Türkiye'de bulunmaktadır. Türkiye'de bir çok alanda gerçekleşen küreselleşme hareketleri ile sanayi sektöründe yoğun değişimler yaşamıştır. İnsanlara yeni iş alanları yaratılmış , istihdam sağlanmış ve ülke ekonomisine bir çok önemli katkılarda bulunulmuştur.

Sanayi alanında tekstilde uygulanan yenilik hareketleri daha sonra otomotiv sektöründe de yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle ülke çapında otomotiv ve otomotiv yan sanayi sektörlerinde yaşanan gelişmeler ülke ekonomisine bir çok yönden katkıda bulunmuştur. Türkiye'deki istihdamı arttırmış, yeni yatırımcıların ülkeye gelmesine olumlu etki yapmışlardır. Türkiye piyasalarının güvenirliliği son 20 yıl içinde bir çok dalgalanmalar yaşasa da özellikle son yıllarda yapılan olumlu politik gelişmeler sayesinde ekonomik istikrar biraz daha sağlanmış ve yabancı yatırımcı için tekrar önemli bir yatırım yeri olma yönünde olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Otomotiv sektörüne olumlu gelişmeler doğrultusunda bir çok yabancı sermaye akışı olmuş ve dolayısıyla da otomotiv sektöründe bulunan firmaları bir çoğu yabancı ortaklı firmalar konumundadır. Otomotiv sektörünün gelişimine bakıldığında en büyük payın yabancı sermayeli firmalara ait olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çok uluslu şirketlerin günümüz ekonomisinde ne kadar gerekli ve ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz.

Otomotiv sektörünün tamamlayıcı parçalarından biri olan otomotiv yan sanayi sektörünün hızla gelişmesi ekonomik açıdan Türkiye için çok önemli bir avantajdır. Kurulan yan sanayi fabrikaları ile hem yurt içinde ki ihtiyaç karşılanabilmekte hem de yurt dışına önemli derecede ihracat yapılarak ülke için önemli birer kaynak konumunda olmaktadır. Zaten bir ülkede bir mal üretiliyorsa bu malın yan aksesuarları yada yedek parçalarının üretilmesi çok önemlidir. Çünkü otomobil satın almak isteyen bir insan öncelikle otomobilin yedek parçalarını ülke içinde yeteri derecede rahatlıkla bulup bulamayacağına bakmaktadır. Eğer yedek parça sorunu olan bir marka var ise tüketiciler bu otomobile öncelik vermemektedir. Türkiye'de bu açıdan önemli bir yapıya sahiptir. Çünkü en çok tercih edilen firmaların araçlarının yedek parçalarını, tamir takımlarını bulmak oldukça kolay olmaktadır. Bu yüzden üretimi yapılan otomobillerin yedek parçalarının da üretilmesi Türkiye için oldukça önemli bir katkı yaratmaktadır. Tabi ki üretilen yedek parçaların ülke dışına ihraç edilmesi de Türkiye için önemli ekonomik gelir artışı sağlamaktadır.

Elde edilen verilerden görülüyor ki küreselleşen dünyada teknolojiyi kullanabilen, yenilikleri takip eden ve uygulayan ülkeler küreselleşme hareketleri ile daha da büyümekte ve ekonomisine olumlu katkılarda bulunabilmektedirler. Bazı

kesimlerce küreselleşmenin olumsuz etkilerinin ülke varlıklarını tehdit ettiği ve ülkeleri daha da sömürgeleştirdiğini öne sürülse de gerçek olan küreselleşmenin doğru bir şekilde yapıldığı zaman ülkelerin refah seviyelerini arttırıcı önemli roller oynadığı gerçeğidir. Çünkü ülkelerin kendilerini dünya genelinde kanıtlayabilmeleri ve saygın bir yere sahip olabilmeleri için ülke ekonomilerinin çok iyi olması, ülke içinde yaşayan insanların gelir düzeylerinin ve refah seviyelerinin yüksek olması gerekmektedir. Bu özellikleri ülkelerin tek başlarına yapabilmeleri günümüz koşullarında oldukça zordur. Dolayısıyla ülkelerin dışa açık ekonomi politikaları izlemesi ve küreselleşme hareketlerinin dışında kalmaması gerekmektedir.

.

KAYNAKÇA

Kitaplar :

AYDIN, Nurhan, **Uluslar Arası Doğrudan Yatırımlar ve Ortak Girişimler (Joint Ventures),** T.C. Anadolu Üniv. Yayınları No:1002, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:107, Eskişehir, 1997

BEDİR Atilla, **Türkiye Otomotiv Yan Sanayi Gelişme Perspektifi,** DPT Yayın No:2660, Kasım 2002

BORATAV, Korkut ve Diğerleri. **Dünya Ekonomisinde Bütünleşme Hareketleri ve Türkiye**, Siyasal Yayınevi Ankara 2004

BORATAV, Korkut, Sinan Sönmez, Halil Seyidoğlu, Turan Subaşat, Nihal Yıldırım Mızrak. **Dünya Ekonomisinde Bütünleşme Hareketleri ve Türkiye**, Siyasal yayın evi Ankara, 2004

EŞKİNAT, Rana, 1998, **Küreselleşme ve Türkiye ekonomisine etkisi,** T.C Anadolu Üniversitesi yayınları: no.1036, Eskişehir

GÜÇERİ, Şinasi, **Türkiye ekonomisinin yapısal meseleleri ve bir çözüm modeli**, İş dünyası Vakfı Yayın No:3, Aralık 1993,

GÜNSOY, Bülent, **Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi**, Ekin Kitabevi, 2006

HİRST, Paul. Grahame Thompson, **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Çeviren: Çağla Erdem, Elif Yücel, Dost Yayınevi, 1996

İYİBOZKURT, Erol**. Küreselleşme ve Türkiye**, 1999

JACQUES, Adda. **Ekonominin Küreselleşmesi**, Çeviren; Sevgi İNECİ, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003,

KARLUK, Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2002

KARLUK, Rıdvan. 2003, **Uluslar arası ekonomi, teori ve politika**, 7. Baskı, Beta basım, İstanbul

KUTLU Erol ve EŞKINAT Rana. **Dünya Ekonomisi**, T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No: 150, Eskişehir, 2002

KÜLÜNK, Metin**. Küreselleşen Dünyada Türkiye** Kum Saati Yayıncılık, İstanbul Ocak 2005)

L. BERGER, Peter. Samuel P. Hungtinton, **Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik, Ç**eviren; Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul Mayıs 2003

ÖZALP, İnan. **Çok Uluslu İşletmeler; Uluslar Arası Yaklaşım**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir 2000

SAVAŞ, Vural. 2000, **İktisadın Tarihi**, 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara

ŞATIROĞLU, Kadir D. **Çok Uluslu Şirketler**, Ankara

ŞAYLAN, Gencay. **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmage Kitabevi, Ankara ,1995

ŞENSES, Fikret. Küreselleşmenin öteki yüzü; yoksulluk, İletişim yayınları, İstanbul ,2001

ŞİŞMAN, Mehmet. **Mali Sermayenin Küreselleşmesi**, Set yayınları, İstanbul 2003

YELDAN, Erinç. **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi**, İletişim Yayınları 2002

Yayınlar:

Anvind V. Phatak, "Uluslar Arası Yönetim", Çeviren: Atilla Baransel, Tomris Somay, İşletme Fakültesi Yayın No :213, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No:108

BİLGİN, Gazi, "Küresel Pazarlama Kapsamında Dünya Otomotiv Sanayi ve Türkiye Otomotiv Sanayinin Durumu", Temmuz 1999, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı

Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri Bülteni, (2006/Ocak), Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Mart 2006

MAYBEK, İsmet Engin, 2005 Yılı Taşıt Araçları Ve Yan Sanayi Sektör Raporu", Ocak 2006

Otomotiv, A& G Bülten , Araştırma Ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü , Mart2005

Otomotiv sektörü, (TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. Planlama Ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği (İktisadi Araştırmalar Ve Mevzuat Yönetmenliği, 2003 Sektör Araştirmalari Serisi/No:28)

T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı**, Dünyada Küreselleşme Ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu Kitap 2**, Yayın No: Dpt: 2375 – Öik: 440, Ocak 1995

Türkiye Bilimsel Ve Teknik Araştırma Kurumu, Türk Bilim Ve Teknolojileri Politikası, 1993-2003

Parça Sektörü, Otomotiv Yan Sanayi, 2023 Vizyonu, Draft Raporu

SOYAK, Alkan "Küreselleşme; İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar, İstanbul, OM Yayın Evi, 2002

Dergiler:

AYDENİZ, Nihat, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2005

KOCACIK, Faruk ,"Bilgi Toplumu ve Türkiye" C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2003

KÖSE, H. Ömer, "Küreselleşme sürecinde devletin yapısal ve işlevsel dönüşümü" , Sayıştay dergisi, sayı 49

Oto Yan Sanayi, İzmir Tticaret Odası Dergisi, Mayıs 2005

ŞENKAL, Ahmet, ÇAĞLAR, Müştak, **Brezilya Otomotiv Yan Sanayii Pazar Araştırması,** İstanbul Ticaret Odası dergisi, Yayın No:2000-03, Ocak 2000

TAGRAF, Hasan, "Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi," C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt no 3, Sayı no 2, 2002

ZİYLAN, Aytekin, "Küreselleşme ve Ulusal Teknoloji", Cumhuriyet Bilim Teknik, 11.02.2006

İnternet Adresleri:

AKTAN, Coşkun Can, "Globalleşme, Bölgeselleşme Ve Yerelleşme",
www. Dtm.gov.tr/ Temmuz 1998

BOZKURT, Veysel, "küreselleşme, kavram , gelişim ve yaklaşımlar",
www ceterisparibus.net/kuresellesme.htm

Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar, Küreselleşme Ve Dünya Ticareti.
www.Dtm.Gov.Tr/Ead/Ekonomi/Sayi6/Ticaret.Htm

DPT,2000:96

GENÇLER, Ayhan, " Küreselleşme, Çok Uluslu Şirketler ve Sendikalar",
www.isguc.org.tr

GÖKHAL, İsmail, "Globalleşme."
www.foreigntrade.gov.tr/ead/dtdergi/ekim97/globalleşme.htm

GÜR, Betül, "Yeni Dünya Düzeninde Ulusaşırı Şirketlerin Yeri", T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı, **www.dtm.gov.tr**

KARAURT, Elif, "Sivil Toplum Örgütleri ve Küresel Direniş Hareketleri İlişkisi",
www isguc.org/arc/view.htm

OKSAY, Suna, "Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi," T.C Dış Ticaret Müsteşarlığı,
www.dtm.gov.tr

ÖZERMAN, M. Erkut, , "2003 Yılı Otomotiv Ve Yan Sanayi İhracatımız Ve 2004 Yılına İlişkin Beklentiler" Ocak – Nisan 2004, Sayı: 26 **,www.igeme.org.tr/htm**

PİRLER, Bülent. "Küresel Çağın Gereği:Küresel Yapılar ve İlkeler",
www.tisk.gov.tr.htm

YAĞCI, Hamiyet, "Türkiye Dünya İle Entegrasyonun Neresinde?"
www.dtm.gov.tr/ead/dtdergi/em98/turkdunyahtm.htm

ZENCİRKIRAN, Mehmet, "Küreselleşme : Sorunlar ve Çözüm Önerileri",
www.isgüc.org/memet2.htm

www.baskent.edu.tr/gurayk/30sali.doc.

www.bilgiyönetimi.org.tr

www.cnnturk.com/yasam/otomobil/

www.econturk.org.tr

www.hazine.gov.tr

www.isguc.org.tr

www.kobinet.com.tr

www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/ekonomi/ekodosya/birlesmeleri.asp

www.osd.org.tr

www.Taysad.org.tr, (Taşıt Araçları Yan Sanayiciler Derneği)

Gazeteler :

EĞİLMEZ, Mahfi. "Küreselleşme ne getirdi?" **Radikal gazetesi**, 4 temmuz 2004